

Hvor vejene mødes

- historier fra Sundby og Vildsund

Forlaget Knakken

Hvor vejene mødes

- Historier fra Sundby og Vildsund

Forlaget Knakken

Hvor vejene mødes - historier fra Sundby og Vildsund

Samlet af Historiegruppen

Redaktion og lay-out: Thomas Norskov

Udgivet af Forlaget Knakken,
c/o Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune,
J. P. Jacobsens Hus, J. P. Jacobsens Plads 8
7700 Thisted
Tlf: 99 17 28 43
E-mail: arkiv@thisted.dk
www.knakken.dk

Bogen er udgivet med støtte fra:
Sparekassen Limfjorden, Snedsted
Sundby Gulvmontering

*Hvor andet ikke er nævnt, stammer billederne fra
Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.*

Forside: Sundby Thy og Vildsund. (Foto: Knud E. Jensen)
Bagside: Vildsundbroen (Foto: Klaus Madsen, 1996)

ISBN: 978-87-88797-26-8
EAN NR: 9788788797268

Tryk: Dantryk, Industrivej 9, 7760 Hurup Thy, 2011

Forord

Det hele begyndte ved et møde i det lokale centerråd på plejehjemmet Vestergården i april 2009. Her blev efterlyst gode ideer til underholdning og aktiviteter.

En foreslog at samle gamle billeder til op-hængning på Vestergården, en anden gik videre: *Vi skriver en bog om Sundby og Vildsund!* Det blev vedtaget, og der blev nedsat et udvalg, den såkaldte Historiegruppe, til at arbejde videre med ideen.

Det kræver handling; nok mere end man lige forestiller sig. Men der har været megen velvilje og interesse. Vi har lånt gamle familiefotos og fået rigtig mange indlæg, ja, næsten fra hele landet.

Nogle af historierne er måske lidt sammenfaldende, og derfor er en del personer blevet omtalt flere gange, hvor andre måske mangler.

Men hvorfor i det hele taget skrive historie? Det er jo nuet og fremtiden, der tæller. Fortiden kan vi ikke ændre på, sandt nok.

En af Sundbys berømte sønner, forfatteren Martin Jensen, har sagt det med disse ord:

*Så lad os frimodigt da bygge og bo
og dyrke vor ager med tålmod og tro,
og søge vor lykke i trofast at bygge
vort stykke af slægternes evigheds bro.*

Det er hvert slægtleds opgave at bygge vort lille stykke af historiens livsbro. Vi skal bygge det brofag, der binder fortid og fremtid sammen. Gør vi det ikke, svigter vi det næste led, og der vil da være et tomrum efter et slægtled, der ikke vedkendte sig en af sine opgaver.

Vi kan ikke undskylde os med, at vi ikke kan. Alle kan på en eller anden måde række historien videre; hvad havde vi været uden såvel den bibelske som den nationale historiefortælling. De gamle fortalte, de næste skrev det ned.

Derfor rækker vi nu Sundby og Vildsunds historie videre til næste led, så de kan føje til efter os.

Der skal lyde en stor tak til alle, som har medvirket med stof og billeder til bogen. En særlig tak skal der lyde til sponsorer, korrekturlæsere, Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune samt Forlaget Knakken.

Historiegruppen

Ellen Kvejborg
Egon Johansen
Ester Smedegård
Hanne Toft

Inga Poulsen
Poul Nielsen
Raghild Thomsen
Valdemar Mærkedahl

Sundby Thy - et trafikalt knudepunkt - set fra luften. Foto omkring 1975.

Hvor vejene mødes

Af Historiegruppen

Hvor vejene mødes er en rammende fællesnævner for Vildsund og Sundby. Ud over, at byerne er 'naboer', har vejene været medvirkende til at binde byernes historier sammen.

Vildsund er et overfartssted, som fra Arilds tid har bundet Thy og Mors sammen. Fra Vildsund har vejnettet forgrenet sig mod Thisted i nord og ned gennem Thy og videre sydpå til de større jyske hovedbyer, men også mod det brusende hav i vest over det gamle Sundby.

Det gamle Sundby lå ca. en kilometer øst for det nuværende Sundby. Det var dengang kun en klynge gårde tæt beliggende langs vejen på den gode jord med hedelodder og lidt mosejord, hvor det nuværende Sundby ligger.

Senere skød et nyt Sundby op, hvor vejen fra syd mod Thisted mødte vejen fra øst mod Vesterhavet. Industrialisering og næringsfrihed havde skabt nye tider, og med placeringen langs korsvejenes net havde byens nye og blomstrende virksomheder gode kår.

Vejene var en livsnerve, som naturligt trak folk og handlende til. Herfra blev varerne

sendt ud i verden. Først i en lille og meget lokal verden - senere i en meget stor og global verden, som stiller enorme krav til pris og produktivitet. Krav der ofte viste sig svære at efterkomme for de små samfund og deres virksomheder. Udviklingen til trods er der, som det også skinner igennem i bogen, fortsat masser af liv lige der - *hvor vejene mødes!*

Fortiden

Af Historiegruppen

Området har været beboet gennem flere årtusinder. Vore allertidligste forfædre var stenalderfolket, som levede her ved sundet for mere end 6.000 år siden. Langs kysten ved Sundby Sø, hvor vandstanden dengang var 3,5 til 4 meter højere end i dag, er der fundet spor efter bopladser med blandt andet flinteredskaber såsom økser, skrabere samt ravperler.

Op gennem bronzealderen og jernalderen har Sundbyområdet ligeledes været beboet. Det viser flere arkæologiske fund. I egnens mange bronzealderhøje har man fundet lerkrugker med bronzevåben, ligesom man har fundet en større jernalderlandsby ved Sundbakken. Jernalderens samfund bestod af små indhegnede landsbyer med otte til tredive huse, hvor folk boede familievist. Husene var øst-vestvendte med beboelse i vest- og stald i østenden.

”Hele sognet blev sidst i 1800-tallet gennemgået, og alt hvad der bare mindede om høje, blev noteret ned,” oplyser arkæolog Jens Henrik Bech fra Museet for Thy og Vester Hanherred.

I kong Valdemars jordebog fra 1231 nævnes Sundby som kongens ejendom, og i 1406 tildømtes Sundmøllen kronen. Ørum Slotslen

ejede i 1568 et hus i Sundby og de tre gårde Sundbygård, Sundmøllen og Kapellet. Sidstnævnte lå i Vildsund - sikkert nær Sundmøllen ved åens udløb.

Før landboreformen og udskiftningen i slutningen af 1700-tallet bestod Sundby af en større klynge huse og gårde samlet i et af datidens dyrknings- og landbyfællesskaber. Fra en opgørelse over kvægpesten i 1748 kan man se, hvordan sognets gårde var ejet af forskellige godsejere. I 1774 var det meste af sognet ejet af kammerherre Års til Øland. Udskiftningen medførte, at gårdene blev flyttet fra dyrkningsfællesskabet i landsbyen og spredt rundt om på landet som selvstændige landbrug.

I Sundby skete udskiftningen i 1787, hvilket var ca. 10 til 15 år tidligere end i de tilstødende sogne. Sundby blev altså udskiftet året før, stavnsbåndet officielt blev ophævet. Der må have været fremsynede folk i sognet til at fremme dette.

Det kan antages, at de Sundby-gårde, der ligger langs Sundbyvej, stort set er dem, der blev liggende i det gamle landbyfællesskab, mens de andre, der ligger mere spredt i omegnen, er dem, der flyttede ud fra fællesskabet.

På kort over Sundbys jorder fra 1814 kan det ses, at gårdene lå fortrinsvis øst for den nord-sydgående vej fra Thisted mod Oddesund. Mod vest lå det meste af jorden øde hen i hede, som blev anvendt til græsningsareal. Således er det nævnt, at Trabs gård vest for Sundby har ligget, hvor idrætspladsen er placeret nu.

De, der blev boende, skulle hjælpe nybyggerne ved udflytningen. De enkelte fik af Udskiftningskommissionen besked på at anvende så og så mange dages arbejde til én gårds flytning. Bygninger blev pillet ned sten for sten og

Udsnit af matrikelkort over Sundby og Vildsund, 1860-98. Kortet viser, at Sundby og Vildsund endnu ikke var andet end en 'klump' huse langs vejene. (Kort- & Matrikelstyrelsen).

genopført på den nye placering, og selv mødningen blev kørt derud. Det er vist det, man kan kalde millimeterretfærdighed.

Under udstykningen blev jordstykkerne solgt til bønderne for 100 rigsdalere pr. tønde hartkorn.

I moserne kan der findes store stykker træ og hasselnødder. Det viser, at der i fortiden har været betydelig trævækst. Omkring 1550 menes Thy at have haft megen skov. I 1802 var Thy ganske blottet for skov. Kun hylden groede, og den gad kreaturerne ikke æde.

Rundt om Sundby

Af Egon Johansen

På en af de korte, halvkølige dage i december 2009 tog jeg en tur rundt i og omkring Sundbyområdet sammen med en af de lokalkendte, Jens Smedegård, for at være helt på det rene med, hvor skellet omkring Sundby egentlig ligger.

Skelvandringen begyndte fra vest, hvor vi fra Snedstedvej drejede mod nord ad vejen til Snedstedvej 102. Vejen danner både skel mellem Beersted og Sundby og udgør tillige skellet mellem Skjoldborg og Stagstrup sogne.

Vejen deler sig, og vi følger den, der går mod nordøst, uden om Snedstedvej 102. I Beersted, hvor førhen Mads Sørensen og senere Niels Olesen boede, er stedet nu opkøbt og lagt ind under en af nabogårdene.

Vi kommer nu til 'Skelhøjen' med forfatteren Martin Jensens mindsten på vestsiden ud mod den vind, der har lagt navn til hans vel nok mest berømte roman *Vestenvind*.

Herfra går vi stik øst lige uden om den ejendom på Møgelvangsiden, hvor den store og

stoute Martinus (Vejmand) Kristensen i sin tid boede.

I det lave område vest for den gamle hovedvej, nu Møgelvej, er der på de gamle matrikelkort aftegnet et vådområde. Men bækken har ikke sit udspring her, som jeg oprindeligt troede. Jørn Bak Jensen fra 'Skelhøjgård' oplyste

Sundby kloak - bækken fortæller

Grete Olsen, 'Pallestoft', har skrevet denne klumme om bækken, der blev beskidt, da Sundby blev ren.

Det var saa skjøn i Sundby
for blot en oe tebaag
da kun de sie her ve' min kant
aa spis en bette kaag'
no er vor luft forpestet,
æ nydels er forbih,
æ gjæ vil spør' vor kommisjon:
Er det idyllerih?

Æ gik jo her saa yndig,
aa æ var folk te glee',
æ fisk de i mæ yngled,
æ fovel de bygged ree'
no yngler de et længe,
det hele er goen tel,
men no har kommisjonen
jo fot det, som den vel.

Der er saa hygiejnisk
ve' folk her no om dav',
hvorfue ska' saa mi dejlig vand
vær' fylt a alskens slav,
skal æ no leg' heretter
aa aldrig mer blyv glaae,
det er, hva æ vil spør' jer om,
hr. sundhedskommiraa!

mig om, at Skelbækken mellem Møgelvang og Sundby har sit udspring i lavningen vest for byen og syd for Snedstedvej.

Herfra går den som skelgrøft mellem ejendommene mod nord, inden den svinger mod øst, hvor den som en rislende bæk bugter sig i siksak slyngninger på strækningen ned til Sundby Sø.

Vi går over vejen til 'Pallestoft', og lader bækken smutte under. Vejen her fører til et par ejendomme, men også videre og er på gamle kort betegnet som vejen til Møgelvang. Bækken trækker mere og mere mod nord, inden den efter et brat sving munder ud i søen. Sådan var det i gamle tider, og sådan er det blevet igen.

Så kommer vi til Vildsund, og vi vil lade læserne afgøre, hvor de vil trække skellet mellem Sundby og Vildsund. For hundredvis af år siden var det fjorden, der dannede et naturligt skel. I dag vil mange nok lægge linjen over bakken, til vi mødes ved Fævig, hvor Nørkjær Å danner skel til Gærup og Stagstrup.

Vi går mod strømmen af vand, der mod vest er delt i to mindre vandløb, hvoraf den sydligste, Kvenbæk, fortsat er skel. Ved hovedvej A11 går den via Kvenbro i rørlagt løb videre mod vest. Skellet videre mod Elsted er også genstand for diskussion blandt de lokale.

Hvis man lader matrikelkortet lægge kursen, trækkes skellet lige nord om Møgelvej 29 ved 'Sodborgs hus' og møder Elsted-skellet sydvest for det tidligere Sundby Teglværk, hvor den gamle Elstedvej forlader Sundby, og fortsætter ind i Elsted. Her går vi mod nord, lidt vest for teglværket i en linje mellem Snedstedvej 69 og 71, og så er vi nået tilbage, hvor vi begyndte.

Vandring gennem Sundby

Af Egon Johansen

Vi vil nu vandre en tur gennem Sundby først via Snedstedvej og Sundbyvej. På matrikelkortet fra 1814 ses der ingen bebyggelse vest for den gamle højvej - den nuværende Møgelvej. Alt her lå hen i hede og kær. Først midt i 1800-tallet ses det første par ejendomme. Først er det vejmanden, Aage Hyldahls gamle ejendom helt op mod vejen på venstre side lige efter sogneskellet. Kun stuehuset står i dag tilbage. Den anden gård 'Klevenhøjgård' er den, vi gamle kalder 'Lars Trabs gård', hvor Mary og Jens Bjerregaard, Peter Egeberg, Tora og Harald Olesen og Erik Munkholm senere har boet.

Ved naboen overfor, 'Skelhøjgård', ses den første tinglysning fra 1861. Det er formentlig ejeren af gård på matr. 3 i Sundby, Jens Nielsen, der sælger heden fra til en Jens Andersen, som på arealet bygger 'Ludvigsborg' eller 'Skelhøjgård', som den senere blev kaldt. Vi

'Søndergård' var et tidstypisk landbrug med møllen på toppen. Gården er senere blevet moderniseret med nye staldbygninger til svinedrift. Foto ca. 1915.

lister over korsvejen og finder her et lille sted næsten ved skellet til Møgelvang lidt øst for Møgelvej på matr. 18. Det må være her, hvor mælkemand Marius Bunk havde sin ejendom, i dag Møgelvej 124.

Ved Sundbyvej ligger forgængerens for Peder Dahls ejendom, Snedstedvej 6, på matr. 16, der lig matr. 18 har jord vest for Møgelvej op mod sogneskellet.

Så kommer vi til Kræn Kirks ejendom, Sundbyvej 1, på matr. 17a, der har jord på begge sider af Sundbyvej hen nord om 'Vestergård'. Det ser ud som om, det senere mejeri og et par grunde mere mod syd er bygget på dens jord. Kræn Kirks ejendom har også haft jord vest for Møgelvej - nabo til de to før nævnte gårde.

Over for den ligger 'Vestergård'. På matrikelkortet står svært læseligt navnet Poulsen Nordentoft skrevet hen over jorden. Gården bliver delvis udstykket og lægger jord til det meste af Sundby by og nogle ejendomme vest herfor. Den havde jord helt ned til Elsted vest om det senere teglværk.

Så kommer vi til 'Koldskær', Sundbyvej 2. Af matrikelkortet kan det ses, at den allerede var bygget i 1814 betegnet som matr. 2. Her står at læse Mikkil Blyborg. Lidt øst for denne på samme side af vejen ligger et hus med en stump jord ved matr. 4. Man havde også daglejerhuse dengang. Vi er lige over for, hvor det tidligere missionshus ligger i dag.

Overfor, mellem 'Wolles Houw' og vejen til Møgelvang ved 'Pallestoft', lå matr. 3. Det var herfra man solgte heden, der blev til 'Ludvigsborg'. Gården bliver efter udskiftningen flyttet helt mod syd til skellet mod Stagstrup og får navnet 'Søndergård'. Den ligger på adressen Odesundvej 125.

Wolles Houw

Mindeord om Ole P. Olsen

Lieg nehen for æ Towt ve mi Barndoms-
hjem,
der finnes en Plet, æ aldrig ka glem,
der lejt vi som Baer fræ æ Suel stov op,
aa te den gik nier ibaag Skjelhyws Top,
Den gjemmer mi Minder, de skal æ low;
den Plet, den kaller vi Wolles Houw

Aa naar vi saat po æ Kant aa æ Towt
aa hør, hvordan æ Viber slow Bowt,
kam Wolle somtier aa saat sæ imæl;
aa saa skul i ha høt, som han ku fortæl
fræ dengaang, han var en Dreng saa kry,
aa da han var Soldat i Kongens By.

Aa naar han saa haj end hans Snak,
saa tow han sæ en Skotobak,
det var jo bløwen Avenstie,
aa han gik hen aa fløt hans Kvie.
Saa varred Tik, vor Daae va end,
aa haste maat vi hjemaj ren.

Der stow vor Muer i æ Østerdaer:
"Æ tøws, I bier saa læng, bette Baer
No skal I skyn jer aa i jer Sengg;
i Maaer kan I sandelig eet sow længg."
Ja, I ka troww, te vi ku soww,
eteer saaent en Daae i Wolles Houw.

- No er Wolle døe, vor gammel Ven -
Just Nytaarsmaa'er sow han stel hen -
Vi laae en bette Blomst på hans Kiest,
de var en Tak for de godt, han wos wiest,
da vi lejt som Baer i hans Lo aa Stow;
men allermjæst i Wolles Houw.

Lige efter vejen til 'Pallestoft' i en tilgroet have, lå den førnævnte matr. 4 der, hvor Dybdahl fra Vildsund engang havde have. Denne gård synes også at være flyttet mod syd et stykke nordøst for førnævnte 'Søndergård'. Et besøg hos den nuværende ejer Viktor Nielsen, Vildsundvej 61, bekræfter, at matr. 4 var Jens Jensens gård. Ved sidstnævnte gård står på det ældste kort noteret navnet Søren Frost.

Så kommer vi til matr. 5, i dag Sundbyvej 11. Det var Niels Nielsens gård. Den er ikke flyttet og ligger så tæt ved naboen i svinget, at det næsten må betegnes som utilladeligt af Udskiftningskommissionen.

Nå, men vi er ved matr. 6 'Melgård', i dag Sundbyvej 13. Her boede familien Frøkjær for år tilbage, og senere har Niels Nygård overtaget. Gården havde førhen et rundt hønsehus ud til vejen. Denne gård har jord hele vejen rundt mod Møgelvang-skel om til Ås. Her ses navnet Poul Lejback skrevet på matrikelkortet.

Matr. 7 er 'Højgård', i dag Sundbyvej 15.

De, der ager med får, kommer også frem. Personerne er ukendte. Gårdspladsen på 'Højgård'. 1933.

Oluf Olsens og senere Holger Madsens gård. Marianne og Oluf er forældre til brdr. Olesen, der startede Cimbria. De var kommet i 1926 fra 'Grønvang' i Hørsted. Ved denne gård ses navnet Knud Jensen skrevet på det gamle matrikelkort.

Så skifter vi vejside og har matr. 8 'Elvinesminde', Sundbyvej 4. Den første Kvejborg i gården kom fra Sønderhå præstegård. Chr. Jensen Kvejborg var oprindeligt sadelmager i Hørdum. Det er hans kone, Elvine, der har lagt navn til gården. På kortet er Poul Clemmensens enke noteret som ejer.

Lige over for ligger matr. 9. Den synes at være delt op i en lille og en større grund. Den lille grund, i dag Sundbyvej 17, er fortsat bebygget. Udbygninger er væk, mens stuehuset er renoveret. Her boede en Thorsted. Nu ejes den af Britta og Pauli Odgård. Den større gård, i dag Sundbyvej 23, 'Søbjerggård' synes at være rykket lidt mod syd. Det er i dag Håningsgård, hvor også kun stuehuset er tilbage. Der er nu ikke flere gamle gårde på Sundbyvej.

Under vor vandring har vi passeret buksefabrikken 'Sun-will', som tidligere husede Sundby Skole. Lige nord herfor går vejen til 'Søbak' og Sundby Sø. Ved Søbak lå en ejendom, hvor Gunnar Madsen boede fra 1931 til 1937, hvorefter mejeribestyrer Svend Jensen købte den. Han solgte den senere til Knud Nielsen. Ejendommen brændte i 1951. Stedet blev efterfølgende overtaget af Statens Jordlovsudvalg. Nu er her bålplads med borde og bænke.

Ved skolen stod en transformerstation, der var lidt større end de gængse firkantede. Johannes Kjeldsen, Møgelvej 65, cyklede der ned to gange dagligt, hvor han omskiftede led-

'Sundbygård' fanget i en snestorm. Valdemar Mærkedahl, Harry Pedersen og Theodor Skibsted måtte grave længe for at få stuehuset fri af snemasserne. Samme dag kom nogle tyske soldater for at 'låne' en hest. Tilladelsen havde de fra sognefogeden, og fik de ikke hesten med, truede de med at beslaglægge den! De beholdt hesten i tre dage, og folkene fra 'Sundbygård' måtte selv til Vildsund for at hente den. Vinteren 1944-1945.

ningsnettet. Han skulle hver gang ringe til Thy Højspændingværk i Bedsted efter omskiftningen. Der var telefon i transformeren. Kjeldsen blev 26. oktober 1943 fundet død, dræbt af strømmen.

Nede mellem Sundby Sø og vejen ses på de gamle kort navnet Christen Kjeltøft. Gården synes at have ligge helt nede, hvor vej og den gamle å mødes i svinget mod Ås. Kortet viser, at åen i 1881 har et ganske andet løb end nu, hvor den danner skel til Ås. Dengang gik den mod syd og havde sit udløb i fjorden omkring det sted, hvor Hyttefadet nu ligger.

Lidt længere inde i landet ses Vildsund Møl-

le, og møllenavnet lever da også endnu, hvor møllen stod (Møllegårdens Camping). Vi kører til 'Sundbygård'. Helt op i vinklen mod vest mellem Sundbyvej og gårdens vej ligger Sundby Fælle. En 7.040 kvadratalen stor fælles lergrav til brug for alle i Sundby, deraf navnet. Kortet fra 1814 har navnet Niels Andersen Blåbjerg stående ved matr. 11 'Sundbygård'. Det er antageligt den samme gård, der også kaldes 'Sundgården' og tidligere har tilhørt Kronen.

Mod sydøst nær engen ligger matr. 12, som tilhørte en Chresten Sørensen. Det er en gård, som ingen tilsyneladende ved noget om. Ved

brug af to kort kan man konkludere, at den lå der i 1814 og omkring 1850, men siden hen findes der ingen spor efter den. Heller ikke den nuværende ejer Viktor Nielsen har fundet spor efter gården under markarbejdet. Emil Skibsted, Koldby, der har sine rødder i Sundbygård, bekræfter dog, at der har ligget noget her, men husker kun, at der var mange flintesten på stedet, og at de gamle udviste en vis interesse for stedet, men de fortalte ikke hvorfor.

Ejendommene langs Sundbygårdsvej er ikke bygget på jord fra denne nedlagte gård. Jorden vest for vejen er fra matr. 7, Holger Madsens gård. Jorden øst for, nærmest Vildsundvej, stammer fra matr. 6 i svinget - mens jorden syd for er fra 'Elvinesminde'. Gården på skrænten ved Fævig er udstykket fra 'Sundbygård' til Emil Skibsteds far, mens de andre søskende forblev i hjemmet.

En af ejendommene ved vejen ned til 'Sundbygård' har adressen Vildsundvej 57. Om denne oplyser Mary Damsgaard, Vildsund: "I foråret 1939 købte Helga og Alfred Christensen ejendommen. De forrige ejere var Anna og Ingvard Svenningsen. Else Bisgaard og Niels S. Vase købte bygningerne i 1982, hvor Helga og Alfred flyttede til Thisted.

Til ejendommen var der ca. 12-14 tdr. sæde jord, men i forbindelse med anlæggelsen af den nye Vildsundvej i midten af 1970'erne kom arealet op på 22 tdr. sæde. Der var køer, grise, høns og nogle gæs, der svømmede i dammen ved ejendommen. Gårdens to heste blev anvendt både i marken og foran mælkevognen til Snedsted Andelsmejeri. Helga var hjemmegående og hjalp til i stald og mark. Sidst i 1970'erne begyndte Alfred at gå med aftenpost i Vildsund. Senere blev han reservepost i

Vildsund og Skjoldborg, mens Helga plukkede jordbær ved en gartner i Sundby. I 1959 byggede de nyt stuehuset. Helga og Alfred fik tre børn, Mary, som bor i Vildsund samt Jørgen og Jette, som begge bor i Skanderborg."

Jytte og Svend Gramstrup bor i dag på Vildsundvej 51. De overtog ejendommen i 1994 efter Jyttes forældre, Erna og Holger Nielsen, som havde været ejere siden 1955, hvor de overtog efter Nicolaj Henriksen.

Vildsundvej 55 er opført af Jens Fomsgård i 1924 ved at samle jorden fra tre mindre gårde. Stuehuset fra den ene af de tre mindre gårde lå tæt på den nuværende ejendom, og blev praktisk nok anvendt som hønsehus. Fomsgård solgte i 1926 stedet til den nuværende ejer Karl Nielsen Tøftings forældre. Karl og Gerda Nielsen Tøfting overtog ejendommen i 1955.

På Lars Kristian Mølgårds ejendom spiller børnene kroket i haven. Ejendommen blev senere revet ned, da der i slutningen af 1970'erne skulle etableres nye tilkørselsforhold fra Stenbjergvej til hovedvej A11.

Vi er nu gået over både den nye og gamle hovedvej til området ved Elstedvej. Dengang havde den et noget andet forløb end i dag. Hele området var hede og kær. Jorden nærmest Snedstedvej er fra Frøkjærs gård på Sundbyvej, og syd for er det jord fra 'Elvinesminde'.

'Mølletoft', Oddesundvej 123, er ikke en af de helt gamle gårde på egnen. Stuehuset er oprindelig opført i 1876. En ny lade blev bygget i 1953, mens stalden blev udvidet i 1956. Hans Erik Morell Mølgaard ejer i dag ejendommen, hvor der i 1994 blev opført en mølle. Han overtog ejendommen efter forældrene Maren og Kristen Peter Mølgård.

Kristen Peter Mølgård stammede fra en ejendom vest/sydvest for 'Mølletoft'. Kristen Peters fødehjem blev overtaget af hans bror Lars Kristian Morell Mølgård.

Mod syd ligger jorden fra 'Vestergård'. Det går vest om 'Gimmer Kjær', sådan hed lavningen, der senere blev til Sundby Teglværk. Lavningen var dengang delt op i mindre jordlodder.

Så kommer vi til heden fra matr. 9, Oluf Olesen/Holger Madsens gård. Til sidst på begge sider af Elstedvej lå hedejord fra 'Koldskær'. Alle ejendomme her er bygget senere op mod 1900-tallet.

Det var så en vandring på kryds og tværs med de gamle matrikelkort fra 1814, nogle opdaterede kort 1814-1860 samt et kort fra 1898, hvor den gamle skolelod er markeret.

Baron Verner Rosenkrantz blev i 1747 udnævnt til etatsråd og amtmand for Dueholm, Vestervig og Ørum amter, hvorfra han i 1752 forflyttedes til Skivehus Amt. Han indgik i 1737 ægteskab med Else Margrethe Sehested, og det var hendes arv, som gjorde Rosenkrantz velhavende. Rosenkrantz døde 77 år gammel i 1777.

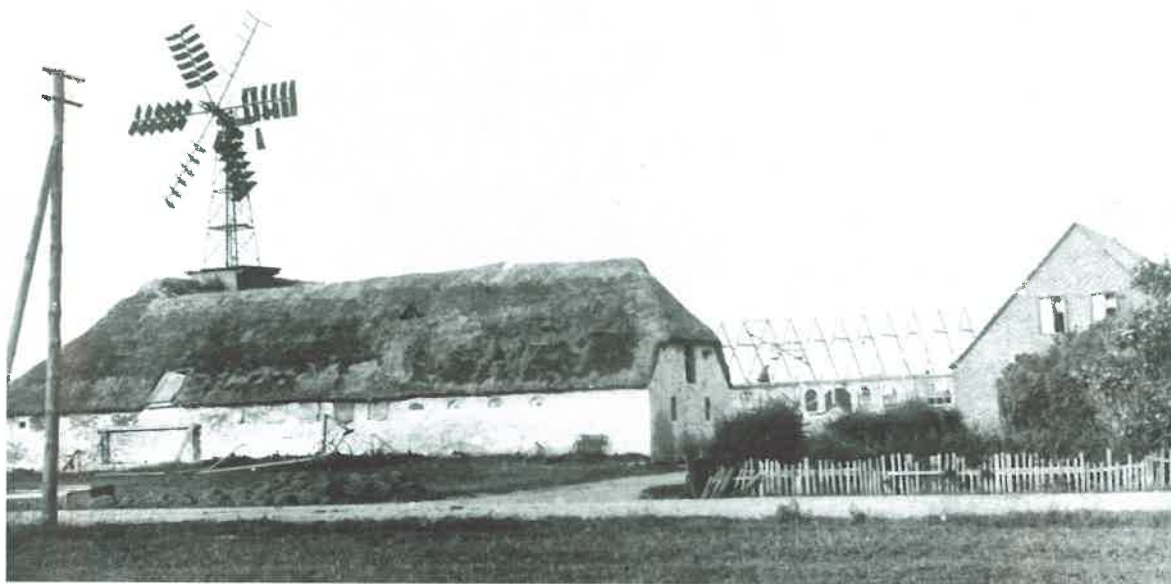
Kvægpesten kom også til Sundby

Følgende er en forkortet og kommenteret udgave af Kristen Kastrups artikel 'Kvægpesten i Thy 1748-1749' bragt i Historisk Årbog for Thisted Amt, 1933.

En smitsom kvægsygdom, kaldet kvægpesten, kom i 1745 fra Europa ind over den danske grænse. Den bredte sig hurtigt op gennem Jylland ind over Salling og Mors og videre til Thy.

For at minimere spredningen udsendte amtmanden for Dueholm, Ørum og Vestervig Amter, Verner Rosenkrantz, i 1747 en forordning om forholdsregler for transport af dyr. Heri blev der bl.a. nedlagt forbud mod at føre kvæg over sundet, et forbud, som færgeman-

'Søbjerggård' under restaurering, ca. 1915. Peder Søberg, som var plejesøn fra gården, lavede maskiner og var møllebygger. Han flyttede senere fabrikken til Møgelvej 78 i Sundby.

den havde ansvar for at opretholde, ellers ville han blive straffet.

Døde dyr skulle nedgraves, huderne tørres i luften og overstrøes med kalk. Sygdommens symptomer var betændelse i slimhinder, og det endte i reglen med, at dyret døde ret hurtigt. Overtrædelse ville blive straffet med indsættelse i Viborg Tugthus.

Det første tilfælde af kvægepest optrådte på hovedgården Øland i Harring sogn. Her døde de første dyr i august 1748. Øland var da ejet af provst og magister Frederich Thestrup, der havde embedsbolig i Rosholm Præstegård, og hertil kom da også pesten, lige som den kom til Harringgård og videre ud i området og til gårdene i Sundby. Der førtes nøje regnskab over antal døde dyr på hver mands gård. Men vi vil nu koncentrere os om gårdene i Sundby.

Christen Nielsen matr. 2: En gård på 8 tdr. hartkorn. Senere ejet af Ulstrup. Her døde 4 styk kvæg. Det er Koldskær på Sundbyvej 2.

Peder Christensen matr. 3: En gård på 5 tdr. hartkorn ejet af Ulstrup. Her døde 7 styk kvæg. Det er gården, der lå lige vest for det gamle missionshus. Den har senere fået kaldenavnet Søndergård og i dag adresse Oddesundvej 125.

Chr. Christensen matr. 4: En gård på 7 tdr. hartkorn ejet af Poul Nørretoft. Her døde 8 styk kvæg. Det er den gård, der lå lige øst for det gamle missionshus og blev til Stenbjergvej 61.

Anders Christensen matr. 6: En gård på 5 tdr. hartkorn ejet af Poul Nørretoft (en selvejerbonde i Stagstrup sogn). Her døde 11 dyr. Det er Meldgård, Sundbyvej 13.

Laurs Andersen matr. 7: En gård på 6 tdr.

'Sundbygård' 1990. Gården blev solgt i 1992, hvorefter jorden og bygningerne blev adskilt. Bygningerne står i dag i forfald.

hartkorn ejet af Øland – vi er endnu før udskiftningen og overgangen til selveje. Her døde 8 styk kvæg. Det er den gård, vi i dag kalder Højgård, Sundbyvej 15.

Peder Jensen matr. 8: En gård på 8 tdr. hartkorn ejet af Øland. Her døde 6 styk kvæg. Det er gården Elvinesminde, Sundbyvej 8.

Niels Christensen matr. 9: En gård på 7 tdr. hartkorn ejet af Irup, som senere er blev delt op i to steder. Den ene er Sundbyvej 17, i dag ejet af Britta og Pauli Odgård. Den anden del, der beholdt det meste af jorden, blev rykket mod syd og blev til Søbjerggård med adressen Sundbyvej 23.

Enevold Christensen matr. 10: En gård på 9 tdr. hartkorn ejet af Todbøl. Her døde 18 styk kvæg. Det er gården Vestergård, dengang en af de største gårde i Sundby, men nu nedlagt som

selvstændigt landbrug. Adressen er Oddesundvej 123.

Lars Jensen matr. 11: En gård på 8 tdr. hartkorn ejet af Todbøl. Her døde kun 2 styk kvæg. Det må være Sundbygård beliggende Vildsundvej 57.

Udskiftningen var på sin vis ved at tage livet af Sundby, men nye tider gjorde, at et nyt bysamfund så dagens lys. I takt med, at håndværks- og industrifagene vandt frem på landet blandt andet grundet den nyvundne næringsfrihed, begyndte små bysamfund at vokse frem omkring de nyetablerede arbejdspladser. Således også i Sundby, hvor der i 1850'erne etableredes et jernstøberi ved korsvejen. Vejene skabte glimrende muligheder for at distribuere produkterne ud til kunderne, og virksomheden voksede støt og roligt. Andre virksomheder og

forretninger dukkede op omkring jernstøberiet, og i takt med at arbejdspladserne kom til området, slog folk sig ned. Tiden har formet det Sundby, vi kender i dag.

Udtørringen af Sundby Sø

Af Historiegruppen

I mere end 20 år kæmpede Skov- og Naturstyrelsen sammen med lokale kræfter for at få genskabt Sundby Sø. Projektet lykkedes i 2008, da de to landvindingslaug 'Sundby Sø' og 'Tagkær' slukkede for strømmen til pumpestationerne, der holdt det store område tørlagt.

Udtørringen af søen, næsten 140 år tidligere, forløb heller ikke uden sværds slag. Således blev Landvæsenskommissionen tilkaldt for at forlige de stridende parter. Her følger udskriftet fra Thisted Amts Landvæsenskommissions forhandlingsprotokol med kendelsen:

"Aar 1869 den 15. Nov. blev en Kommissionsforretning afholdt hos Kroejer S. Yde i Vildsund. Kancelliraad Schov, Kammerraad Buchhave og Proprietær og Landvæsenskommissær C. Raastrup vare beskikkede til at behandle og paakjende Spørgsmaalet om Udtørring af Sundby Sø, der agtes udført af S. Yde, Fabrikant S. Svankjær og Gaardmand Svend Pedersen.

Kancelliraad Schov fremlagde en Rekvisition med Amtets paategnede Beskikkelse. Bekjendtgørelsen om denne Forretningsafholdelse har været bragt i Thisted Amtsavis, samt tre Indkaldelser læste ved Kirkestævne i Stagstrup, Sjørring og Skjoldborg Kirker. Kommissionens andre Medlemmer var ogsaa mødt tillige med Lodsejerne fra de tilgrænsende Sogne.

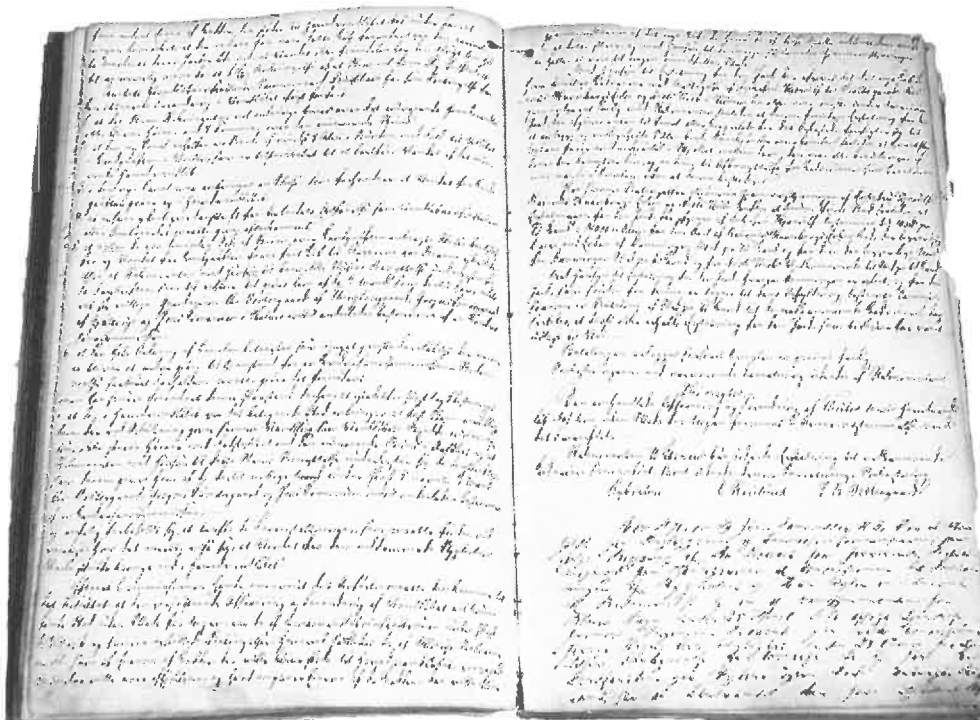
Man besigtede Søen og de tilgrænsende Arealer og lod sig paavise, hvorledes Arbejdet agtes udført. Saaframt Enighed kunne opnaas agtes det at lægge Dæmningen for Søen paa et andet Sted end først angivet, nemlig mellem S. Yde og Gaardejer Søren Christian Pedersens Ejendom, hvorved forskellige Lodder, der ikke tilhører Rekvirenterne ville komme med under Udtørringen.

Mod dette protesterede imidlertid Christian Sørensen paa egne og efter forevist Fuldmagt paa Vegne af Nicolaj Jensen, P. Chr. Nielsen, Jens Vestergaard, medens Niels Storkjær og Jens Larsen protesterede mod vandets afledning, medmindre man ville yde dem Erstatning for Tab paa det Rørskær, som ville gaa tabt ved Udtørringen. Da man ikke ville yde dem denne Erstatning, i alt Fald ikke for Tiden, bad man Sagen fremmet.

Det paapegedes saa, at det ville være nødvendigt at anbringe Stem mellem Søen og Limfjorden, men ovenfor Broen. Dette mødte ingen Indvending, saa det blev vedtaget, at det nye Aaløb skulle have en Bredde i Bunden af 3 Alen med 1½ Gangs Skraaning og jævnt Fald indtil Pflastret i Bunden af Broen, der er lagt over Aaløbet paa Vildsundvejen.

De tre Rekvirenter var enige om at gjøre Dæmningen saa forsvarlig, at den kunne holde, men ønskede intet herom tilført Protokollen. Hvad Aaløbets Dybde angaar, da bliver Faldet at beregne fra den sydlige Side af Jesper Hornstrups Ejendom i Møgelvang, hvor Dybden er 2½ Alen. Med Hensyn til Oprensning bliver det efter Reglerne for mindre Vandløb.

Hvad Anbringelsen af Stem angaar, da paa stod Rekvirenterne, at det kun kunne være til Gavn for de tilstødende Lodsejere til Søen og

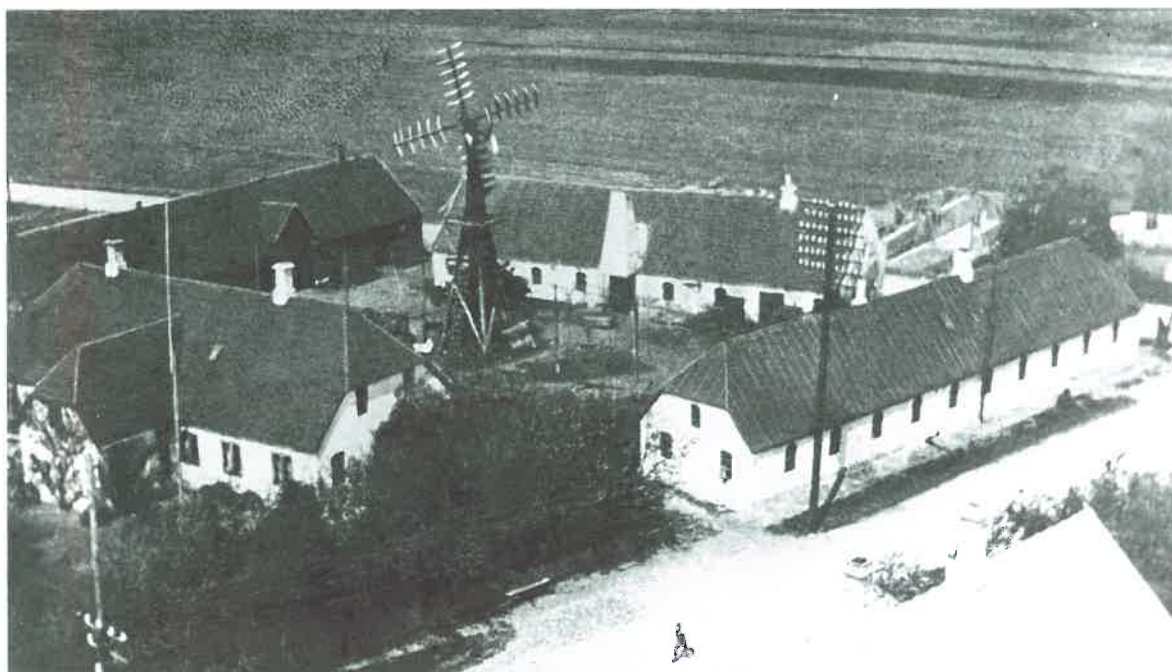

Protokollen blev nøje ført af Landvæsenkommissionen for Thisted Amt. Den findes på Landsarkivet for Nørrejylland. (Foto 2011).

flere, hvis Lodder laa ovenfor den egentlige Sø, da det salte Vand fra Fjorden ved høje Vand gik op paa deres Lodder og beskadigede dem og forringede Afgrøden, hvor man ville gøre dem forpligtede at deltage i Udgifterne ved Stemmets Anbringelse.

Herimod protesterede Christian Sørensen, Nicolaj Jensen, Jens Vestergaard, Niels Storkjær, Jens Larsen, Thomas Vestergaard og Niels Knudsen, der gjorde Gældende, at de ingen Skade havde haft paa deres Lodder af Højvande fra Fjorden. Da Forlig ikke kunne indgaas, afsagde Kommissionen saadan.

Da Kommissionen ikke kan andet end anse det til Gavn for de i nærheden af Søen beliggende Lodder, at Vandet fra Fjorden forhindres i at trænge ind paa dem, vil et Stem være i fælles Interesse, naar det blive tilbørligt passet. Hvor meget Enhver skal udrede, kan Kommissionen ikke bestemme, det vil være at afgjøre for hver Enkelt efter Brug og Nytte. Saadant vil være at fastsætte ved tvende Taxationsmænd, hvortil valgetes Gaardejer Jens Nørgaard og Gaardejer Peder Lyhne Aas. Til at føre tilsyn med Stemmet antoges foruden Rekvirenterne Gaardejer Jens Pedersen og Badstue."

Sundby Jernstøberi før den store brand, der hærgede virksomheden i 1931. En ny fabrik blev bygget op, og hovedbygningen, som endnu ligger i vinklen mellem Møgelvej og Snedstedvej, blev - efter fabrikken lukkede - nænsomt restaureret af Kirsten og Bent Feldbæk, som fortsat bor der.

Sundby Jernstøberi 1851-1990

Af Historiegruppen

Sundby Jernstøberi blev etableret af den frem-synede smed Jens Christian Svankjær i 1857. Svankjær blev født i 1817 og var søn af degnen i den gamle rytterskole ved 'Knattrup' i Sønderhå. Svankjær drev i 1851 virksomhed med salg af landbrugsredskaber til såvel bon-den som herremanden. Sandsynligvis for selv at stå for produktionen indledte han 'studier' i konstruktionen og støbningen af forskellige landbrugsredskaber.

Selve støbevirksomheden drev han først fra

sin svogers, smeden Anders Christensen, Stag-strup, ejendom (Møgelvej 18), hvor han lod blæsebælgen trække af gamle koner fra 'Ho-spitalet' (fattighuset). Han flyttede virksomheden til Vildsund (Vildsundvej 40), hvor han kunne støbe og fremstille hele maskiner, der var stor afsætning på.

I 1856 fik han tre års eneret i Danmark på fremstilling af kornkastere og rensemaskiner, som han selv havde udviklet. Således hed det i Thisted Amtsavis:

"Tilladelse til den i sit Fag talentfulde og driftige Maskinbygger J. C. Svankjær af Vild-sund er allernaadigst meddelt tre Aars Eneret

til i det Danske Monarki at forfærdige Kornkastere og Rensemaskiner af en af ham angiven Konstruktion.”

Virksomheden var i vækst, og han annoncerede derfor efter tre til fire duelige snedkerarbejdere, sandsynligvis til at lave forme, ligesom der også blev søgt efter konfirmerede drenge, som ville i lære som maskinarbejdere.

Om det var en af de ’nye’ medarbejdere, som var involveret i en dødsulykke på støberiet, er usikkert, men læserne fik i Thisted Amtsavis serveret denne makabre nyhed:

”På Støberiet i Vildsund kom for Nylig en Dreng ulykkelig af Dage derved, at hans Klæder, idet han ville standse Kulmøllen, blev indviklet i sammes Maskineri, der drog ham med sig. Da man efter en Halv Times Tid søgte efter Drengen, fandtes han Død. Armen var ligesom afskaaret og Hovedet forknust”.

I 1857 flyttede Svankjær virksomheden fra Vildsund til Sundby. Han købte en ejendom, hvor han opførte et nyt støberi. Her fremstillede han bl.a. hakkelses-, så- og tærskemaskiner, harver, vandsnegle, hestegange og smørkærneværker. Af støbejern fremstillede han gryder, kakkelovne og komfurer. I 1860 solgte han sine varer hos blandt andre sin mester-svend Christian Aars, som boede ved korsvejen i Sundby.

Vi har ikke nogen præcis datering på, hvornår han flyttede virksomheden op til den eksisterende ejendom i vinklen mellem Møgelvej og Snedstedvej, men han mageskiftede i 1866 med gårdejer Jens Larsen, og på dette tidspunkt var Svankjær jordejer ved korsvejen på nordsiden af Snedstedvej. Den byttede han så væk med jord syd for vejen, så han fik mere ’albuerum’ til at udvide sin virksomhed.

Ejerne gennem tiden

Efter datidens målestok var Sundby Jernstøberi en stor arbejdsplads. En industriindberetning fra 1872 viser således, at der er fire gifte og fire ugifte arbejdere på støberiet. Dertil to gifte og en ugift midlertidigt beskæftiget. Fire arbejdede på akkord på dagløn. Arbejdstiden var 14 timer for ungarbejdere, heraf var de tre timer hviletid. I 1872 var ugelønnen til en former 1 rigsdaler, arbejdere fik 92 skilling.

Der ydedes snedker-, smede- og formerarbejde. To havde hus og jord som bierhverv. Der var ingen dampkraft. Vind til smelteovnen leveredes med blæsebælge. Man har sandsynligvis også haft en hestegang.

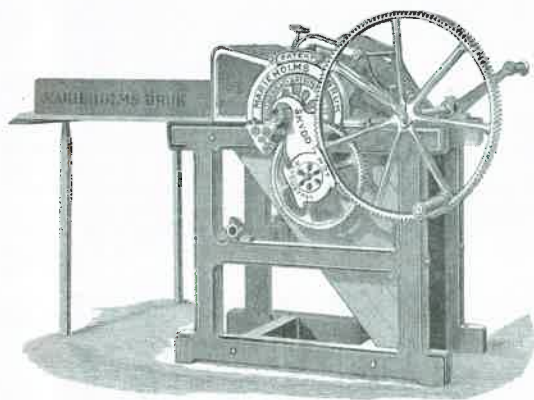
I 1874 afstod Svankjær hele virksomheden til Vilhelm Wang, der havde været ansat på fabrikken i fem år. Først nu blev det meddelt, at alt var flyttet til krydset ved korsvejen. Thomas August Vilhelm Wang, der oprindeligt stammede fra Villerslev, var født i 1848.

Fagforeningen ’Dansk Formerforbund’ havde specielt fokus på forholdene i Sundby. Af deres jubilæumsskrift fra 1914 fremgår det, at man havde et godt øje til støberier i landdistrikterne, for her var interessen for at organisere sig ikke så stor. Støberiet i Sundby blev trukket frem som eksempel. Her var ansat en jordbruger og en slagter, som formede lidt i deres fritid.

I 1917 købte en af de ansatte, N. C. Nielsen, virksomheden og landbruget, og han drev begge dele frem til 1945. Det blev en periode med radikale ændringer. Hestegangen blev udskiftet med vindkraft, som leverede vind til ovnen og kraft til maskinfabrikken. I 1931 brændte bygningen ud mod Møgelvej, og man nedrev både stuehuset og støberiet. Den nuværende bebo-

PRISLISTE

paa

Marieholms Steft-Tærskværk

af Marieholms Fabriks velkendte og med højeste Pris
beholdende Arbejde.

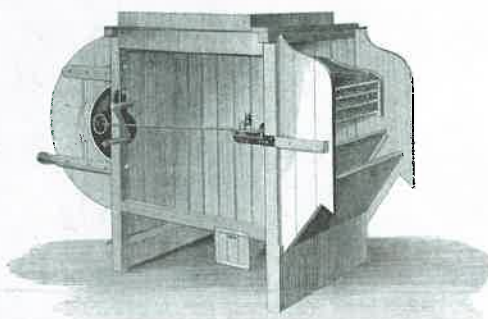
N:o 5 med Sikkerhedsbro og dobbelte Lejer . . . Kr. 110.

Frugt og toldfrit ved alle danske Jernbanestationer.

Om Værket ønskes forsynet med Sikkerhedsskappe for Ulykkestilfælde
gives Prisen med 5 Kroner.

PRISLISTE

paa

Walla Kaste og Rensemaskiner

ved Walla Fabrikker gjorte Originalmaskiner.

N:o 1 med 7 sold af chet Jernplade, Vægt 200 $\frac{1}{2}$ pr st. Kr. 42.

„ 2 „ „ „ „ „ „ „ 220 „ „ „ 47.

„ 3 „ „ „ „ „ „ „ 250 „ „ „ 52.

„ 4 „ „ „ „ „ „ „ 280 „ „ „ 60.

Med forstærket Plade og en Værdien paa Maskinen med Kr. 1:—

Et ekstra Sinksold koster „ 1:25

Løst sold N:o 1 „ 2:—

„ „ „ 2 „ 2:50

„ „ „ 3 „ 3:—

„ „ „ 4 „ 4:—

Frugt og toldfrit ved alle danske Jernbanestationer.

Priseksempler fra Vilhelm Wangs varekataloger. I Thisted Amtsavis kunne kunderne læse følgende om ejerskiftet:
"Jeg (Wang) tilbyder alle Slags Maskiner og Støberivarer. Gammelt Jern tages i Bytte, Reparationer udføres, og
hvad der sendes med Landposten, skal da muligvis blive færdig til Tilbageturen".

else blev opført lidt tilbagetrukket på grunden, så vejen kunne udvides. Støberibygninger blev bygget syd herfor, mens avlsbygninger blev bevaret og landbruget fortsat drevet.

I 1945 kom der for første gang en ny ejer udefra, nemlig Korsgaard Larsen, og han solgte hurtigt jorden fra. Den nye ejer kom fra Holstebro og havde ikke 'en heldig hånd'. I 1948 var der igen brand, og hele modelsamlingen

brændte, også de modeller, der var overtaget fra Jernstøberiet Thy i Thisted, som likvideredes i 1930-31. Korsgaard Larsen måtte træde i likvidation i 1951. Herefter overtog Salomon Nielsen i 1952 Sundby Jernstøberi.

Der knytter sig en pudsig historie til Salomon Nielsens handel i 1952 med likvidatorerne. Mødet, som blev afholdt på 'Hotel Phønix' i Thisted, blev pludselig afbrudt, da en råbte:

En arbejdsdag på Sundby Jernstøberi marts 1981

På virksomheden herskede en hyggelig, humoristisk og venlig tone overalt! Sådan meddelte fotograf Per Sowinski, der for Thisted Museum var på besøg i marts 1981 for at dokumentere virksomheden for eftertiden.

Salomon Nielsen var ikke ukendt med støberibranchen og slet ikke med støberiet i Sundby. Han var søn af den forrige ejer, N. C. Nielsen og havde tidligere arbejdet som formester på fabrikken. Salomon Nielsen er fotograferet i 1977 foran Sundby Jernstøberi i anledning af sit 25-års jubilæum som støberiejer.

"Hov, toget går om 5 min." Forhandlingerne var endnu ikke afsluttet, så gode råd var dyre, for der var ikke planlagt overnatninger i Thisted.

En snarrådig person rejste sig hurtigt op fra stolen, løb over vejen til banegården og fik på en eller anden måde holdt skinnebussen tilbage i en halv snes minutter, indtil Salomon havde skrevet under!

En stor arbejdsplads

Beretningen er gengivet i anledning af Salo-

mon Nielsens 25-års jubilæum som fabrikant. "De 25 år har været en kamp for firmaets eksistens," udtalte Salomon.

"Det hele var kørt ned, og det har krævet lange arbejdsdage. Jeg begyndte alene, og den første ansatte var min nabo Ingvar Dalggaard. Ret hurtigt kom vi op på otte, og i dag er vi omkring 60 ansatte. Et støberi er ikke nogen ren arbejdsplads, og der har indimellem været støvproblemer for naboerne, men en højere skorsten har hjulpet."

Det var primært specialarbejdere, smede og

formere, som var ansat på støberiet. Det meste arbejde var på fællesakkorder.

I sløje perioder gik støberiet ned til at arbejde i tredagesuger. Arbejderne var loyale, og mange af dem vendte tilbage til trods for, at der var så lidt at lave.

I 1983 solgte Salomon Nielsen Sundby Jernstøberi til Flemming Bjerregaard, som gik konkurs i 1990. Herefter stod det tomme kompleks og skæmmede bymidten, indtil Thisted Kommune i samarbejde med Sundby Håndværker- og Borgerforening gik ind i sagen og ryddede grunden for støberibygninger og affald. Resultatet af anstrengelser var en fin grøn oase.

Tre smedelærlinge, Anders Rahbek, Thyborøn, Jesper Tandrup, Thisted, og Peter Gertsen, Nors, skabte den skulptur, der pinselørdag i 1998 blev rejst af de materialer, som er fundet på grunden i forbindelse med oprydningen. "Først var der her en møllestensfabrik, så et smedeværksted og endelig et jernstøberi," udtalte Håndværker- og Borgerforeningens næstformand, faglærer Ole Randsø, Sundby, da han introducerede skulpturen, som foreningen selv havde taget initiativ til.

Formanden Hanne Toft udtrykte sin glæde og taknemlighed over den interesse og hjælp-somhed, bysbarnet, arkitekt Kaj Harkjær, Holstebro, og byrådsmedlem Jens Vestergaard, Sundby, havde udvist.

Hanne Toft glædede sig også over bevaringen af støberiets karakteristiske hovedbygning, som Kirsten og Bent Feldbæk med respekt for bygningens historie og fremtoning nænsomt har restaureret. Mange benyttede sig af parrets invitation til åbent hus, og der lød megen anerkendelse af resultatet.

Sådan set fra min synsvinkel

Af Charles Nielsen, 1920-2010, Ydby. Følgende er en forkortet udgave af Charles Nielsens artikel med samme titel bragt i Sydthy Årbog, 2001.

I april 1936 søgte Sundby Jernstøberi & Maskinfabrik en femten-seksten års lærling. Annoncen var i Thisted Amts Tidende og i Thisted Amtsavis. Det var de aviser, erhvervsfolk annoncerede i. For med en annonce i Thisted Socialdemokrat risikerede de at få en hel- eller halv-rød kommunist.

Jeg havde ikke noget specielt ønske om at komme til maskinfaget, men landbruget interesserede mig ikke. Man havde jo godt nok før hørt, at en tjenestekarl havde belusket en gårdmandsdatter. En ulykke ganske vist, indtil den heldige havde vundet pigen og al gårdens herlighed.

Lærepladserne hang ikke på træerne, så der skulle handles hurtigt. Så jeg spurtede hjem til mor og fik hende til at ringe til N. C. Nielsen på maskinfabrikken, og mor aftalte, at jeg skulle komme og aflægge besøg i Sundby. Min venlige husbond bevilgede en fridag til turen.

Iført mit bedste puds, nyklippet og med rensedede negle tog jeg af sted og fik en returbillet Ydby-Snedsted. Velankommen til Snedsted begav jeg mig til fods mod Sundby uden tanke om lift.

Denne metode var mig ganske ukendt. Men fodturen imponerede Nielsen, og det undrede mig ikke, for med hans korte ben og runde korpus var han ikke i form til lange traveture, og en splinterny Ford havde allerede sat sit præg på fabrikantens trinde legeme.

Dampende på en fed cigar viste han mig rundt på fabrikken, der på dette tidspunkt beskæfti-

Her ses en ung Charles Nielsen få år efter tiden i Sundby. Han fulgte senere i sin bror, Egon Nielsens fodspor og skrev flere bøger og artikler. Foto 1944-45.

gede to i støberiet og tre på maskinværkstedet. Produktionen bestod af diverse landbrugsmaskiner, dertil kom reparationer af vindmøller, de såkaldte klapsejlere, og hvad landbruget ellers havde af maskiner.

Efter en kop kaffe blev jeg informeret om ansættelsesvilkårene, og med lærekontrakten i hånden faldt det mig straks i øjnene, at der sluttelig stod: I læretidens varighed af fire år fra 1. maj 1936 til 1. maj 1940 ydes der kun kost og logi, ellers intet.

Læretiden

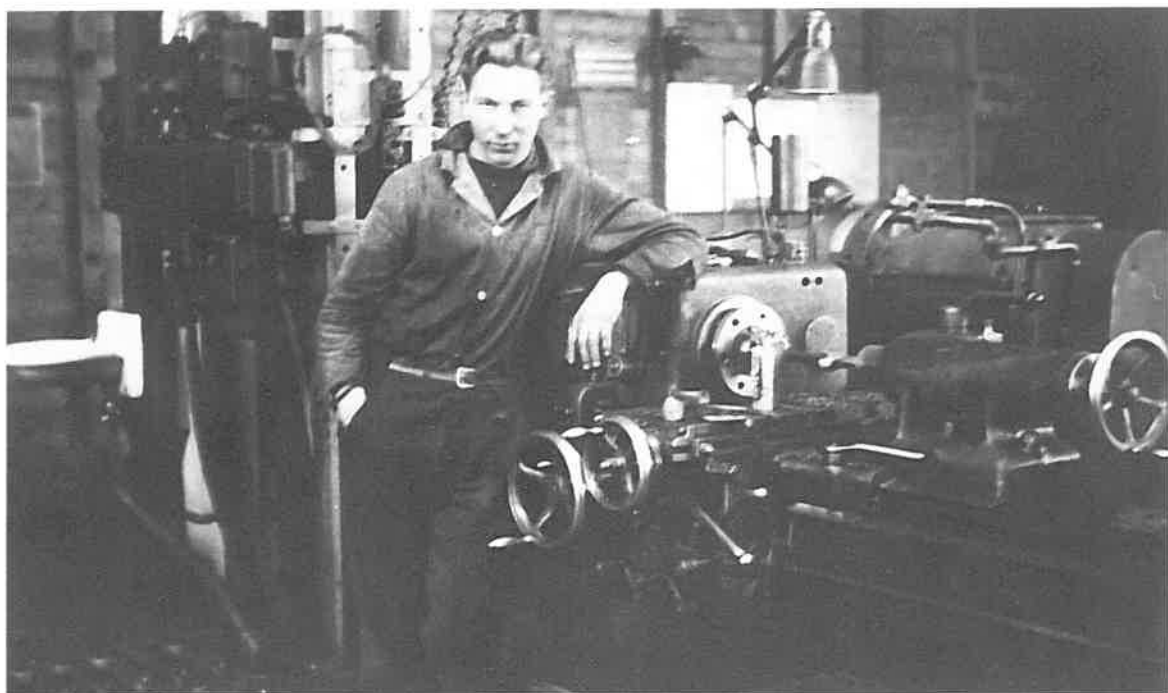
Det forekom mig lidt småt. Jeg havde i det mindste regnet med et mindre beløb til diverse små fornødenheder. Rygevanen var blevet en last, for i trediverne hørte man ikke noget om tobakkens skadelige virkninger. Det blev tilmed sagt, at røgen kunne holde forkølelse og lignede infektioner i ave. Men det var en dyr fornøjelse. Cigaretterne kostede tre øre stykket, men til gengæld fik vi noget for pengene i form af tjære og nikotin især ved køb af de ekstra stærke "Flag".

Med returbilletten som gyldig rejsehjemmel tog jeg Struer-Thistedbilen hjem. En rejse, der tog sin tid, for chaufføren 'Bette Christian' skulle se efter folk, der stod og viftede med armene for at komme med.

Mine tanker kredsede om, hvordan mor ville se på det, for hun måtte nødvendigvis træde hjælpende til både økonomisk og på anden måde. Vi havde ikke lang betænkningstid, så da mor havde accepteret betingelserne, fik jeg tid hos den nyetablerede doktor Johannes Drost til den lovpligtige helbredsundersøgelse. Så skrev jeg under på den barske lærekontrakt og begyndte 1. maj som lærling.

Den første dags arbejde var at bore et uoverskueligt antal huller i et radrensernav. Her kunne det spændende hurtigt overses, og her skulle jeg så være buret inde i de næste fire år. Mens majsolen skinnede udenfor, tvivlede jeg på, om jeg havde valgt rigtigt, for hele tiden gik mine tanker til vennerne, dyrene og duften af det forårsgrønne græs.

Ud over arbejdstiderne var fordelene ved mit nye job ikke åbenbart indlysende. Jeg delte værelse med den nyudlærte svend, Johannes, på 20 år. Uden for arbejdstiden havde jeg in-

Charles Nielsen med en håbefuldt fremtid foran sig - og et stort gåpåmod i bagagen. Læretiden i Sundby blev i 1942 vekslet med et job hos Burmeister og Wain i København. Et sted hvor frygten for sabotage under krigen var så stor, at trævvæggene var polstret med sandsække. Foto omkring 1943.

gen glæde af ham, idet han hver aften cyklede hen til sin kæreste, der boede hos sine forældre på en lille ejendom mellem Sundby og Snedsted. Foruden at dyrke hende var hans store hobby at være radioamatør. En interesse han delte med sin svigerfar.

Fabrikkens mestersvend, Christian Borggaard, var også støberiets modelsnedker. En stille mand, der aldrig hidsede sig op, men til gengæld var urokkelig i sine meninger, og hans stærkeste kraftudtryk var 'Sommen Bovsø'.

Sammen med sin kone Gerda, en datter af fabrikant Nielsen, boede han i den ene af den

store hovedbygningens to store lejligheder. En praktisk foranstaltning, idet Gerda hjalp til med husførelse og madlavning, og bedre mad fik man ingen steder.

Efter min tid i Sundby etablerede Christian Borggaard sit eget maskinværksted, hvor han fremstillede maskinsave til jernindustrien, men desværre mistede han livet ved en ulykke i 1960'erne, hvis jeg husker rigtigt. Jeg læste i avisen, at han var druknet på en fisketur ud for Vildsund Strand.

De to formere, Marius Bunk og fabrikantens søn Salomon, så vi ikke meget til inde på maskinværkstedet. Kun når de kaldte os til at

Det var her ved Anker Nielsens købmandsbutik, at de unge satte hinanden stævne. Købmandsforretningen med telefoncentralen lå i krydset ved Møgelvej og Snedstedvej skråt over for Sundby Jernstøberi. På billedet ses Anker Nielsen med sine børn, Ellen og Poul. Han overtog senere forretningen. I baggrunden mejeriets skorsten. Foto omkring 1945.

hjælpe med at løfte og lukke en tung støbekasse, en proces der krævede stor forsigtighed. På det tidspunkt må Marius Bunk have været en mand omkring de tredive år. Han var det, man i dag kalder fritidslandmand på et lille husmandssted i Møgelvang. Han var gift og havde børn, og med de bindinger havde den 'aldrende' mand nok at se til, så ham så vi sjældent efter fyraften.

Fritid i Sundby

I Sundby, hvor der hverken var fodboldbane eller jernbanestation, satte de unge hinanden stævne på hjørnet ved Anker Nielsens købmandsforretning. Lige over for var der en

ubebygget grund, hvor vi kunne fordrive tiden med bold- og krocketpil.

På lune sommeraftener cyklede vi til Vildsund, enten for at bade eller for at betragte brobyggeriet, hvis ikke vi valgte at fange et par store gedder i et par store mergelgrave uden for Sundby.

For Salomons vedkommende gik interessen i en anden retning, idet han forelskede sig i Alice, en sød pige fra Thisted, som han senere blev gift med. Svend, den yngste af Kirstine og Nielsens fem børn, var omkring tolv år, og som den flinke dreng han var, kom han med min fulde forplejning, mens jeg lå i sengen med influenza en tre-fire dage. En af de mange

gange han gik op ad trappen med middagens to retter mad, hørte jeg hans far råbe: "Ja, mæ all det do slæber på, ka æ sik, at han eet fejler nøj, dæe hu æ føe ska ligg." Og det var så sandt, som det var sagt, men det var ikke sagt i nogen ond mening.

At ingen tog notits af Nielsens udtalelser, kom tydeligt til udtryk engang jeg hjalp ham med at reparere smelteovnens forbrændte indre, der kun lige akkurat kunne rumme hans runde korpus. Jeg skulle så forsyne ham med ildfast ler i passende konsistens. Det skulle listes ind til ham i små portioner, men da jeg ikke kunne se ham, fik han en del såvel i hovedet som ned ad nakken. Noget gik galt, for pludselig fyrede han en serie mindre pæne gloser af sig, og da ovnen virkede som en megafon, kunne det høres viden om.

Det varede da heller ikke længe før 'Vor Muer' Kirstine kom løbende og sagde til mig: "Æ hober da do kinner ham så godt, at do eet tår dæ af hans roben op," og grinende kunne jeg berolige hende med, at de mange forbandelser prellede af som "vand på en gås".

En god arbejdsplads

Det var kendt, at 'Vor Fåer', Nielsen, stod højt i tændingen men til gengæld faldt hurtigt ned igen, da især når 'Vor Muer' trådte til. Hans hidsige gemyt til trods var han en venlig mand over for mig, og selv om lærekontrakten kun lød på kost og logi, stak han mig ikke så sjældent en ti-femten kroner i hånden. En belønning, der aldrig slog fejl, når vi havde repareret en vindmølle. Det med højden havde åbenbart hans respekt.

På ét-årsdagen for min tiltrædelse begyndte Aage Johannes Olsen, Bedsted, på sin læretid.

Det viste sig, at vi havde en del til fælles, bl.a. at vore hjem bekendte sig til den kristne tro.

Han var med realeksamen nok den mest literære, ikke sådan at han læste meget i bibelen, men mere i den stabel gysere, som han havde. Han havde et radioapparat med to sæt høretelefoner, så når vi ikke læste gysere, fik vi tidsånden indprentet gennem hørelsen. Med Aage som ven og arbejdskammerat blev min tilværelse forsødet, især når han efter en weekend kom med en af sin mors lækre kikskager, og den blev sat til livs, inden vi lukkede for radioen og sov.

I vinterhalvåret lagde Snedsted Tekniske Skole beslag på fire ugentlige aftener. I al slags vejr kunne det være en barsk affære, men så havde vi det at beskæftige os med i de lange vinteraftener. I Snedsted besøgte vi byens bagerlærling. Det gav varme og en håndfuld marcipanmasse. Af samme grund slog vi mange aftener ihjel på Sundby Bageri.

Ligeså var byens mejeri et besøg værd. Her havde lærlingen varme på værelset, og det havde stor betydning, at han gerne bød på en cocktail bestående af kærnemælk og piskefløde.

Modsat de verdslige steder besøgte Aage og jeg kun sjældent missionshuset og KFUM's møder. Vi brugte den undskyldning, at vi kendte den kristne forkyndelse ud og ind. Til gengæld fik vi vort åndelige behov dækket ved de besøg, vi aflagde hos den gamle troende savskærer Enevoldsen, der for det meste arbejdede til langt ud på aftenen.

Det åndelige tilsnit manglede nok også, når vi besøgte musiker og gårdsanger Ubbesen og familie. Vi blev en aften på tur gennem byen inviteret indenfor til kaffe hos Ubbesen og

frue, der lod os forstå, at vi var velkommen en anden gang. Vi skulle så til gengæld bedømme kvaliteten af hans sidste hit. Det eneste, jeg husker, er nogle strofer, der gik på melodien 'Tordenskjold i søen sprang': *Østen for Sundby ligger en gård, den er bekendt af – al å enhver osv.* Gården, 'al å enhver' kendte, var ejet af sognerådsformanden. En person Ubbesen sikkert har haft en del kontroverser med, når han forsøgte at skaffe lidt ekstra håndører til hjemmets daglige behov.

Vi sad omkring bordet og diskuterede blandt andet situationen efter krigens udbrud, som Ubbesen mente ville stoppe, når tyskerne kom i krydsild mellem Polen og 'Cirkusslovakiet', alt imens Ubbesens meget lille kone beværte os med kaffe og kager. Som en modydelse for familiens gæstfrihed skulle vi så undervise deres to skolesøgende børn. En opgave, der kunne klares uden realeksamen.

Krigen i Sundby

9. april 1940 begyndte lige så fredeligt som alle andre dage. Men det fredelige fik ende, da sønnen Svend kom farende og berettede, at tyskerne havde overskredet den danske grænse. Så gik det op for mig, at det uhyggelige krigsspil også var en kendsgerning i vort fredelige land. Det varede ikke længe, før de grågrønne fly strøg lavt over vore hoveder, og allerede sidst på dagen rullede de prøjsiske styrker gennem byen med deres krigsværktøj. I vore øjne en horde forbrydere, der ville tilrane sig landet mod folkets vilje.

De havde været her før med deres rustne rør, som det hedder i en revyvis. Vi kendte dem godt fra danmarkshistorien fra 1848-50, og da rigskansler von Bismarck i 1864 tog Slesvig,

Holsten og Lauenborg. Men vi så ikke så meget til dem herude på landet.

De hindrede mig ikke i at blive udlært svend på Sundby Jernstøberi & Maskinfabrik 1. maj 1940, hvor jeg fortsatte som svend til 2. april 1941. Herefter blev jeg til ingen nytte indkaldt til den Kongelige Danske Marine med tjenestested på Middelgrundsfortet og senere søværnets kaserne, hvorfra jeg blev hjemsendt 5. december samme år.

Sundby Teglværk

Af Historiegruppen

Sundby Teglværk var på lige fod med Sundby Jernstøberi & Maskinfabrik en af byens første virksomheder. Sundby Teglværk blev oprettet i 1850 - måske på resterne af de tre andre teglværker, man har kendskab til har eksisteret i området.

Sundby Teglværks første ejere, som det har været muligt at finde navnet på, er en tysk familie ved navn Ferling. I folketællingen fra 1880 er Carl Ferdinand Ferling, født i Preussen, således nævnt som lerfabrikant og teglbrænder i Sundby. Vi har kendskab til, at han i begyndelsen af 1900-tallet fortsat var ejer. Hvornår, han præcist overtog og afhændede teglværket, står dog hen i det uvisse.

Teglværkerne var uvirksomme på grund af krigen i 1864, hvor alt mandskab var indkaldt til hæren. Det gjaldt nok også Sundby Teglværk. Man havde kun én højovn, men i 1900 opførtes der en ringovn med 14 kamre, hver med en kapacitet på 5.000 sten.

Den næste ejer/leder, som vi har navn på, er N. Hestbeck, som ejer teglværket fra ca. 1910. I 1913 blev Sundby Teglværk overtaget af et

Sundby Teglværk uden for sæsonen. Til trods for at tipvognen har mistet sit lad, er 'jernbanen' et nødvendigt redskab til at fragte det tunge ler rundt på teglværkets areal. 1920.

I/S, hvor tømmerhandler Carl Rysgaard, Snedsted, var blandt de største interessenter.

Martin Johansen - fra arbejder til ejer

I 1917 indtrådte Martin Johansen som medinteressent og leder. Han var født 26. november 1859 i Barsmark ved Aabenraa og døde i maj 1936.

Martin var ud af en fattig familie. Da han var en stor dreng, døde hans mor. På grund af en dårlig stedmor stak han og hans brødre af mod nord til Danmark. Han var da 15 år gammel. De krydsede grænsen ved Kongeåen op til det amputerede Danmark. Her skiltes brødrene, og Martin så dem aldrig mere. Han arbejdede sig op gennem Jylland og endte i Sindal. Her giftede han sig med en pige fra Hørmested og kom ind i den amerikanske Brødremenighed.

Som ansat ved denne frikirke kom Martin Johansen til Hørdum i 1895 sammen med sin kone og deres fire børn. De fik bopæl i missionens toetages ejendom, der lå der, hvor nu Hørdum Hallen ligger. Da lønnen ikke var så stor ved kirken, arbejdede han på omegnens teglværker samtidig med, at han var 'ældremand' ved kirken.

I 1906 var han blevet overtalt til at flytte til Vendsyssel for at lede et teglværk. Det oplyses, at han i to år var på Ilbro Teglværk og ligeså i to år på Aars Teglværk.

Martin Johansen vendte tilbage til Thy i 1914, formentlig til Sundby Teglværk. Martins søn, Niels, har fortalt, at forældrene ikke havde mere bohave ved flytningen til Sundby, end de kunne have på en lille vogn.

Det oplyses, at Martin gennem hårdt arbejde og økonomisk styring avancerede fra at være

Martin Johansen (t.v.) sammen med sine ansatte på Sundby Teglværk. Arbejdet var sæsonbetonet, og de fleste måtte derfor have andre jobs. 1925.

en fattig teglværksarbejder til at være direktør og til sidst medejer af Sundby Teglværk.

Kompagnonen overlod hele styret til Martin, der betegnes som en intelligent og ærlig forretningsmand. I Martins tid på teglværket var drivkraften en 30 hk. petroleumsmotor, men i 1920 blev der installeret nye maskiner. Produktionen bestod hovedsageligt af facadesten. Produktionen var årligt på ca. en million facadesten, som grundet lerets farve hovedsageligt var gule. Herudover var der også produktion af drænrør på op til seks tommer.

Fra far til søn

Efter Martin Johansens død i 1936 overtog sønnen Niels Johansen sammen med Carl Rysgaard, Snedsted, Sundby Teglværk. De to kørte teglværket sammen i en længere årrække,

men omkring 1961 købte Niels kompagnonen ud. Om forandringerne i ejerforholdene skete i forbindelse med, at teglværket brændte ned i 1961, er usikkert.

Overfor naboen, Frede Drejer, gav Johansen udtryk for, hvor glad han var for at få foden under eget bord: "Nu bestemmer jeg selv over det hele!" Frede Drejer omtaler Niels som en god nabo: "Da vi som unge havde overtaget Jens Graversens ejendom, sagde Niels: "Hvis du står en dag og mangler penge, så kom om til Niels, så går vi ind og kikker i min skuffe, og er der penge, så kan du låne dem."

Samme Niels Johansen var kendt for sine pudsige bemærkninger, som da skolekammeraten Johannes Jensen bestilte mursten, da ville Niels vide, hvad de var til: "Det kan da være dig lige meget", svarede Johannes. "Aldeles

Stenene ligger nydeligt i rækker klar til anvendelse. Sundby Teglværk anno 1960.

ikke!” sagde Niels. ”Hvis de er til et roehus, så skal du ikke have gåsehussten.”

Niels var ikke glad for, at datteren Ruth og hendes mand, Børge Pedersen fra Hørdum, rejste til Amerika. ”Det er så langt væk!” mente han. Da de kom hjem igen, havde Børge Pedersen lært at mure, og det kom den gamle lade syd for teglværket til gode. Niels fandt, at tagkonstruktionen måtte kunne genbruges, og klodsede det op, og så murede svigersønnen en ny mur omkring.

Niels og og hans kone Gerda byggede nyt

hus i Snedsted i 1959, og boligen ved teglværket var nu beboet af arbejdsformanden, Peter Jensen, med familie.

Efter Niels’ tidlige død i 1964, 52 år gammel, drev hustruen Gerda teglværket videre med en medhjælper, som blev omtalt som ’København Kaj’. Senere kom der en leder, der huskes omtalt som ’Galosje Olsen’. I 1971 overgik teglværket til et aktieselskab, hvor familien Johansen ejede 2/3-dele af aktierne. På et tidspunkt opkøbte Gerda og Olsen ’Næs-sund Teglværk’, ”men det var ingen succes,”

fortæller Ruth, ”for der blev problemer med salget af sten.”

En del år før havde Niels skiftet til molersten, og han havde forsøgt at grave moler i Silstrup, men det var for dårligt, så man gik i stedet i gang med at grave moler ved Sundby Mors for at fragte det til teglværket.

I de sidste år, hvor teglværket kørte, var Niels' søn, Per Johansen, dets daglige leder. I 1982 blev det købt af molerværket Skamol med henblik på produktion af kattegrus, men Skamol lukkede for produktionen i Sundby i 1989.

Sundby Andelsmejeri

Af Historiegruppen

En lørdag i 1906 afviklede interessenterne i Sundby Andelsmejeri deres første generalforsamling på Vildsund Gæstgivergård. Her blev lovene vedtaget og flere sager behandlet. Andelshavernes antal var ca. 70 med omkring 300 køer. Der herskede god forståelse mellem de tilstedeværende. Forsamlingen vedtog nemlig, at mejeriet skulle stå stille på alle søn- og helligdage.

Forud for generalforsamlingen var gået nogle bevægede og lange møder. Missionsfolkene i Sundby og omegn ville ikke længere levere mælk på søndage, og de havde forgæves forsøgt at få dette gennemført i Snedsted Andelsmejeri. Her ville man ikke gå med til denne ordning.

Således mindedes Severin Vestergaard, Højbjerggård i Beersted, oprettelsen: ”Carl Jensen var egentlig den første ophavsmand til mejeriet. Vi samlede underskrifter blandt andelshaverne i Snedsted for at få søndagslukning,

men skønt vi havde over 300 underskrifter, langt mere end lovene fordrede, ville bestyrelsen ikke lade afholde en ekstra generalforsamling”.

Emnet optog også den lokale forfatter Martin Jensen. Det var hans fader, Carl Jensen, som Severin Nielsen betegnede som ophavsmanden. Martin Jensen har beskrevet hele forløbet om, hvordan repræsentanter fra ’Kalleby’ brød med mejeriet i ’Højrup’, da de ikke respekterede Guds ord, i bogen *Med kors over døren*, som udkom i 1934.

Den første tid

Hvad der skete i de første 25 år af mejeriets le-

En pause i arbejdet på Sundby Andelsmejeri. Årstal ukendt.

Sådan tog Sundby Andelsmejeri sig ud før ombygningen. Mejeriet lå belejligt tæt på det store kryds mellem Møgelvej og Snedstedvej. Billedet er fra omkring 1920. I 2011 ejes bygningerne af Sigurd Hedegaard Jakobsen, der ud over at have værksted har fem lejligheder, ligesom der er udlejet lokaler til vindmøllefabrikken Vestas.

vetid, må vi hente fra mejeriets jubilæumsfest i 1931 på 'Vildsund Strand', hvor 300 mænd og kvinder var samlet.

Gennem de mange hyldesttaler kan man stykke et billede sammen af mejeriets første år. Det er slående, hvor stærk koblingen mellem mejeriet og Indre Mission kommer til udtryk.

Først gennemgik sognerådsformand Niels Nielsen, Sundby, lidt omkring mejeriets opstart. Etableringsomkostningerne var på 27.522 kr. 44 øre.

For det beløb fik man foruden bygninger to holstenske kærner og en æltemaskine. De holdt indtil 1920, hvor man byttede sig til en

kærne for 8.700 kr. En 6 hk. dampmaskine kørte fortsat, og trods mejeriets vækst fungerede den endnu tilfredsstillende.

Mejeriet blev sat i gang 2. november 1906 med 90 leverandører. Der var stor betænkelighed blandt folk, da tegningen af andelshavere fandt sted. Der var leveret 74½ mill. pd. mælk til mejeriet i de første 25 år, og der var udbetalt 5.310.699 kr. til leverandørerne. I overskud var der udbetalt 679.482 kr.

De første år var gennemsnitsprisen 96½ øre pr. pd. I 1920, da den var højest, var den 314 øre. I 1931 var prisen faldet til 110 øre, altså omtrent i det leje den lå, da mejeriet begyndte

sin produktion. Særligt i 1916 steg antallet af leverandører. Da kom der 50-60 nye til, deriblandt nogle af de store.

Først skulle mejeriet holde stille søndage samt juledag og langfredag. Det blev så ændret til at gælde alle helligdage. Sognerådsformanden sluttede af med en salut for de involverede og Gud: "Jeg føler Trang til at sige inderlig Tak, ikke blot til Indre Missions Folk, men ogsaa til de andre, der gik med Chr. Hammer, P. Frøkjær og J.P. Skadholm. Der tales så meget om Krise, men den største Krise er dog en Dag at stå uden for Himlen uden Bryllupsklædning på".

M. Mikkelsen mindede om andelssagens betydning, idet han nævnte fællesmejeriet i Hundborg, Kraunsøes mejeri i Hørdum og Chr. Tandrups centrifuge i Hørsted trukket af en hestegang. Det er ikke det samme som et andelsmejeri, hvor enhver er interesseret. "Vi er alle interesseret i at få den største Pris, uanset antal Køer. Lige nu (kriseårene i 1930'erne, red.) har vi Priser som i 1906. Det er en vanskelig Tid, hvor man næsten ikke kan se Vejen frem. Vi må sætte vor lid til Gud."

Jubilæet afslørede også, at mejeriet i løbet af de første 25 år kun én gang havde fået ny bestyrer. Inden mejeriets begyndte produktionen havde man ansat en bestyrer ved navn P. Pedersen, men han begyndte tilsyneladende aldrig i stillingen, og hvad der blev af ham må stå hen i det uvisse.

I stedet ansatte man Svend Jensen, og han kunne fejre 25-års jubilæum sammen med mejeriet. Han og fru blev derfor hyldet på behørig vis. De havde ud over at passe jobbet formået at leve sig ind i det omgivende samfund.

Manden med det bedste smør

Svend Jensen med familie. Han kunne fejre 25-års jubilæum 1. november 1931. Han blev som 21-årig ansat på det nyoprettede Sundby Andelsmejeri og var dengang Danmarks yngste mejeribestyrer.

Svend Jensen var født i Tved og kom som 14-årig i lære på andelsmejeriet Hanstholm i Ræhr.

Sundby Andelsmejeri voksede under hans ledelse støt fra 90 andelshavere med 1 1/4. mill. pd. mælk til 199 med 5 3/4. mill. pd. mælk i 1931.

Svend Jensens smør var berømt uden for landets grænser. Således var der en kunde i Manchester i England, som udelukkende ville have smør fra Sundby Andelsmejeri.

Smørret fra Sundby opnåede de højeste priser, og Svend Jensen hentede mange medaljer og diplomer samt et guldur.

Jubilaren nød stor agtelse og tillid i lokalbefolkningen, og han blev betroet adskillige hverv. Han sad i Haring-Stagstrup Sogneråd og var i menighedsrådet. Han var tillige formand for Nordthy Biavlerforening og medlem af Thisted Banks repræsentantskab.

Genåbnet samme dag

Den sidste formand for Sundby Andelsmejeri var Christian Houmark Hammer, nu bosiddende i Gudnæs. Hammer kom i en ung alder i bestyrelsen for Sundby Andelsmejeri og fik som formand den opgave at lukke mejeriet ned i Sundby og gå med i en større sammenslutning.

Hammer beretter om den svære tid med store omlægninger i landbruget og de begyndende mejerilukninger: "Antallet af mejerier kulminerede i 1935 med 1.411 af slagsen, hertil kommer 228 privatmejerier. Mejerierne på egnen var velfungerende og udfyldte en vigtig plads i samfundet med mange arbejdspladser til følge. Mindre landbrug havde en mulighed for en indtægt ved en mælkerute. Sundby Andelsmejeri, der var et af de mindste, havde i 1948 ikke mindre end 12 mælkekuske. Pladsen som bestyrer var populær. I 1957 søgte ikke færre end 127 den ledige plads. Ud over Svend Jensen har også Jens Aage Kristiansen og Asger Lauridsen været mejeribestyrere i Sundby."

Ét forhold var Sundby Andelsmejeri dog nødt til at ændre på. I henhold til vedtægterne måtte der ikke arbejdes om søndagen, men man erfarede efterhånden, at vedtægterne måtte lempes, for at der ikke skulle gå så meget mælk til spilde. Christian Houmark Hammer fortæller:

"Problemet var produktionsstoppet om søndagen. Når mejeriet holdt stille om søndagen på varme sommerdage, blev mælken sur på gårdene. Der var ingen køleanlæg, kun et bassin med vand. Selv om mælkekuskene kørte lørdag aften, så blev megen sødmælk sur og var kun brugbar til svin og kalve.

I mejeriets vedtægter var indført, at stemte blot én andelshaver imod søndagskørsel, skulle det overholdes. Efter at have rådført os med en højesteretssagfører i København, delte vi leverandørkredsen imellem os og gik ud med en liste, man kunne skrive under på, hvis man var enig med os. Det viste sig, at de fleste var enige med os. Vi gik da til bestyrelsen, der indkaldte til en generalforsamling med kun ét punkt på dagsordenen: Nedlæggelse af mejeriet! Var der flertal for dette, blev der straks herefter afholdt en ny generalforsamling, hvor andelshaverne kunne melde sig til og vedtage nye vedtægter, således at mejeriet kunne køre alle ugens dage. Dette skete med stort flertal."

Lukket

Trods nye og bedre vilkår for forretningen fik mejeriet ikke nogen lang levetid. I 1950 var 21 pct. af den danske erhvervsbefolkning beskæftiget ved landbrug. Men den tekniske udvikling efter Anden Verdenskrig flyttede mange arbejdspladser fra land til by.

Udviklingen betød, at mange landbrug blev kvægløse, da manden tog arbejde uden for landbruget eller specialiserede sig i anden retning, og mejeribruget måtte indrette sig efter denne ud- og afvikling. I 1968 var det så slut med det lille hæderkronede Sundby Andelsmejeri."

En arbejdsplads var ikke mere, og mejeribygningerne blev solgt til Thorvald Nørgaard, som flyttede ind og etablerede en tømmerhandel. Det stod så på op gennem 1970'erne til hans død i sidste halvdel af 1980'erne. Efter Thorvald Nørgaards død boede enken der en tid, inden hun solgte til tømmer og krovært på Gullerup Strand, Sigurd Hedegaard Jakobsen.

Skelhøjens digter

Af Albert Jensen, Gettrup 1915-1963. Artiklen er et uddrag af Albert Jensens manuskriptet til et foredrag om Martin Jensen bragt i Danmarks Radio omkring 1960.

I mine gemmer finder jeg tilfældigt et avisudklip fra 1959. En anmeldelse af min broder Martin Jensens bog, *Vestenvind*, som da udkom i anden udgave. Anmeldelsen bar overskriften 'En glemt forfatter', og begynder sådan: "Martin Jensen døde i 1945. 14 år efter er hans navn bogstaveligt glemt af de fleste, kun hans venner husker, kun de, der tilfældigt har én af hans bøger stående i reolen, har måske tænkt på ham, når deres blik falder på dens ryg."

Så følger i øvrigt en fin anmeldelse af bogen, og jeg sidder tilbage og tænker, og minder fra barneårene og ungdomstiden vælder op i én, Martin er med i mange af dem, fordi han som storebror var med til at præge ens vækst, ja, hele tilværelsen som barn og ung.

Javel, han er glemt af de mange; i den korte tid han levede, nåede han ikke at slå sit navn fast, så det blev stående i lange tider, selv om hans bøger nok, da de kom, vakte en del røre. Nogle var begejstrede, andre forargede, få var uberørte. Glemt? Ja, af de mange, men ikke af hans nære venner, eller af os - hans søskende. Dertil virkede han for stærkt på os, der kom i nær berøring med ham, og ikke mindst på os, der som hans små søskende voksede op og nød godt af hans rige evner og frodige fantasi, sådan som den udfoldede sig allerede i drengeårene. Det var ham, som satte kolorit på legene derhjemme. Det var ham, der levedegjorde de forskellige skikkelser for os, når vi legede. Hvad enten det var Robin Hood og hans mænd, kong Erik og de fredløse, eller når den 'Gule Ulv' sneg sig hen over de endeløse

Martin Jensen, 1908-1945.

prærier. Legene, skikkelserne blev helt levende og nærværende i kraft af Martins fantasi, det blev til drengeminder, der aldrig glemtes. Det samme gælder for den periode, hvor han i lang tid fortalte en fortsat roman for os. Den handlede om, hvordan en flok flygtende jøder havde dannet grundstammen for indianerne. Det blev fortalt, både når vi sorterede kartofler og om aftenen i sengen. Jeg er aldrig blevet klar over, om der lå noget, han selv havde læst, til grund for det, han fortalte, eller det bare var fantasi, men spændende var det for os.

Inspirationskilden

Tiden gik, og Martin rejste hjemmefra. Først

til Hvidbjerg Realskole, senere til Birkerød og til København. Men ferierne var altid højdepunkterne i vores tilværelse, for så kom Martin hjem med friske pust fra en verden, der var fremmed og spændende for os. Det gjaldt, når han fortalte om livet på skolen, men i ligeså høj grad, når han delagtiggjorde os i alt det, der optog ham uden for selve skolelivet.

Det er Martin, jeg kan takke for, at jeg blev

hjemme i bøgernes verden. Også bøger, en landsbydreng ellers normalt ikke læser. Nu var det ikke nok med *Den Gule Ulv* og med *Robin Hood*, nu blev det Victor Hugo, Ibsen, Tolstoj m.fl. Og senere tredivernes forfatterkuld. Navne, der kendtes fra tidsskriftet *Vild Hvede* og andre unge forfattere. Jørgen Nielsens bøger optog os meget.

Der er ingen tvivl om, at vi blev meget påvirket af Martins syn på livet - også hans politiske. Han var jo i de unge år orienteret helt til venstre. Nu var det ikke sådan, at vi slugte det hele råt. Under diskussioner og i samtaler vurderede vi tingene, eller som det hed mellem os: Vi reformerede verden mange gange ud på de sene nattetimer.

Det var en bevæget tid, i mellemkrigsårene med skyggen af Mussolini og Hitler ind over vore grænser, mens den spanske borgerkrig rasede. Med LS (Landbrugets Sammenslutning red.) og JAK-bevægelse (Jord, Arbejde og Kapital), med kriseforlig og politiske studehandler i en tid, hvor politiske demonstrationer blev slået ned af ridende politi under Stauning og Zahle. Vi debatterede det hele, og bølgerne gik ofte højt, når modstridende synspunkter gjorde sig gældende.

Goddav ljen og familiesammenholdet

Som årene gik, spredtes søskendeflokken over hele landet; til Bornholm, Sjælland og forskellige steder i Jylland, ja helt til USA. Det blev efterhånden sjældent, hele flokken kunne samles derhjemme.

Så skete det en sommerferiesøndag i 1934, da de fleste af os var samlet, at det kom på tale, at vi var ved at miste forbindelsen med hinanden. Gode til at skrive sammen var vi ikke.

Forsiden til 'Vestenvind' var tegnet af Sikker Hansen, som var tilknyttet Politikens søndagstillæg. Af Sikker Hansens berømte tegninger kan nævnes de to FDB-plakater for Davregryn og Cirkelkaffe.

Benzinkrig i Sundby. Illustrationen fra 'Vestenvind' henviser til, at den ene købmand i byen begyndte at sælge billigt russisk brændstof. Det fik nogle missionsfolk til at snige sig uden om 'det ugudelige gespenst'.

Familiesammenholdet var i fare. Da var der en af os, der foreslog at lade en vandremappe cirkulere mellem os og på den måde holde forbindelsen ved lige og fortsætte vore drøftelser af små og store ting, der optog os. Ideen vakte bifald og blev straks realiseret, og vandremappen kom til at være familiens bindeled under navnet *Goddav Ijen*, som Martin foreslog.

Underligt at sidde her og blade i disse gamle bøger nu. Alt mellem himmel og jord blev drøftet. Fra de almindelige familiebegivenheder til de store verdensproblemer. Alt fra seksualmoral til Indre Mission, KFUM & K, LS og Dansk Samling, og hvad der ellers var fremme i tiden.

Alle gav vi vort bidrag, men gang på gang, hvis diskussionen var ved at køre i ring om de samme ting, var det Martin, der kastede nyt ved på bålet. Han kom med nye påstande, som

vi så efter bedste evner søgte at gendrive eller underbygge, og der var stof nok. Én af de ting, der optog os meget, var den kløft, som der var og stadig er mellem land og by, arbejder og bonde. En af Martins drømme var at skabe et blad, en avis, der kunne bygge bro mellem de to grupper. En drøm, han ikke nåede at realisere.

Martin var den sidste, der skrev i bogen, da den tyske besættelse var en kendsgerning. Vi indstillede skriveriet, for vi ville ikke risikere, at det på en eller anden måde skulle falde i de forkerte hænder. Der var fremsat så mange udtalelser, som besættelsesmagten ikke ville godtage. I det sidste indlæg, dateret den 12. april 1940, skriver Martin: "Så skete det altså. I syv år har vi ventet, at det ville ske, og så blev man alligevel overrasket den morgen, vi vågnede og hørte flyvemaskinernes brummen, mens det regnede med grønne flyveblade. Jeg synes ikke, jeg kan samle mig til at fortsætte diskussionen i denne bog. Nu taler realiteterne deres eget stærke sprog. Nu gælder det for enhver af os om at vise, hvad styrke vor tro og idealer har."

Disse ord blev som et løsen for os søskende under besættelsen. Forskellige var vi nok, og forskellig blev den måde, som vi bekæmpede nazismen på, men alle var vi på én eller anden måde med. I dag gemmes i disse gulnede blade et minde om vore forskelligheder, og der er ingen tvivl om, at Martin lod sig inspirere gennem dem.

Da Martin Jensen arbejdede på *Vestenvind*, bad han om at få de første bind af *Goddav Ijen* sendt over til sig i København for på den måde at kunne give udtryk for landsbyungdommens synspunkter.

Folk, der kun kendte Martin gennem hans bøger, fik ofte et forkert indtryk af ham. Han kunne slå hårdt og revse, hvor han fandt det nødvendigt, men i hans bøger glimter også den humor, han ejede i rigt mål. Et af de gode minder er fra den sidste sommer, han levede. Han var en syg mand og hjemme på rekreation og gjorde samtidig sin sidste bog færdig, *Hvad udad tabes*.

Det var netop i 1944 hundrede-året for højskolernes begyndelse i Danmark. Det skulle markeres i vort hjemlige KFUM & K i Sundby, og det var faldet i mit lod at arrangere denne fest og byde velkommen til den højskolemand, der skulle tale. Det talte vi meget om. Det var noget, der interesserede Martin, og enden blev, at det blev ham, der skrev min indledning. Det morede vi os over bagefter, at han, den store revser af netop 'M og K', selv var medarbejder, når lejlighed gaves.

Martin var bundet med meget stærke bånd til hjemmet og mor. Der var så meget, han gjorde oprør imod og ville frigøres fra. Det kommer til udtryk i hans bøger, som dog også er en hyldest til det ægte, det han kendte fra mors liv.

Han blev aldrig færdig med at hylde mor i sange og digte, som det kommer til udtryk i *Blomstermor*. Og endnu stærkere giver han udtryk for sin beundring og bundethed til mor i *Ørnemor* fra 1944, som vistnok var det sidste digt, han skrev. Da lå han dødssyg på Ringe Sygehus.

Mindestenen på 'Skelhøj'

Besættelsestiden blev hård for Martin gennem sygdom og personlig afsavn. Hans jødiske hustru Manja måtte flygte til Sverige. Hele krigens barske og ubarmhjertige råhed fik ham til

Ørnemor, 1944

Uddrag af digtet Ørnemor fra 1944, som Martin Jensen forfattede kort inden, han døde.

Som på ørnevinger
Mod himlen steg din tro
Bygged fra det lave
Mod evigheden bro.

Stærk som en løvinde
Med ukuet mod
Gennem livets ørken
Gik du fod for fod.

Kraft til alle andre
Rummede dit sind,
Manges mod du styrked
Klapped mangel kind.

Dine viltre unger
Ad egne veje gik,
Overalt dog fulgte
Os dit moderblik.

Gammel nu af åre
Men ung af sind og tro,
Over alle kløfter
Din kærlighed slår bro.

I vort hjerte toner
Med usvækket klang,
Som genlyd af din stemme
Evighedens sang.

Som på ørnevinger
Endnu din stærke tro
Fra jordens dybe dale
Mod evighed slår bro.

at skrive digtet *Menneskesønnen* op mod jul i et af krigsårene.

Martin fik ikke lov til at opleve 4. og 5. maj 1945. Hvor kunne jeg have undt ham dette, og så ved jeg, at også for ham ville tiden, der fulgte, være blevet en skuffelse, men vi ville have haft en forkæmper mere for medmenneskelighed i den aldrig afsluttede frihedskamp.

Martins mest kendte bog er *Vestenvind*. Den slog hans navn fast som et sandt billede af 1930ernes landboliv. Men i hans første lille bog *Med Kors over Døren* tegner han et meget fint billede af sin mor og barndomshjemmet med Mor Karen i 'Hedehuset'.

Men måske vil hans to bind, *Frihed for Loke* og *Hvadudad tabes*, leve længst. De er skrevet i en tid, hvor man måtte læse mellem linjerne. De var Martins svar på nazisme og bagstræb.

På vor barndoms høj 'Skelhøj', som spillede så stor en rolle i søskendeflokkens barndom og ungdom, blev der i 1947 sat et minde over Martin. Det var her, de søgte hen, når de drømte deres drømme, med udlængsel. Her søgte de hen, når de var hjemme. Her søgte hele familien hen ved familiestævner. Der er taget mange familie billeder på højen. Ingen sommer uden besøg på højen. Det gælder endnu. Hugget ind i granitten står et vers fra digtet *Vestenvind*.

Skellet - Martin Jensen og familien

Af Egon Johansen

Når Martin Jensen gjorde oprør og var i opposition til det bestående samfund, var der ikke noget nyt i det. Sådan har unge altid gjort. Den unge, der uden videre godtager alt fra de gamle uden at stille spørgsmål ved dets troværdighed, er for godtroende. Ethvert nyt slægtled skal afprøve, vurdere slægters arv. Er det ægte, står det til troende?

For Martin bød barndommen på store omvæltninger. Faderen døde, netop som drengen var i den alder, hvor han betød allermest, men Martin så også, hvor moderen hentede den styrke, der bar hele hjemmet igennem den store krise, såvel savnet familiemæssigt som på det økonomiske plan.

Børnene så moderens kristne tro. En tro, der stod sin prøve. De så, hvordan moderen tog sig tid før og midt i dagens travle virke til andagt og bibellæsning. Samtidig var hun den, der

Mindestenen på 'Skelhøj' blev afsløret i 1947.

Familien Jensen forevige i anledning af, at Emil Jensen udvandrede til USA i 1931. Øverste række fra venstre: Emil Jensen, Ellen Jensen, Martin Jensen, Jens Jensen, Stinne Jensen og Albert Jensen. Nederste række fra venstre: Anders Vestergaard (Marie Jensens anden mand), Henry Jensen, Johanne Jensen, Johannes Jensen og Marie Jensen.

tog de hårde tag overalt, selv om hun havde ni børn at passe i alderen fra 1 til 14 år.

Det virkede så stærkt på dem, at selv de, der fravalgte livet med moders Gud, aldrig kunne ryste det af sig.

Martin og hans søskende var ikke i opposition til moder, moders tro og moders Gud. Det var så ægte og gennemprøvet i hele deres opvækst. Men i moderens omgangskreds blandt venner fra Indre Mission så Martin de brodne kar, som der vil være. For også de troende har

slangegiften i sig, og de stod ikke mål med den ægthed, han kendte fra moderens kristendom.

Her gjorde han oprør. Han samlede ligefrem på fejl og brist. Han gennemskuede de sleske, de, der kun havde troen på overfladen, og her slog han hårdt ned. I de to noveller *Negerdrengen* og *Kirkebryllup* fra digtsamlingen *En hilsen til jer* skinner kritikken klart igennem. Hårdest bliver den, når den personlige ære betyder mere end den svages ret og næstens ve og vel.

Martin pegede på det store skel, der er mellem de troende og de ikke-troende. Et skel, som missionsfolket trak hårdt op. "Hvis ikke du har de rigtige meninger og synes som os, er du ikke med."

Det gav voldsomme diskussioner i søsken-deflokken. De var ikke alle enige med ham. Hans storesøster Stinne bebrejdede ham, at han ikke havde taget nogle af de ægte med, for de var der jo også.

Martins mor græd, når han svang pisen, og det gjorde Martin ondt. Var der noget, han ikke ville, så var det at gøre mor ondt, men det kunne ikke undgås. Den jul, han havde skrevet digtet *Menneskesønnen*, gik mor i seng i sorg og smerte. Hun syntes, han hånede det, hun ville ære, nemlig *Menneskesønnen*, selve julens midtpunkt.

Det år rejste Martin igen 2. juledag. Hans jul var også ødelagt af mors sorg, men han måtte gøre op med det forlorne, han så, det onde, det griske, det uægte. Så kunne det ikke undgås, at det ramte flere end tilsigtet. Nu var folk i Sundby hverken værre eller bedre end andre. Selv folk, han aldrig havde kendt, udtalte: "Hvorfra i alverden kender Martin min far?" Men sandheden var, at de typer, han skrev om, var alle vegne. Vi har alle 'en rem af huden'.

Dilettant er også kultur

Af Kristian J. Kristensen

Allerede i 1950'erne blev der spillet dilettant i Stagstrup Forsamlingshus. Det var Harring-Stagstrup Gymnastikforening, der stod for opførelserne.

Fra 1970 tog Sundby Idrætsklub traditionen op under Kristian J. Kristensens ledelse - både

som instruktør og skuespiller. Hvert år spillede der et nyt stykke, og der bliver stadig spillet.

De første år blev der spillet i Skjoldborg Sognegård, men da den blev solgt til Skjoldborg Skole, flyttede man først i teatersalen i Thisted og siden hen til hallen i Sundby.

Det har været en stor opgave at sætte stykkerne op, men dette til trods er der mange, der har været med i en længere årrække. Det har stor betydning i en by at kunne samles om dette - man kommer hinanden ved.

Nora Harkjær Mikkelsen har været med i mange år, og hun fortæller:

"Når man vælger at sige ja til at være med til dilettant, skal man være klar over, at det kræver mange timers arbejde. Men samtidig er det en glæde at deltage, da sammenholdet og kammeratskabet langt overstiger de mange timers slid.

Vi begyndte øveaftenerne i november i vore private hjem, og først efter nytår begyndte vi på scenen i Skjoldborg Sognegård. Generalprøven var om eftermiddagen, hvorefter der var fællesspisning inden premieren om aftenen, og menuen stod altid på hakkebøf.

Sminkningen var et kapitel for sig, for ingen af aktørerne havde prøvet det før, men de før-

Fra repertoiret

Den farende svend
Pigerne på Ploggården
Alle mand i trøjen
Lån mig din kone
Kampen om møllen
Fru Broks logerende
Under skæbnens lov
Frederik og Co.

Holdet bag Sundby-dilettanterne over på stykket 'Frederik og Co' i 1977.

ste gange fik vi god hjælp af Vera Kristensen, og efterhånden lærte vi det selv.

Vi spillede næsten altid for fulde huse, dog med undtagelse af en gang, hvor vi opførte stykket 'Fru Broks logerende'. Publikummet bestod af fire personer, hvoraf de to gik i pausen. Vi spillede ofte stykket fem til seks gange pr. sæson.

I begyndelsen, når vi var ude at spille, var det ofte under primitive forhold med interimistiske scener. Derfor fik vi tømmer Jørgen Isaksen til at fabrikere en rullende scene, der var bygget op på en sådan måde, at den kunne skilles ad og transporteres på en lastbil.

Oftentimes lånte vi Isaksens bil, og en anden lokal, Harry Nielsen, Stagstrup, var bl.a. en af de trofaste medhjælpere, der stillede scenen op om eftermiddagen, så vi var klar til at begynde om aftenen. Kulisserne blev ofte malet af maler

Henning Christensen, så derfor havde vi altid meget flotte og kunstneriske scener".

Muntre oplevelser

Nora Harkjær Mikkelsen fortæller gerne om de muntre oplevelser, dilettantspillet har givet hende: "I stykket 'Fru Broks logerende', som blev opført på Vestervig Kro, spillede Tove Dalgård og Ivan Nielsen det unge forelskede par. Ivan skulle have kunstigt overskæg, men han havde glemt skægget. Vi valgte så at tegne skægget på med sminke og tænkte ikke på, at det ville smitte af, så efter kyssescenen spillede Tove også med overskæg.

En af de primitive scener, vi spillede på, var i Vildsund Dyrehave. Der var ikke gang bag scenen, så derfor var det vigtigt, at vi gik ud til den rigtige side. Kaj Harkjær var selvfølgelig gået forkert, og hans medspiller stod i

den modsatte side. Pludselig så vi Kaj komme kravlende op over scenen og fik på den måde reddet situationen.

I 1976 havde holdet afslutningsfesten på Hotel Vigen i Ebeltoft. Da vi ankom, fandt vi ud af, at det nok mest var for ældre pensionister, der gik tidligt i seng, men det havde vi nu ikke lyst til. Vi begav os derfor til fods til hotel Det Hvide Hus. Pludselig skulle en af pigerne absolut tisse. Hun fandt et buskads, men opdagede ikke, at hun kom til at sidde i projektørlyset, der lyste op mod hotellet. Der sad hun så i fuld belysning med bukserne nede.”

Sundby Skole

Af Historiegruppen

Det har ikke været muligt præcist at fastslå, hvornår Sundby fik en egentlig skole med egen lærer. At skolen på Sundbyvej er bygget i 1884 står helt fast, men i gamle dokumenter nævnes det, at der på skolerne i Sundby og Gjerup var såkaldte omgangsskoler frem til 1888. Tidligere havde der været omgangsskoler i gårdenes storstuer, sådan at en såkaldt 'løbedegn' på skift underviste i flere skoler på landet. Der nævnes løbedegne fra Thisted, som har, om ikke just løbet, så dog vandret oplandet rundt.

Det har ikke været noget attråværdigt job, for en sådan degn var næppe regnet synderligt blandt bønderne, der ofte ikke vurderede boglig kundskab ret højt. Vi har fra gammel tid brugt ordet 'degn', men en degn er ingen lærer. Degnen var præstens hjælper i kirken. At han så til dels virkede som lærer, er en anden sag. Degnen var en student fra byens latinskole, og man skelner mellem en 'sædedegn' og en 'løbedegn'. Den første havde sæde, bolig, i

sognet, mens den anden var omvandrende underviser. Degnen samlede børnene en gang om ugen og lærte dem lidt katekismus udenad.

Sædedegnen skulle desuden forestå sangen i kirken, hvad enten han kunne synge eller ej, og så betjene kirkeklokken og være præsten lydighedsmand, hvad han satte ham til. Op gennem 1700-tallet blev degnen fortrængt af en ny slags underviser - en 'skoleholder'. Det var før oprettelsen af det første seminarium i Tønder i 1786, hvor man kunne blive uddannet som lærer.

Skolens lærere

Den første lærer, det har været muligt at finde oplysninger om, er omgangslæreren Peter Christian Jensen (1802-64). Han virkede længe før, der var en skolebygning, så vi ved ikke med sikkerhed, hvor der blev holdt skole. Antagelig blev undervisningen gennemført i skiftende gårdes storstuer, ligesom det ikke kan afvises, at nogle kan have søgt til Stagstrup, hvor der var skole ved kirken, længe før der blev bygget i Sundby.

I 1904 ses i skolens indskrivningsprotokol, at læreren hed Martin Kristiansen. Det kan forøvrigt nævnes, at hans søn, Johannes Kristiansen, blev præst og tog navnet Steinrud. Han var i en del år midt i 1950'erne taler ved de store Vildsundmøder. I 1912 og i 1916 nævnes lærer Edvard Paludan. I 1922 nævnes Niels Laurids Klitgaard, og i perioden fra 1923 til 1926 er lærer E. Hansen ansat. Herefter kommer som vikar i tre måneder lærer Søren Christensen. Så kommer lærer Kr. Jensen Vestergaard, født i Jannerup i 1900. Under hans sygdom i 1930 er Nicoline Brændgaard Jensen fra Gærup vikar i tre måneder - ligeså i 1939. I 1940 er der igen sygdom, og nu er Ester Røn Nielsen fra

Lærer E. Hansen med hat og fuldt hold i Sundby Skole, 1924. Han forlader Sundby Skole i 1926 for at rejse til England.

Røn ved Lemvig vikar. I 1944 er sygevikaren Hans Brusgaard, og ligeså i 1944 er Hans Holse vikar for den syge Vestergaard. I 1952 er Vera Møll Christensen vikar, og i 1954 er Jette Jacobsen vikar.

Det har været muligt at danne sig et billede af en lærers løn ved at se i de gamle protokoller. En lærerløn var i begyndelsen af 1900-tallet sammensat af flere forskellige dele. Grundlønnen for en gift lærer med embedsbolig var 885 kr. Hertil kunne lægges 73 kr. i højtidsoffer og 62 kr. i accidenser (biindtægt red.) samt et mindre tilskud i høstoffer efter høsten. I 1920 var grundlønnen steget til 2640 kr. med en afkorting for tjenestebolig på 330 kr. Derudover kom der et tillæg på 75 kr. for kirke-

sangerløn. I 1939 var lærerindelønnen uden embedsbolig på 2200 kr.

Skolen havde i en periode mange vikarer, og det gik ud over sammenhængen i undervisningen. En af skolens gamle elever, Jørn Bak Jensen, Hurup, fortalte en dag, han blev udspurgt om sin tid i Sundby Skole: "Jeg tror, jeg har haft omkring 30 forskellige lærere i min skoletid, så det er ikke en tid, der er værd at berette om." Under samtalen med Jørn nævner han stedet på Søbakken, hvor der dengang var frugthave efter en nedbrændt ejendom: "Det var strengt forbudt at gå på 'æblerov' deromme, men som bekendt har forbuden frugt altid fristet mennesker, og her var børnene i Sundby Skole ingen undtagelse. Så det var næsten en

Skoletilskud og donorpenge

I dag betaler vi til skolen over skatten, men i gamle dage var det almindeligt også at donere penge. I lighed med skattelisterne var der forbundet med prestige at stå opført med en stor indbetaling på skolens offer- og accidenslister.

Ordet 'offer' betyder at give så meget, at man selv giver afkald på noget. Ordet 'accidens' er et latinsk ord, som betyder 'noget uvæsentligt, biindtægter, småting', altså i denne forbindelse en lille biindtægt til degnen. Man gik offergang og ofrede i navngiven offerpose, så degn og præst kunne se, hvad hver enkelt gav. De førte navngivne lister, som så efterfølgende blev udfyldt med det givne beløb ud for de enkelte navne.

Sundby Skoles Offer- og Accidensprotokol viser at følgende personer er opført på offerlisten i 1914:

Murer August Vestergaard, teglværksejer N. Hestbeck, fabrikant Vilhelm Wang og fabrikant Svankjær, møller Ludvig Johansen, snedker Jens Jensen, snedker Povl Kirk, bager Nielsen, snedker P. Pedersen, skomager A. C. Vestergaard, skomager Chr. Larsen, høker J. P. Torp, murer Jens Thorsted, former Chr. Vestergaard Nielsen, møller J. C. Sørensen og købmand N. L. Nielsen, mejeribestyrer Sv. Jensen og hans undermejerist, maskinist Chr. Bek Jensen og slagter Nicolaj Larsen. Listen slutter med husbestyrer Ane Vestergaard.

uskreven lov, at vi skulle derom. Men ak, lærer Vestergaard holdt øje med os. Han må have kendt vor svage karakter." Han fortsætter: "På skolens grund var der også nogle frugttræer, dem måtte vi heller ikke røre. Selv om læreren havde sin egen have ved boligen i den gamle skole, betragtede han også æblerne ved skolen som sin ejendom."

"Et andet lille minde om samme Vestergaard dukker op i erindringen. Børnene fra gården 'Pallestoft' hørte egentlig til Skjoldborg Skoledistrikt, men havde fået lov til at gå i Sundby Skole, da den lå tættere på. Men Vestergaard lod tydeligt skinne igennem over for Jørgen Olesen, især når han lavede unoder, at han ville skrive et brev om, at Jørgen skulle flyttes til Skjoldborg Skole," fortæller Jørgens søster, Solveig.

En ny skole

I 1938 blev der afholdt et møde hos gårdejer A. Jensen i Sundby. Emnet for mødet var en ny skole, for ifølge prognoser kunne den gamle skole ikke rumme alle de nye tilflyttere, man regnede med bosatte sig i oplandet med den nye Vildsundbro.

Der var opbakning til planerne om den nye skole, og skolen kunne således indvies 20. november 1942, blot fire år efter de indledende forhandlinger.

Skolen kom til at koste kommunen 921.000 kr., og den havde plads til 150 børn, hvoraf de 50 børn kom fra den gamle skole. Anlægsarbejdet sørgede man for, at de lokale håndværkere fik. Det drejede sig blandt andre om murer Anton Nielsen, Vildsund, og tømrerne Poul Kirk og Martinus Jensen, Sundby. Arkitekt J. F. Iversen, Thisted, som bl.a. også har tegnet

Den nybyggede Sundby Skole 1942. Ikke mange år skulle gå, før det var slut med skolegang på Sundby Skole. Alle elever i Haring-Stagstrup Kommune blev i stedet samlet på den nybyggede Stagstrup Centralskole, der stod færdig i 1961.

Plejehjemmet Vestergården, havde måske nok tegnet en meget praktisk og anvendelig skole, men fra flere sider blev der givet udtryk for, at den ikke tog sig videre skøn ud set udefra!

Der mødte flere end 100 mennesker op til indvielsen, hvor amtmænd Fl. Martensen-Larsen holdt indvielsestalen. Sognerådsformand Niels Riis orienterede om selve byggeriet, og om at der endnu manglede at blive opført tre lærerboliger til i alt 300.000 kr.

De omtalte lærerboliger blev aldrig opført, da den gamle skole blev indrettet til personalebolig. Dengang skulle man også spare.

Beretninger fra en skoletid

Af Poul Nielsen, tidl. købmand i Sundby:

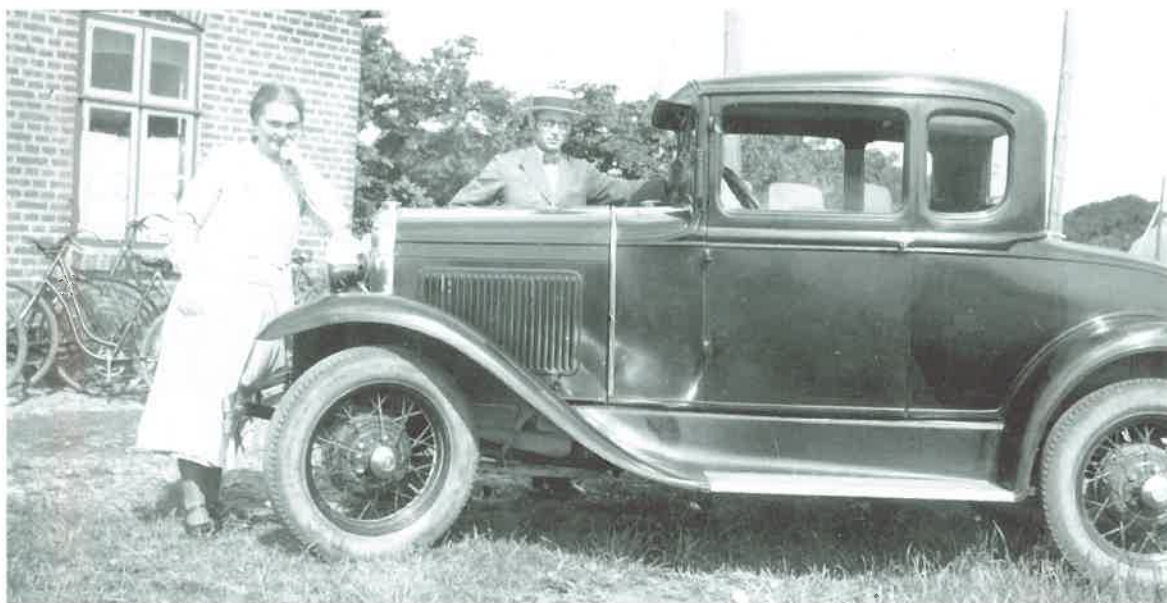
Indtil sommeren 1942 lå skolen på den vestre side af vejen fra Sundby til Vildsund. Den nuværende adresse er Sundbyvej 8. På skolen boede lærer Kr. Vestergaard, og der var kun ét klasseværelse. Udenfor på gårdspladsen var der en ribbe og en sandkasse. Der var også en

pumpe, hvor der hang to emaljerede krus, et rødt til pigerne og et grønt til drengene.

Der var indrettet et klasseværelse i missionshuset, Sundbyvej 3, mens den nye skole blev bygget. Den nye skole blev bygget på østsiden af vejen lige over for den gamle skole fra 1884. Den nye skole blev taget i brug efter sommerferien 1942. Det var en meget flot skole med to klasseværelser, gymnastiksal med tilhørende omklædningsrum og med bad. Der var et stort kælderrum, der blev benyttet til brændsel. Udenfor var der boldbane.

Af Eila Bak Pedersen, Doverodde:

I mine første år havde vi lærer Vestergaard. Han havde også været lærer for min far. Vestergaard var i mine øjne en fin ældre herre, og jeg havde meget respekt for ham. Han havde en uvane, han tørrede næse i papir og lagde det under vores borde. Så kunne han pludselig sige: "Der ligger noget papir under dit bord, gå op til skraldespanden med det."

Et velklædt lærerpar. Lærer Vestergaard med frue foran den gamle skole i Sundby. Omkring 1935.

Vi fik rigtig mange vikarer. Jeg tror, vi rundede de 30 i de 6½ år, jeg gik i Sundby Skole. Jeg tror, at der kun var tre lærere ad gangen. Vi startede med morgensang og Fadervor. Vi gik to og to klasser sammen. Fra 5. klasse forlod de børn skolen, der skulle i 'realen' i Thisted.

Den sidste lærer, Olsen, var let at lokke hjem i privaten, som lå på den anden side af vejen. Vi skulle bare holde øje med posten og ølbilen. Når vi så dem, sagde vi det højt, og han forlod sin stol, og vi fik et ekstra langt frikvarter.

Vi gik i skole sammen med dem fra Vildsund, hvor vi gik til svømmeundervisning. Det foregik nede på stranden, hvor vi havde 'tørsvømning', og så i vandet. Det var en meget kold forsommer, og jeg fik ikke lært at svømme dengang.

Vi gik også i søndagsskole. Min far og Gre-

the Olesen var søndagsskolelærere. I missionshuset var der også den obligatoriske negerdreng, der nikkede, hvis vi kunne ramme stangen, når vi puttede en 10 øre i sparebøssen. Min far havde det problem, at han ikke kunne synge, og det kunne godt være lidt træls, for der var ikke altid nogen, der ville begynde. Vi sang først et par sange, så bad vi Fadervor og hørte bibelfortælling. Det var altid en meget sørgelig historie, og så græd jeg, og det kunne jeg ikke lide. Sådan var det også i skolen, derfor var jeg aldrig vild med historie.

Af Henning Filipsen, Koldby:

Vi flyttede til Sundby, og jeg kom i Sundby Skoles 1. klasse 1. april 1958. Skolen var for børn fra Sundby og Vildsund, og den havde fra 1. til 7. klasse. 1. klasse var alene om et

klasseværelse og havde frk. Vestergaard som klasselærerinde. 2. og 3. klasse havde fælles klasseværelse, ligeså var det med 4. og 5., og sådan var det også for 6. og 7. klasse. Der var altså fire klasseværelser og en gymnastiksal. Der må også have været et husgerningslokale og et sløjdløkal, men jeg kan ikke erindre det.

Harring Sogn og Stagstrup Sogn havde på dette tidspunkt yderligere tre skoler, nemlig i Gærup, Harring og Stagstrup.

På første skoledag måtte vi have forældrene med. Jeg havde min mor med, ellers tror jeg ikke, jeg var kommet af sted. Mine forældre havde købmandsforretning, som far skulle blive hjemme og passe.

Jeg var meget bekymret over at skulle i skole. Jeg havde været enebarn indtil tre måneder før skolelivets start og havde sikkert været

'snotforkælet'. Det var en prøvelse at skulle stå på egne ben.

Jeg husker tydeligt, at vi børn på et tidspunkt den første dag skulle samles med vores klasselærerinde, mens forældrene i samlet flok fik en orientering om skolen sandsynligvis af førstelæreren, hr. Olsen. Ud over frk. Vestergaard og hr. Olsen var der lærer Rolighed, som var en meget rar og ydmyg mand, man kom til at holde af. Navnet Rolighed passede godt til ham!

De, som jeg bedst kunne lide, skulle skrive i min poesibog, og jeg husker, at hr. Rolighed var en af dem. Da jeg blev genforenet med min mor på den første skoledag, havde hun en meddelelse, som jeg blev meget lykkelig over. Vi skulle begynde med at holde ferie, og hvilken tiltrængt ferie syntes jeg! Jeg følte mig nemlig helt udmattet efter første skoledag.

Sundby Skole. 1953.

Sun-will

Af Historiegruppen

Efter Sundby Skoles lukning i 1961 stod bygningerne tomme indtil 7. januar 1965, hvor de blev overtaget af Erik J. Olsen, en lærersøn fra Blåvandshuk. Olsen var repræsentant i herretøj og 35 år gammel. Han havde set, at skolen var til salg og ønskede at begynde en fabrikation af herrebenklæder. Det skulle være benklæder for den gode smag og altså i højeste prisklasse. Han var ikke i tvivl om, at produktionen skulle ligge i Vestjylland, for der var, som han udtrykte det, *en ansvarsbevidsthed og soliditet, han kendte*.

Den nedlagte skole kostede 75.000 kr., og den gamle skole på den modsatte side af vejen fulgte med i købet. Det forlød, at Erik Olsen først efter købet fandt ud af dette medkøb.

Fabrikationen begyndte med tre ruller stof og med Metha Kappelgård i tilskæreriet samt nogle få syersker. Senere kom Åse Knudsen til at stå for systuen, så alt fungerede, og kontoret styrede Bjarne Jensen.

Benklæder fra Sun-will blev snart en anerkendt vare, og mange af omegnens kvinder blev ansat. Der blev bygget til fabrikken ad flere omgange. I 1976 med 900 m² og i 1982 havde fabrikken 3.000 m² under tag og mere end 100 medarbejdere beskæftiget. Omsætningen var på 16 mill. kr., og salget udgjorde 10% af hjemmemarkedet. I 1979 var omsætningen på 20 mill. kr.; der var på det tidspunkt en ret stor eksport til Norge, og systuens lager udgjorde ca. 125 km stof.

Arbejdsforholdene

Allerede i 1975 blev det muligt for de ansatte

selv at bestemme arbejdstid, hvilket var af stor betydning for mange husmødre. Selve arbejdet foregik på en slags samlebånd, hvor hver syerske havde sit speciale og blev aflønnet for antal udført arbejde. Der blev syet 600 par benklæder om dagen.

Det meste arbejde var på akkord, og der blev stemplet ind og ud ved ankomst og i pauser samt ved skift til timeløn. Ved nye maskiner og metodeændringer blev der ændret ved akkorder, hvilket ikke var populært, da det berørte lønnen.

Krisen

Sidst i 1980'erne opstod der problemer med konkurrencen fra østlandene, som havde en meget lavere timeløn. Mange firmaer flyttede derfor produktionen til udlandet.

Efter mere end 20 år som leder stoppede Erik Olsen i 1988, og Jørgen Nielsen overtog ledelsen. I 1989 blev der forsøgt en produktion af damebenklæder, men der var hyppige lukninger af længere varighed, og i foråret 1990 købte firmaet Engel fra Haderslev aktiekapitalen.

Sun-will fortsatte frem til juni 1996, hvor de sidste 45 medarbejdere blev fyret, og fabrikken blev lukket ned efter 31 år i Thy. Produktionen fortsatte efterfølgende i Haderslev, mens den gamle skole i Sundby igen stod tom.

I 2003 købte Henning Larsen, Unico Finans, bygningerne, der blev omdannet til et iværksætterhus. Huset rummer i dag en række virksomheder firmaer, og der er ca. 20 ansatte. Det er bl.a. virksomhederne KN Dekoration, Advokatkontakt, Dansk Avisomdeling, ReaMed (sukkersygeprodukter) og ejeren Unico Finans.

Fremgang og statsministerbesøg i Sundby

Direktør Erik Olsen havde travlt midt i 1970'erne. Efterspørgslen på Sun-will-bukser var stor, og virksomheden voksede og ansatte især mange fra egnen.

Mellem lyttende damer og flyvende tråde. Statsminister Jens Otto Krag talte til de ansatte på Sun-will. 1967.

Kvaliteten er i orden. Erik Olsen inspicerer dagens produktion med lederen af tilskæreri, Metha Kappel, og lederen af produktionen, Åse Knudsen. 1975.

Erik Olsen kan i begyndelsen af 1980'erne fortsat berette om fremgang for Sun-will, men konkurrencen fra udlandet gjorde sig snart gældende.

Ældrecenter Vestergården 2011.

Ældrecenter Vestergården

Af Sonja Thomsen, tidligere sygehjælper på Ældrecenter Vestergården. I anledning af centerets 40-års jubilæum i 1997 holdt Sonja Thomsen en tale for beboere, personale og pårørende om Vestergårdens historie. Talen bringes her.

Murermester og sognerådsmedlem P. Nørgård havde i mange år arbejdet for, at der blev bygget et alderdomshjem i Sundby. Det var en hjertesag for ham. Han tog emnet op på mange møder, og han blev mødt med stor velvilje. Alle kunne se, at det var en god idé at bygge et plejehjem i Harring-Stagstrup Kommune. Men derudover skete der ingenting.

Nørgård lod sig imidlertid ikke sådan slå ud. I 1953 fortalte han sognerådet, at han havde fundet en god grund, som lå ved Vildsundvej. Dette resulterede i, at Harring-Stagstrup Sogneråd sammen med Skjoldborg-Kallerup Sogneråd tog ud for at se på grunden.

Da man ikke kunne blive enige med ejeren om prisen, blev det heller ikke til noget i denne omgang. 8. januar 1954 kom der et tilbud fra Nikoline Vestergård. Hun ville gerne sælge en grund til kommunen.

Nok engang så Harring-Stagstrup og Skjoldborg-Kallerup sogneråd på byggegrund. Tre

Murer og sognerådsmedlem P. Nørgård med sin kone Karen. Årstal ukendt.

dage senere meddelte Skjoldborg-Kallerup Sogneråd, at de ikke ville være med. De havde på det tidspunkt gang i byggeriet af Skjoldborg Sognegård og mente derfor, at de økonomisk var spændt hårdt nok for. Harring-Stagstrup Sogneråd besluttede, at de ville købe hele Nikoline Vestergårds ejendom for 10.000 kr. Noget af jorden blev solgt fra til Thy Kvæg-avlsforening (2.500 kr.) I november 1956 fik kommunen tilsagn om et statslån. Der blev afholdt licitation over byggeriet 15. december 1956. Det laveste bud lød på 397.758 kr. Der til skulle lægges indkøb af inventar, udvendig planering og haveanlæg. Alt i alt ville det hele løbe op i ca. 600.000 kr.

16. februar 1957 meddelte arkitekt J. F. Iversen fra Thisted, at byggeriet var godt i gang, og man var snart parat til lægge dæk på stueetagen. Tidsfristen var sat til efteråret samme år, men beboerne kunne først flytte ind 4. december, hvor der blev holdt indvielsesfest.

Det var en stor dag. Om eftermiddagen var der indbudt godt 50 personer. Der blev holdt mange taler, og der var gaver i massevis. Om aftenen var der adgang for alle, der havde lyst,

og der var faktisk ca. 300, der kom forbi. Alle blev beværtet med kaffe, og der var resumé af dagens taler. Selv cigarer blev budt rundt. Vestergården blev betragtet som et meget smukt og moderne byggeri, flot beliggende og med plads til 24 beboere.

Datidens indretning

I 1957 så indretningen sådan ud: I kælderen var der et stort hovedkøkken, hvorfra der var elevatorforbindelse til det tekøkken, der var på hver gang. Der var viktualie- og grøntsagsrum, fyrrum med to store oliefyrskedler og opbevaringsrum til møbler. Der var hobbyrum til de ældre. Vaskerum med eldreven vaskemaskine og centrifuge. Der var tørre- rum, strygestue og rullestue med elektrisk varmerulle. Det ene af de to badeværelser lå i kælderen, det andet i stueetagen. Til sidst var der garage med rum til cykler og kørestole. Istueetagen var der kommunekontor og to værelser samt et lille tekøkken til bestyrerinden. Mod syd var der en stor, flot indrettet opholdsstue. På 1. sal var der en 'sludre-krog' med glasparti ud mod gangen og en altan, hvor man kunne opholde sig, hvis man havde lyst til det.

På 2. sal lå der fire store og praktiske pigeværelser og et uudnyttet loftsrums, hvor der kunne laves endnu fire beboerstuer. På alle tre gange var der dame- og herretoilet. Beboerstuerne var på ca. 13 m². Hver stue havde håndvask og indbygget skab med rigelig plads. Der var også tænkt på ægtepar. Der var tre stuer, som kunne lægges sammen.

Man var også fremsynede dengang, for der var gjort klar til telefon- og antennestik. Der var kun en telefon, som 'gik rundt' i hele huset. Fjernsyn var der ikke noget af, men det

var der en mand, der gjorde noget ved. Sognerådet blev en dag ringet op fra Musikhuset i Thisted. Det var en anonym person, der ville forære alderdomshjemmet Vestergården et fjernsyn.

Sognerådet ville gerne vide, hvem giveren var, men det blev ikke oplyst, da vedkommende havde forlangt streng hemmeligholdelse. Gaven skulle ikke for at opnå omtale, men udelukkende for at give de gamle på Vestergården en ekstra juleglæde. Sognerådet takkede ja, og sådan gik det til, at der i julen 1958 blev stillet et 21" fjernsyn, en bordmodel, op i dagligstuen. Prisen var 2.300 kr.

Pluk fra ordensreglementet

For at blive optaget på alderdomshjemmet skulle man være folkepensionist, hvilket vil sige, at man var fyldt 67 år. Gennem folkeforsikringsloven kunne det også lade sig gøre, når man var under 67 år, hvis man var svagelig eller svækket og ikke kunne bo alene.

Bestyrerinden, der var ansat af kommunalbestyrelsen, var den daglige leder. Hendes væsentligste opgaver bestod i at sørge for beboernes forplejning og for overholdelse af ro, orden og renlighed. De syge og svage ældre skulle selvfølgelig passes efter lægens henvisning. Når man blev optaget på alderdomshjemmet, blev folkepensionen inddraget, men ifølge folkeforsikringsloven skulle der være lidt lomme penge til beboernes mindre fornødenheder. Det var hjemmets pligt at sørge for alt. Et enkelt eksempel var den nødvendige beklædning. Hvis man flyttede fra plejehjemmet, kunne det sociale udvalg gå ind og skønne, hvor meget af det udleverede tøj, man kunne få med sig! Ifølge socialministeriets cirkulærer af 18. fe-

bruar 1949 og januar 1954 kunne beboerne få kosttilskud, hvis de skulle på ferie. De skulle dog være væk i mindst tre dage og ikke over 21 dage. Tilskuddet lød på 2,50 kr. pr. dag. Bestyrerinden skulle give tilladelse.

På afrejsedage skulle man selv rede sin seng og gøre værelset rent og ryddeligt. Ligeledes skulle man være hjemme til bestemt tid, med mindre bestyrerinden havde givet tilladelse til noget andet.

Det stod også i loven, at beboerne havde ret til at modtage besøg. Besøgende, der ikke rettede sig efter personalets anvisninger, kunne bortvises.

Beboerne skulle overholde den strengeste personlige renhed, og de skulle så ofte som muligt og nødvendigt have et varmt bad. Der var mange flere regler. Noget er lov, noget andet er, hvordan lov fortolkes. Men essensen af det hele var, at beboerne i grove tilfælde efter beslutning af det sociale udvalg kunne bortvises fra hjemmet.

Arbejdsdagene i 1970'erne

Normeringen bestod af tre gang- og altnuligpiger og en kokkepige, der boede på Vestergården. Hvordan kunne det så lade sig gøre? Jo, personalet arbejdede i døgndrift, og de allerfleste af beboerne var en uundværlig arbejdskraft.

Dengang kunne en vagt se sådan ud: Arbejde fra kl. 7 til kl. 15. Middagssøvn fra kl. 15 til kl. 17. Derefter arbejdede vi indtil, alle beboerne var kommet i seng. Da var klokken som regel omkring midnat. Inden man gik i seng, slog man 'kontakten' ude på gangen til. Hvis en beboer ringede om natten, ringede den også inde på ens værelse. Selvfølgelig var jeg oppe de

gange, der blev ringet. Næste morgen kl. 7 var man klar til møde i køkkenet til morgenkaffe og planlægning af dagens mange gøremål.

Vi havde fri hver anden weekend fra lørdag eftermiddag kl. 15 til mandag morgen. Lønnen lå på ca. 700-850 kr. pr. måned, men vi fik da fri kost og logi.

Hvad lavede beboerne? Vi husker Søren Kielsgård. Når han var trukket i sit blå arbejdstøj, vidste alle, at han og Andersen (bestyrer-

indens mand) var at finde i haven. De to har virkelig slidt i den have. Der var altid gang i hakke, rive og trillebør. Haven bestod af rosenbede og store staudebede. Alt sammen noget, der skulle passes og plejes. Derudover var der et stykke jord, hvor der blev sat kartofler. Det var en stor dag hvert år, når vi fik de første nyopgravede kartofler. Der blev også dyrket grøntsager, rabarber, ribs, solbær, hindbær og jordbær. Der var mange, der hjalp med at

Vestergården umiddelbart efter åbningen. 1958. Det første hold af beboere med bl.a. Nicoline Vestergård (nr. 2 f.h. i bagerste række) og Marie Vestergård (nr. 2 f.h. i forreste række), som var mor til forfatteren Martin Jensen.

Et usædvanligt bryllup. Dorthea Christensen og Niels Jensen, begge beboere på Vestergården, blev gift i Stagstrup Kirke i 1977.

plukke bær. Nogle skyllede og sorterede dem, og der blev lavet syltetøj og gelé til vinterens brug.

Når vi fik gris, skulle den parteres. Da var der sagtens plads til Mine, Stinne og Mariane nede i køkkenet. Er der nogle, der har skåret flæsk til brændende kærlighed, er det bestemt de tre. Det var rimelig tit, der skulle parteres gris. Der var jo over 30, der skulle have mad hver dag. Når vi var færdige med et stykke arbejde, sluttede vi altid af med en isvaffel. Dem købte vi hos købmand Landbo, mens Mine Kielsgård på Madam Blå lavede en ekstra kop formid-

dagskaffe. Der var også indlagt hygge i dagens program.

Det var Andersen, der vaskede tøjet. Der var to store indbyggede stenkar, hvor tøjet blev lagt i blød. Der skulle koges, vaskes og skylles mindst tre gange og centrifugeres. Den opgave var vi piger for unge til, da det var for farligt.

Den efterfølgende proces var hverken vi piger eller de gamle for unge eller for gamle til. Alt tøjet skulle hænges på snor, tages ned, og der skulle stives en masse tøj. Alle var jo på arbejde, og derfor var der utroligt mange forklæder. Ligeledes lyseduge, flakoner m.m.

som skulle stives, stænkes og rulles sammen på en bestemt måde. Dagen efter skulle det så stryges. Der var meget uldtøj, ikke bare undertøj, men også hjemmestrikkede uldne sorte strømper og kæmpestore uldklokker (et under-skørt, der var udenpå underkjolen). Uldtøjet blev vasket ved i hånden.

Hvad der ikke kunne stryges blev rullet. Der måtte ikke være en eneste fold, så var det om igen.

Til slut skulle det rene tøj m.m. deles ud til beboerne, og det var en sag for sig. Der var ikke noget med navneskilte eller numre på dørene. Det var bare om at huske 24 forskellige symboler. Vi skulle f.eks. huske, hvem der nu havde broderet tre røde x-er, og hvem, der brugte hvilken farve.

Vi brugte madelevatoren og ellers trap-perne. En rigtig elevator kom først til i 1976. Vi husker også Dortha, der foruden sit eget værelse sagtens kunne vaske ganggulvet på 2. sal og fortrappen med. Vi, der kendte Dortha, husker tydeligt, at selv da kræfterne ikke mere kunne slå til, var det magtpåliggende for hende at holde sin egen stue. Hun delte så sin stue op i fire og vaskede $\frac{1}{4}$ af sit gulv hver dag. Det var imponerende!

Der var en beboer, som i roesæsonen tog ud og hakkede roer. En anden beboer satte en ære i, at fuglebadet blev skrubbet hver dag, og at det altid var fyldt op med frisk vand til fuglene. Der var nogle, der vaskede op efter eftermiddags- og aftenskaften i de forskellige tekøkkener.

Beboerne var også gode til at invitere hinanden på besøg. Vi piger var næsten altid med. Omvendt kunne vi piger også finde på at invitere beboerne op på pigegangen for at få

aftenskafe. Om aftenen kunne de af os piger, der ikke var i vagt, sagtens gå ned for at hjælpe Mine med at sy hæklede firkanter sammen, alt imens hun lavede den kaffe, vi skulle have, når vi var færdige. Det var hyggeligt, ikke mindst den visdom vi fik af Mines fortællinger.

Det var heller ikke ualmindeligt, at vi var en flok, der en sommeraften gik en lang tur. Vi har set mange flotte solnedgange hen over bl.a. teglværket. Der er ingen, der skal tro, at alt udelukkende drejede sig om arbejde. Vi kunne bestemt også hygge os.

Hvorfor skulle vi piger arbejde i døgndrift, når de gamle også hjalp til? Det var, fordi der slet ikke var de samme hjælpemidler dengang som nu. Der blev gjort ugerent hver dag, hovedrengøring hver uge, og to gange om året skulle der så gøres rigtigt rent. Fælles for det hele var, at vi arbejdede sammen.

Alderdomshjemmet Vestergården hedder i dag Plejehjemmet Vestergården. I 1980'erne var 15 beboere ud af 24 plejekrævende. I 1990 gik man fra plejehjemssystem over til centerfunktion, hvilket vil sige, at hvert center har oplandet under sig. I 1990 kom de beskyttede boliger til.

Det kan egentlig ikke lade sig gøre at sammenligne 1968 med 1997, men jeg vil gøre det alligevel. (Jeg vælger 1968, da vi var tre, der blev ansat det år, og vi har fulgt udviklingen op til i dag). Det er sjovt at se, hvad ord gør ved os: Da det var alderdomshjem, hed lederen bestyrer. Derefter blev det til plejhjemsleder og nu områdeleder. Alle tre typer har vidt forskellige funktioner.

I dag siger vi, at vi yder bistand, omsorg og pleje. Når beboerne dengang hjalp til på de for-

skellige områder, var det den naturligste ting. I dag siger vi hjælp til selvhjælp, og hvad du har af krav, ressourcer og belastninger. Dengang kendte vi piger alle 24 beboeres familie, venner og omgangskreds. I dag siger vi, hvilket netværk har du? I dag hedder det, at mennesker er forskellige. Derfor er der forskellige behov. Ved nærmere eftertanke kan det ikke være helt nyt. Selv Adam og Eva var da vist forskellige!

Jeg vil ikke stå og glorificere de helt gamle dage. Der var utrolig meget godt i den tid. Der var også ting, det var godt at få ændret. Om nogle år, hvor vi måske får navneændring igen, vil man sikkert sige det samme. Hvem ved, det kan kun fremtiden vise. En ting er sikkert. Jeg ønsker og håber, at vi må nyde Vestergården med de funktioner, den har nu, i mange år fremover.

Pentymal-striden på Sundby Alderdomshjem

Af Historiegruppen

”Sagen er lagt op i et plan, hvor den ikke hører hjemme.” Sådan lød dommer Johansens kommentar en septemberdag i 1959 om den sag, der var for retten, og som Sundbyboerne med interesse havde fulgt på nærmeste hold det seneste par år.

Sagen handlede om hårde beskyldninger mellem to af byens markante skikkelser. Beskyldninger om svig, tvangsmedicinering og injurier fæg mellem sagens to hovedpersoner, sognerådsmedlem og minkfarmer William Aslak og bestyrinde på Sundby Alderdomshjem frk. Christensen.

Hun var af den gamle skole med ’kæft, trit og retning’. Således skulle besøgende bære deres børn op og ned ad trappen, da de ellers lavede støj.

Sagen havde egentlig sin optakt i sommeren 1958. Frk. Christensen skulle angiveligt have givet en ældre dame, Marie Vestergård, en sovepille i frugtgrøden for at slippe for besværet med at hjælpe den gamle dame ved en altergang hos pastor Krarup.

Beboerne skulle, som de plejede, hvert år til kirke med altergang, men da fru Vestergård, der var ret svækket, allerede havde været til alters den 10. i samme måned sammen med fire andre beboere, skulle hun blive hjemme.

Men da hun havde været ret urolig, havde bestyrerinden givet hende det meget omtalte Pentymal i en portion grød. Det blev opdaget af Astrid Aslak, som arbejdede på hjemmet. I øvrigt havde fru Vestergård aldrig tidligere fået noget beroligende, og midlet var beregnet til en anden beboer.

På et sognerådsmøde havde William Aslak taget sagen, og kaldt bestyrerindens handling for ulovlig og krævet hendes afgang. Derefter pålagde sognerådet frk. Christensen at rense sig ved et sagsanlæg. Der måtte flere retsmøder til, før en endelig afgørelse forelå. Retssagen gav bestyrinden medhold i, at Aslak ikke havde belæg for sine udtalelser om, at bestyrinden bl.a. var en forbryder og sadist. Aslak blev efterfølgende idømt en bøde.

Afskedigelsen

Frk. Christensens medhold ved retten markerede dog ikke en afslutning på sagen. Det kom en tidligere sognerådsformand i vejen for.

Under et sognerådsmøde troppede den tid-

To af sagens hovedpersoner. Sognerådsformand Niels Nielsen, som ses sammen med sin familie, og William Aslak, der både var kendt for sin minkavl og sit mangeårige politiske engagement i sogneråds- og kommunalpolitik for Radikale Venstre.

ligere formand Niels Nielsen op. Han var beboer på Vestergården og kunne fortælle flere belastende historier om frk. Christensen. Hun skulle bl.a. have fået en forbindelse af en beboer med liggesår.

Efter Niels Nielsens udsagn om frk. Christensens behandling af beboerne måtte to af sognerådsmedlemmerne til læge for at få noget beroligende.

Det stod herefter klart for sognerådet, at frk. Christensen var så belastet, at man måtte afskedige hende.

Affæren delte Sundby i to lejre, såvel i missionshuset som i forsamlingshuset. Helt op i 1980'erne var der folk, som stadigvæk ikke talte sammen på grund af sagen. Selv gamle Elva Kvejborg, Sundby, talte om det. Hun og skrædderen kunne ikke være på samme fortov!

En bankdag i oktober 1979 i Harring-Stagstrup Sparekasse. Personalet bestående af direktør Jens Stentoft og kassierer Inga Poulsen havde kontor i Stentofts privatbolig, hvor kunderne kunne få både cigar og karameller!

Harring-Stagstrup Sparekasse - en af landets mindste

af Historiegruppen

Som så mange steder på den tid fik også Harring-Stagstrup sin egen sparekasse. Det skete i 1871, hvor der blev afholdt stiftende generalforsamling. Formålet var dels at give småsparerne mulighed for en sikker opsparing, dels at give kunderne mulighed for mindre lån, hvilket også tydeligt fremgår af vedtægterne.

Sparekasserne var et barn af andelsbevægelsen. Den skulle bl.a. komme de lavere samfundslag til gode og blev drevet efter al-

mennyttige principper med en demokratisk struktur. Harring-Stagstrup Sparekasse var ingen undtagelse. Her var ingen skranke, men til gengæld flødekarameller til børnene og til de voksne tobak, som blev købt på udlandsrejser. Man må jo spare, hvor man kan!

En god historie

At det ikke blot var lokalbefolkningen, der havde kendskab til den lille sparekasse, vidner en artikel bragt i det landsdækkende ugeblad *Ude og Hjemme* om. På en eller anden vis har man helt ovre på den anden side af bæltet fået nys om, at den lille sparekasse var 'godt stof'.

Pluk fra vedtægterne, 1871

At modtage små pengesummer, mindst 1 kr., som forrentes med 4% pr. år (2 terminer)

At udlåne små summer - mindst 8 kr. - til ikke over 5% i rente pr. år.

At garanterne indestår én for alle og alle for én.

At fra kassens mulige overskud anvendes $\frac{3}{4}$ til dannelsen af en reservefond og $\frac{1}{4}$ uddeles i veldægtigt øjemed.

Det skyldtes i hovedsagen nok den karismatiske sparekassedirektør Jens Stentoft. Han begyndte som direktør i juli 1969, hvorefter lokalet blev flyttet til hans private bopæl.

I 1985 skiftede Stentoft bopæl fra Stagstrup til Snedstedvej 1A, Sundby, men det var ikke noget problem, for sparekassen flyttede bare med. Rammerne var uformelle, når de godt 200 sparekassekunder blev serviceret i privaten. Ud over direktør Stentoft var sparekassens eneste ansatte Inga Poulsen, som var kasserer på deltid.

Artiklen i *Ude og Hjemme* havde også fokus på den gode historie om sparekassedirektøren. Således kunne man læse:

Direktør Jens Stentoft, 71 år, vil ikke have EDB og andet nymodens isenkram inden for sine døre i parcelhuset på Snedstedvej, hvor sparekassen er indrettet i et værelse. Derfor føres alle poster stadig ind i kassebogen med fyldepen. Sparekassebøgerne og kontoudtogene bliver ligeledes ført med sirlig håndskrift. Hvorfor skulle vi lave om på noget, når det fungerer godt, som det gør, siger Jens Stentoft. Gik vi over til EDB, ville

det koste kunderne en masse penge. Desuden bliver sådan noget jo også hurtigt forældet. En fordelene ved at være en lille sparekasse er, at alle kender alle. Vi sætter en ære i at være selvstændige. Derfor samarbejder vi heller ikke med større pengeinstitutter. Men alligevel kan vi klare alle pengeforretninger. Vi har f.eks. vort eget helt specielle system, så kundernes regninger og girokort bliver betalt til tiden. Og skulle en kunde have brug for nogle kontanter eller blot snakke lidt uden for de normale åbningstider tirsdag og fredag, kan de bare komme. Døren står næsten altid åben, siger sparekassens eneste fuldtidsansatte, direktør Jens Stentoft.

I 1997 blev Harring-Stagstrup Sparekasse overtaget af Sparekassen Thy. Efter opgørelsen var der 900.000 kr. i overskud. Der blev oprettet en fond, som blev anvendt til almen-nyttige formål i Harring-Stagstrup Sparekasses virkeområde. Det har blandt andre plejehjemmet Vestergården nydt godt af. Vestergården har bl.a. modtaget penge til en teleslynge, videokamera og salmebøger, mens den sidste udlodning på 10.000 kr. gik til julegaver til Vestergårdens beboere.

Spareforeningen Julens Glæde

Af Historiegruppen

Spareforeningen 'Julens Glæde' er oprettet i Sundby 21. januar 1931. Foreningen fungerer på den måde, at medlemmerne sætter et beløb ind, stort som lille, en gang hver anden uge (før en gang ugentligt). Pengene, der bliver opkrævet, bliver skrevet på en seddel, som opkræveren har, og på en seddel, som medlemmet har.

Når opkræveren afleverer pengene hos kas-

sereren, bliver der skrevet på endnu en seddel, som kassereren har. Derefter tælles pengene op, og det skal gerne stemme. Pengene sættes ind på en konto i et lokalt pengeinstitut.

Man får et fint indtryk af foreningens virke ved at kaste et blik i de gamle protokoller. Desværre er protokollen først ført fra generalforsamlingen 8. december 1936 i Stagstrup Forsamlingshus.

I 1936 var slagter J. P. Poulsen formand, J. P. Pedersen opkræver, Inger Vestergård regnskabsfører. Anton Kristensen og Marius Bunk var bestyrelsesmedlemmer, mens Kr. Henning Poulsen blev valgt som revisor. Om det var de samme personer, der startede foreningen, vides ikke.

Efter generalforsamlingen var der udbetaling til 179 sparere. Der blev udbetalt 6.068 kroner og 41 øre. I 1937 fik opkræveren 50 øre pr. sparer for at opkræve hver uge i et år. I 1940 var der flere sparere, der ønskede deres indbetaling udbetalt i april, da man manglede penge i hverdagen. Bestyrelsen ville ikke udbetale, da lovene skulle overholdes. Man kunne dog fritages for flere indbetalinger, men pengene kunne først udbetales til jul.

I 1941 begyndte 'Julens Glæde' at blive udbetalt på check, og det gør man fortsat i 2009. I 1944 udvidede man med en opkræver i Vildsund, men i 1948 ville Vildsund ud af 'Julens Glæde' i Sundby for at stifte deres eget sammen med Gærup.

De første mange år, fra 1931 til 1971, var det voksne, der krævede penge op. I 1970 kunne man imidlertid ikke få en voksen opkræver, og der var derfor ingen opkrævninger det år. I 1971 var det Tove Dahlgård (stor skolepige), som fik jobbet som opkræver.

I de senere år er 'Julens Glæde' i Sundby udvidet til også at omfatte Vildsund og Skjoldborg, men opkræveren kommer kun hver 14. dag. Udbetalingen finder sted sidst i november, og umiddelbart efter er der generalforsamling. Er man forhindret i at afhente sin opsparring, kommer opkræveren med checken, men man skal betale et mindre beløb i budpenge.

Mange traditioner fra dengang, man startede i 1931 med 'Julens Glæde', gælder stadig, og med opkræveren får man altid en lille snak om vind og vejr.

Fortællinger fra Skræms hus

Af Else Østergård, datter af Marie og Aksel Skræm

Fortællinger fra 'Skræms hus' tager sit udgangspunkt i livet i og omkring huset i perioden 1905-1975. Huset er nok opført i 1890'erne, og det siges, at det er opført af materialer fra en gammel skole i Stagstrup.

Mine bedsteforældre, Martin og Else Foged, fik en lille lejlighed i Sundby. Bedstefar tjente en krone om dagen, når han var heldig at have arbejde. Jeg tror, han var daglejer på forskellige gårde, men brændevin skulle der være råd til. Hvis der kun var penge til et halvt kilo margarine eller en dunk brændevin, faldt valget på brændevinen, for ellers kunne familien ikke være i hus med ham.

Min mor fortalte os om, hvor bange hun var, når hun med sin bror Christian en mørk aften gik de fire kilometer til Snedsted for at hente en dunk brændevin. Er der noget at sige til, at hun afskyede alt, hvad der hed spiritus hele livet? Jeg har aldrig set hende drikke et glas øl eller vin. Hun var meget imod, når min bror,

Kristian Karl til hest er det eneste billede af kanonfotograf Aksel Skræm, der er kendskab til. Skræm var ellers en ivrig fotograf på de omkringliggende markeder. Ukendt årstal.

der boede i Thisted, kom med en halv flaske snaps til far nytårsdag, hvor far havde fødselsdag, og familien var samlet til frokost.

Efterhånden blev børneflokken på fire: Marie, Christian, Nicoline og Alfred og en dreng, der døde som lille. For at skaffe mad, tøj og

husly til dem, måtte min bedstemor gå ud som vaskekone på de store gårde. Det mindste barn havde hun med. Det var lange dage for et lille barn at opholde sig i kolde vaskehuse. Al vask foregik på bræt, og tøjet blev skyllet i koldt vand i de store trækar. Vridemaskine fandtes ikke dengang, tøjet blev vredet i hænderne. Jeg ved ikke, om daglønnen blev udbetalt i penge eller et stykke flæsk fra storbondens saltkar. Måske fik hun også lidt mælk og brød.

Ud at tjene

Mor var kun 10 år, da hun kom ud at tjene. Det var tre kilometer fra hendes hjem. Hun længtes forfærdeligt, og når det var værst, løb hun op på en bakke, hvorfra hun kunne se taget og skorstenen på det lille hus, der var hendes hjem.

Den første sommer, mor var ude at tjene, fik hun 10 kroner i løn. Da hun kom hjem med pengene, gav hun sin mor dem. Pengene blev modtaget med ordene: "Det var godt bette Marie, nu kan vi få bolster til vor overdyne." Hun føjede dog til, at mor måtte få syet en kjole af noget hjemmevævet stof, hun havde liggende.

Mor havde ikke ét øjeblik forventet, at hun selv skulle beholde pengene. Hun var stolt og glad for på den måde at kunne hjælpe sin mor. Det betød også meget, at hun tjente sin egen kost dette sommerhalvår. Årsagen til, at det var i sommerhalvåret, hun var ude at tjene, var, at de store børn kun gik i skole to dage om ugen på den årstid, og de små kun fire dage.

Om vinteren var det så omvendt. Både mor og far gik kun i skole i syv år. Alligevel havde de en smuk håndskrift, og jeg kan ikke mindes én stavefejl i de breve, jeg gennem årene har modtaget fra dem.

En ny familie stiftes

Mor mødte far, da hun var kokejomfru på et pensionat i Århus. Han var snedkersvend i Brædstrup, en lille flække ikke langt fra Århus. Mor overnattede på fars lejede værelse. Måske blev kimen lagt til Erna der. Gravid blev hun i hvert fald.

Det var en stor katastrofe, men far svigtede hende ikke. Året var 1920, og der var stor bølignød i Århus. Der ville de gerne have boet, for så var mor jo fri for at vise sin store mave

i Sundby og gøre sin mor skam. Men sådan skulle det ikke gå. Hun måtte skrive hjem om ulykken til sin mor og sin bedstemor, som dengang boede i det lille hus, der skulle blive mit barndomshjem.

Det var et umage par, som blev viet i Stagstrup Kirke 15. august 1920. På trods af deres forskellighed holdt de sammen hele livet. Erna blev født 29. november samme år. Far fik anskaffet en høvlebænk og lidt værktøj og fik lov til at lave et lille værksted i min bedstemors

Hygge i haven. Marie Skræm sidder sammen med nabokonen Karen Nørgaard. Børnenes navne er ukendte. 1935.

hus. Selv boede mine forældre længere nede i byen i en meget ussel lille lejlighed.

Far var bymand, så det må have været utrolig svært for ham at falde til i Sundby. Da han var en dannet og venlig mand, varede det ikke længe, før han blev accepteret. Et lyspunkt i den svære start, mine forældre fik, var et par gode mennesker i Sundby, der hed Stinne og Poul Kirk. De havde selv to døtre, så mor fik lov at låne deres kurvebarnevogn og noget babyudstyr. Som tak for det lavede far et syskrin til Stinne. Det var magen til hans svendestykke, som han gav mor. Da Erna blev født, vejede hun 4.500 gram. Det var en streng fødsel, som foregik i vor lille stue, kun ved hjælp af en jordemoder. Dengang var det en æressag for en jordemoder at klare det uden lægehjælp. Det betød mindre, at den fødende led meget.

Der blev straks skrevet brev til fars far, træhandleren i Hjørring, med besked om, at han nu var blevet bedstefar. Der kom brev med 40 kr., som var et stort beløb dengang. Men da Elna blev født 11. september 1922, syntes bedstefar åbenbart ikke, at hans søn skulle præmieres, for da kom der ingen penge.

Da jeg kom til verden 5. oktober 1926, var den gamle mand død. Det var ikke så godt, at jeg blev en pige, for en dreng skulle man helst have i familien på den tid. Så der blev atter sendt bud efter storken. Det var, hvad man fortalte mig, jeg var knap fire år gammel.

Desværre var jeg ikke hjemme, den dag storken smed min lillebror ned i skorstenen. Jeg var "tilfældigvis" på besøg hos en nabokone. Jeg troede på storken, men det fik en brat ende den dag, hvor to skolekammerater trak mig til side og spurgte mig, om jeg vidste, hvor de små børn kom fra. Jeg har nok været omkring 12 år,

før den rette sammenhæng gik op for mig. Vi fik slet ingen seksualundervisning. Når vi rejste hjemmefra, fik vi bare at vide, at vi skulle opføre os ordentligt. Hvad der lå i det, måtte vi selv gætte os til.

Evald blev født, en ordentlig tamp på over fem kilo. Han var det, man kaldte skindød, da han kom til verden. Et dask i enden var ikke nok. Han måtte i en balje koldt vand, før der kom et gevaldigt skrig. Evald blev en rigtig mors dreng.

Da vi efter mors død tømte hendes syskrin, lå der et brev, hvorpå der stod: "Det eneste brev fra min elskede søn". Evald havde sendt brevet fra Karup, hvor han var soldat i tre uger.

Jeg husker også mine morbrødre, Alfred og Christian, der emigrerede til Amerika, da jeg var tre til fire år gammel. De to brødre var væk i otte år, og lyspunktet i min barndom var, når de dejlige amerikapakker kom til jul. Der var blandt andet påklædningsdukker, hvor der var tegnet bagside på. Det så man ikke i Danmark på den tid. Da det store hit for piger dengang var at tegne tøj til påklædningsdukker, var det lige noget, vi kunne bruge. Juledag kom mange af Sundbys børn for at se, hvad vi havde fået.

Flytter til Skræms hus

Da bedstemor døde, købte mor og far huset af arvingerne. Den gamle kone havde boet der, mens far havde værkstedet. Da han havde været så flink at bære vand ind til hende og hjælpe med mange ting, blev det aftalt, at far skulle arve huset, men det blev aldrig skrevet.

Efter bedstemor var død, forlangte de andre arvinger så deres del udbetalt, og det blev sådan, at far måtte lave kreditforeningslån på de 2.000 kr., de skulle have for huset. Det skulle

afdrages over 40 år og beløb sig til 40 kr. hvert halve år.

At skaffe de penge var et stort problem. Der var trykket stemning i hjemmet, til de penge var skaffet til veje. Flere gange blev der lånt penge af morbror Christian.

Når vi skulle konfirmeres, blev der søgt et legat på 50 kr. til indkøb af konfirmationstøj. Det var kun for de mindrebemidlede. Min frakke kostede 50 kr. og kjolen 20 kr. Skoene kan jeg ikke huske, hvad kostede. Men de var hvide, som moden krævede det.

Vi gik til præst to gange om ugen i præstegården, som lå et par kilometer fra vores hjem. Den præst, jeg gik hos, var københavner. Han sagde til os, at det ikke var synd at spille kort, drikke vin og danse, man skulle bare ikke overdrive det!

Min mor var ikke tilfreds med, at en præst sagde sådan noget til sine konfirmander. Det var ikke hendes livssyn. Hun var vokset op i en tid, hvor kortspil ikke var for hyggens skyld, men noget, der kunne dreje sig om mange penge. Det var heller ikke skik, at man drak vin til selskabsbrug. Nej, enten var man afholdsmænd, eller også drak man brændevin. Min mor var jo vokset op i et hjem med misbrug af spiritus.

Krigsminder

Under krigen mærkede vi på landet og i de små byer ikke meget til, at vi var besat af tyskerne. Der var ting, vi måtte undvære, men der fandtes erstatninger for det meste, og desto større var glæden, da vi igen kunne få rigtig kaffe og 80% håndsæbe.

Det var værre for dem, der mistede en eller flere af deres kære i modstandskampen. En

Hans Peter Jensen viser stolt en ny cykel frem foran Skræms hus. 1932. Han led i 1944 den triste skæbne at blive dræbt under krigen ved en sabotagehandling ved Snedsted Station.

dejlig ung mand fra Sundby mistede livet i en af krigens sidste dage, fordi han ville sprænge en lastbil i luften, der blev brugt til transport af tysk materiel.

Aftenhyggen

Tilbage til barndomshjemmet. Jeg kan bedst huske årene, hvor kun Evald og jeg boede hjemme. Jeg kan især huske aftenhyggen i vo-

res lille stue. Mor sad på sin vante plads og stoppede strømper eller strikkede sokker. Når far var færdig med avisen, skete det ofte, at han tegnede for os.

Han lærte os også at lægge syv-kabalen. Havde vi været heldige at få fat i en gammel *Familie Journal*, hvor der var herregårde og slotte, vi kunne klippe ud, hjalp han os med det. Når udklippene var sat sammen, blev bygningerne limet på små stykker krydsfiner. Så stod de bedre og kunne holde længere.

Evald sad altid med sit mekano-sæt og lavede kraner og andet mekanik. At netop maskiner skulle blive hans levevej var naturligt. Jeg sad ved den anden langside og læste biblioteksbøger, som vi lånte i skolen.

Vi børn fik ikke kaffe, før vi blev store, men vandkakao. En teskefuld kakao, to teskefulde sukker og lidt fløde. Den blanding smagte så godt, at vi næsten havde drukket den, før det kogende vand blev hældt i, men det var vores egen sag.

En gang imellem fik vi lov til at gå ned til bageren efter et kvart pund Marie Kiks i løs vægt. De kostede 25 øre. Men det bedste var, hvis far havde været i Snedsted og pudse møbler op. Så kunne det være, han havde jødeklager med hjem.

Da Erna og Elna ikke var hjemme mere, og Evald og jeg var så store, at vi kunne passe os selv, begyndte mor at gå ud som kokekone. Jeg tror kun, hun fik få kroner om dagen.

Hvad der betød lige så meget, var den festmad og kage, hun ofte kom hjem med. Julen var noget helt specielt. Der blev købt ¼ gris. Der blev lavet steg, hjemmelavet medisterpølse, blodpølse, leverpostej, rullepølse og sylte. Lykken var, når vi kunne få et halvt styk-

ke rugbrød med mors hjemmelavede italienske salat. Der skulle dog gemmes noget til nytårsbordet, hvor hele familien kom på besøg. Da mor og far blev alene, kneb det for mor at finde ud af, at der nu skulle laves små portioner.

Mors tur - retur

Det hører med til familien Skræms historie at fortælle om det år, vi boede i Nykøbing Mors. Der havde onkel Peter, der var gift med moster Nico, et hotel. Senere købte han også Anlægs-pavillonen.

Da han manglede et bestyrerpar, fik mor og far det job. Mor var jo god i køkkenet, og far kunne gå og reparere på den forsømte pavillon. Mor var ikke glad for at bo i en by, for der ikke var langt mellem værtshusene, og min onkel ville også gerne have en øl sammen med far.

Vi var i hvert fald glade, da onkel afhændede pavillonen. Så kunne vi flytte tilbage til Sundby. Det lille hvide hus var ikke solgt, kun lejet ud. Efter en grundig rengøring kunne vi flytte ind igen. Mor syede ikke selv vores tøj, da vi blev store. Det gjorde en billig syerske (Anna Enevoldsen), som de sidste år var mors og fars nabo. Hun syede også mors kjoler, som var pæne. Vi havde intet badeværelse. Al vask foregik ved køkkenvasken, hvor der kun var en vandhane med koldt vand. Men vi kunne få varmt vand fra komfurets vandgryde eller kedlen, som altid stod i fyrrummet ved kakkelovnen om vinteren.

Da vi var små, var der hverken indlagt vand eller kloak i Sundby. Jeg kan huske den store forbedring, da vandet ikke længere skulle hentes ude ved pumpen, som stod for enden af

huset. Den hvide emaljerede vask, som vi fik i køkkenet, var mors stolthed. Der lå altid en karklud eller et bræt i bunden af den, så gryderne ikke skulle ridse emaljen.

Om vinteren blev vi badet i en zinkbalje lørdag aften inde i stuen. Det var bedst at komme i først. Der kom dog altid en kedel varmt vand i til den næste. Om sommeren tror jeg ikke, vi kom i baljevand, for da havde vi fjorden at bade i. Det var vores søndagstur at komme til stranden i Vildsund. Vi havde ikke cykler nok, men to kunne sagtens deles om en.

Vi børn tog af sted, når vi havde spist middagsmad. Senere kom mor og far. Det var meget hyggeligt, at vi havde far dernede hele eftermiddagen. Han stod troligt ved kanonen, det var et træfotografiapparat på et stativ. Var det solskinsvejr, og var der mange mennesker på stranden, kunne det godt give skillinger. Han tog kun 50 øre pr. aftryk. På sådan en dag fik vi gerne 10 øre til en is.

Vi kunne dog også risikere at blive sendt de ni km til Koldby Apotek efter fiksérsalt. Jeg kan se far for mig endnu, når han stak hånden ind i kassen gennem det sorte klæde, kikkede ned i apparatet og sagde: "Se så glad ud."

Mors ferie

For mor og far var ferie et ukendt begreb, mens vi var børn. Da Erna fik sit hjem i Slagelse, rejste mor af og til derover. Det var så hendes ferie, og den nød hun meget. Far ville aldrig med. Det var en alt for lang og besværlig rejse. Han nød sikkert at gå ene hjemme nogle dage, for så kunne han gå til bageren efter rundstykker til formiddagskaffen. Det måtte han nemlig ikke for mor på hverdage.

Min veninde i Sundby sagde engang til mig: "Vi kan altid se, når Marie ikke er hjemme, for så kommer Skræm med sin lille pose rundstykker." De første penge, mor tjente, var ved at gøre forsamlingshuset i Stagstrup rent. Det var en stor sal med et beskidt bræddegulv, et mødelokale, køkken og entré, men ingen indlagt vand. Hun fik 25 øre for det. Mor var også deroppe og lave kaffe, når der var møder eller baller. Så kunne der blive kage tilovers, som hun fik med hjem.

Mor var også kokekone, men det gav heller ikke den store indtægt. På Vildsund Strand nåede hun at holde 25-års jubilæum ved komfuret, og der kom billeder af hende i avisen. Det var hun meget stolt af. Det var under det årlige hestemarked, hvor hun stegte bøffer i to dage.

Julen i Skræms hus

Vores juleaften skal også nævnes, for intet er som ens barndoms jul. Julen begyndte en af de sidste dage i november. Når vi kom ind i december, fik vi juletræskassen ned fra loftet.

Det var en herlig aften. Vi fik en tube Dana-lim, for nu skulle der repareres juleting. Så kom den uendelige ventetid til juleaften. Vores juletræ var en rødgran, som far pyntede, og som vi først måtte se juleaften.

Jeg har tidligere fortalt, hvad mor lavede af grisen. Der blev dog også bagt brune kager og andre slags småkager, formkager, brun lagkage og kogt klejner. Hele huset skulle gøres julerent, og vi blev hjemløse den aften, stuegulvet skulle ferniseres.

Dagen før juleaften fik vi altid risengrød. Der blev kogt en stor grydefuld, så der også var nok til ris à la manden, vi skulle have juleaften. Jeg kan endnu dufte den dejlige duft,

der bredte sig i køkkenet, når flæskestegen var i ovnen.

Hvert år var bordet dækket med en papirsjulelug og en trearmet julestage. Den mere eller mindre vellykkede marcipangris lå også på bordet og ventede på at blive vundet.

Når måltidet var overstået, kunne det ikke gå hurtigt nok med at få vasket op. Vi dansede om juletræet og sang i lystigt kor. I årene fra min onkel Christian kom hjem fra Amerika, og til han blev gift, holdt han juleaften hos os nogle gange. Alle julegaverne stod i en tøjkurv i stuen. Den blev båret frem, og der sad vi så i stor spænding og ventede på vores gaver. Det trak længe ud. De gaver, vi fik, skulle med op i soveværelset, så vi havde dem næste dags morgen. Børn kom ikke ned i stuen, før der var fyret op juledags morgen.

Nytårsaften var også en dejlig aften for os børn. Da var vi gerne inviteret ned til bager Nielsen. Vi fik et fint kaffebord, naturligvis med bagerbrød, og senere på aftenen konfekt og brød.

Klokken 24 kom det store øjeblik, hvor vi skulle se bagermesteren skyde 3-4 raketter af. Han var en af de få i Sundby, der havde råd til den slags. Alle i byen vidste, at det skete hver nytårsaften kl. 24, så folk stod udenfor for at se underet.

Vi var selvfølgelig stolte af at være de få udvalgte gæster i dette velhavende hjem.

På plejehjem

Da Vestergården blev bygget, sagde mor: "Når far og jeg bliver gamle, skal I intet væsen have af os. Så vil vi derop at bo." Men hvem ville ikke, da det kom til stykket? Mor!

Efter lang tid fik vi mor overtalt, men hvor

var det svært. Jeg glemmer aldrig den dag, vi fik dem overtalt til at skrive under på, at det var med deres frie vilje, at de flyttede derop. Far skrev straks under, men mor tøvede længe, vi nærmest pressede hende til at skrive sit navn.

Far faldt hurtigt til på Vestergården. Han nød den gode mad og pleje, men gik helt i stå. Nu havde han ikke længere værkstedet at gå og pusle i.

Mor faldt efterhånden også til, men gik også i stå. Hun skulle ikke mere sørge for sin husholdning. Far døde 4. maj 1973 og mor i marts 1974. De døde begge to på Koldby Sygehus, stille og roligt. Mætte af dage. De blev begravet på Stagstrup Kirkegård, hvor de fik et pænt gravsted, som nu er blevet sløjfet.

Sundbyglimt

Af Egon Johansen

I det yderste hjørne af sognet ligger 'Skelhøj' med udsigt horisonten rundt. Mod øst ses Sundby og Møgelvang, der nu er sammenvokset i en by. Mod nord et meget fint udsyn til Beersted og til Kallerup Kirke. Med ansigtet i vestenvindens svale sommerbrise anes lidt af Snedsted, mens terrænet i syd skjuler de lave områder ved det gamle teglværk og mergellejer.

Johannes Jensen havde sammen med sin kone Edith, der var fra Jaungyde ved Ry, overtaget barndomshjemmet 'Ludvigsborg' i 1946 efter stedfaderen Anders Vestergård.

Som noget af det første, udover ejendommens navneskift til 'Skelhøjgård', skiftede Johannes stedfaderens elskede korthornsbesætning ud med jerseykøer. Den gamle skulede til de små køer. "Det går aldrig!", brummede

Anders. Da den første afregning kom fra mejeriet, gik Johannes op til aftægtsboligen, og lagde den foran Anders, som kikkede lidt på den. Han havde aldrig haft så god en afregning. Så var der ikke mere snak om skiftet til jerseykøer.

Johannes og Edith var fra Sjælland bekendt med at sælge tidligt modne kartofler, og de havde derfor kartofler med fra Sjælland. Det troede Anders Vestergård heller ikke på duede.

Da der var gået en uges tid efter den første kartoffelhøst, spurgte han, om de snart havde solgt for 100 kroner. ”Det sælger vi for om da-

gen”, lød svaret. Den gamle måbede. Verden var af lave!

Væltet roevogn

Johannes kom i efteråret 1951 ud for en større ulykke. Han havde væltet en roevogn ned over sig og fik knust sin ankel. Det var meningen, at vognen skulle have væltet ind i roekulen og ikke væk fra den. Der var pløjet en dyb fure og lavet ramper til de yderste hjul, sådan at det manuelt var muligt at vælte vognen ind i roekulen og derved tømme den, men noget gik altså galt, for vognen væltede udad. På grund af et læhegn kunne Johannes ikke springe til side og lå nu under vognen.

Situationen var kritisk, og min far kom til stedet. Nok var far en stærk mand, men han måtte have hjælp fra naboen, Martinus ’Vejmand’ Christensen for at få manden befriet for vogn og roer. Ulykken mærkede Johannes for resten af livet. Uanset sit smertende ben var han en glad mand med et sprudlende humør.

Min tid på gården

En dag først i april 1952 - en halv snes dage efter min konfirmation - kom jeg som en 14-års knægt til ’Skelhøjgård’, min mors barndomshjem, som karl. Nu havde Johannes altså mig at jage med, og jeg fik hænderne fulde. Vi fik 13 gode måneder sammen.

Det var ikke et traditionelt landbrug. Der var et stort stykke med asparges samt forsøg med nye sorter af korn og kartofler. Aspargesmar-ken blev pløjet op i høje kamme om foråret, og når så de blege stængler tittede ovenud, skulle de høstes tidlig morgen, inden solen nåede ned til dem. Der gik Johannes så, inden jeg fik øjne. Heldigvis var han morgenmand,

Ejere af gården

’Skelhøjgård’ eller ’Ludvigsborg’ er udstykket hedejord fra ’Wolles Houw’ og Holger Madsens/Oluf Olesens ejendom.

Ejere gennem tiden:

18xx: Jens Nielsen
1861: Jens Andersen
1862: Jens Chr. Christensen
1867: Niels Krogh Pedersen
1869: Chr. Justesen
1876: Søren Laugesen
1881: Claus Andersen
1884: Chr. Christensen
1890: Anders Chr. Jensen
1893: Niels Tousgaard Bach
1898: Niels Nielsen Overgaard
1905: Carl Jensen (forfatterens bedstefar)
1918: Enke Else Marie Jensen
1922: Else Marie Jensen og Anders Vestergård
1946: Johannes Jensen med familie
2010: Hanne og Jan Mouritsen

'Ludvigsborg' med skårlæggeren på gårdspladsen. Årstal ukendt.

og nød at være tidligt oppe. Ved Sankt Hans skulle aspargesplanterne have ro. Men så gik Johannes ofte på højen for at se morgensolen - noget skulle han jo havde morgenstunden til at gå med.

En typisk dag begyndte for mig ved sekstiden med morgenmalkning. Om sommeren skulle kørerne hentes hjem først, og så skred dagen af sted opfyldt af de mange pligter. Morgenmaden var om sommeren tykmælk, som Edith havde stablet op i skåle i forskellige størrelser alt efter mavens størrelse. I vintertiden stod menuen på kogt mælk med rugbrødshumpler. Året rundt blev der skænket kaffe. Hvis vi var i marken, kom en af børnene ud med kaffe og en klemme.

Foråret 1952 bød på såbed i to omgange. Der blev sået meget tidligt i marts, men så kom der vinter, så såmaskinen sneede inde. Som den mest letbenede faldt det så i mit lod at så det

sidste korn. Vi havde et par store kraftmaskiner, et par jyske heste. De var det stærkeste hesteforspand, jeg har kendt, og kunne trække det samme, som andre bød deres små traktorer.

Denne sommer ombyggede vi stald og lade, så hestene slæbte både sand og grus samt andre byggematerialer hjem. Sand hentede vi i Gjersbøl Bjerge, mens gruset var fra havet. Johannes lavede en aftale med Svend Appelon, som havde en stor gummimælkevogn, vi kunne låne til formålet, mod at han lånte vore stærke heste.

Mens byggeriet stod på, malkede vi ude på den cementbelagte møddingsplads. Når det regnede, drillede malkemaskinens pulsator. Så åbnede vi den, og vi styrede pulsslaget med en finger, mens den anden malkede.

Vi glædede os til, at byggeriet blev færdigt, og vi nød det, da vi om efteråret kom ind i den

nye stald. Fra høstperioden springer et specielt minde frem. Naboerne gik på deres mark, og så kom det fra konen: "Ja, avlen står godt!". Vi samtykkede og gik lidt, så kom det med eftertryk: "Ja, po den her sie å æ skjel!" Så fik vi den, men vi var stadigvæk gode naboer.

Johannes og jeg havde et godt forhold. Var jeg kommet skidt af sted, som det kan ske for en lærling, så sagde han det uden omsvøb, men han var hverken sur eller gal. Da jeg engang tabte en mursten ned på den bolt, der holdt hans skadede ankel sammen, græd han næsten i smerte, men sagde kun: "Lov mig, at du rammer det andet ben næste gang!".

Dengang var sommerlønnen, så vidt jeg husker, på omkring 800 kr. Jeg fik ca. 100 kr. ekstra, og da jeg foreholdt husbond vor aftale, svarede han: "Jamen, vi har ofte taget en time ekstra!" Det var nu sjældent, at bønderne huskede at belønne karlen for ekstra tid.

Vi var en lille flok unge den vinter i Sundby, der meldte os til aftenskole hos lærer Vester-gård. Han titulerede os med "De" og "Dem" samt "d'herrer" og "d'damer".

Vi var ikke nok til et hold, så der blev rettet henvendelse til lærer Boesen i Skjoldborg, om han ville tage os. Det ville han, og så cyklede vi til den gamle skole ved kirken i Skjoldborg en aften om ugen. Vi havde en fornøjelig vinter hos ham.

Naboerne

Naboerne havde vi en del aktiviteter sammen med. Øst for gården op mod Sundby var vi på den anden side af den dybe skelgrøft, der nu er rørlagt, naboer til 'Kræn Kirk'. Han boede sammen med et par søstre i den ejendom, der i dag hedder 'Kristianslyst'.

Længere mod nord lå gartner Ejlersens jord og store Martinus' ejendom. Han var model for personen Hans Plovmand i Martin Jensens roman 'Vestenvind' og hans forældre, Ane og 'Ole Kræn', er portrætteret i 'Med Kors over Døren'. Martinus kom ofte forbi med sin astmasyge datter, Grethe, på bagagebæreren. Hun havde ikke luft til at gå ret langt.

I Møgelvang havde vi også Otto Sørensen og Jens Olsen, som begge boede i ejendomme, der var bygget på 'Møgelvanggårds' udmark. Mod nordvest boede så Elna og Niels Olesen, hvis vej op til Snedsted-vejen var såvel mark- som sogneskel mod vest.

Mod sydvest var naboerne vejmanden Åge Hyldahl og Magda. Her boede før Hyldahls Johannes Nielsen, hvis kone ofte skældte ham ud under bilkørslen: "Hver gang bilen kører godt, så skal du altid rode med den der stang, så det lyder underligt. Kan du ikke holde dig fra den?"

Mod syd var det Lars 'Trab' Larsens gård, som lige var overtaget af deres ugifte søn Jacob. Det var på denne gård, Johannes blev uvenner med mælkekusken Johannes Colin. Der var søndagsåbent på mejeriet. Johannes ville gerne i kirke og ventede på mælkevognen, så han kunne få spandene tømt og vasket forinden. Han vidste, at mælkekusken sad ved kaffen ovre ved naboen, så han gik om og hentede mælkevognen, kørte den hjem og læsede sine spande af og leverede den tilbage, alt imens de fortsat drak kaffe. Mælkekusken blev meget fortørnet over dette indgreb i sit arbejde.

Sydøst for denne gård med udkørsel til Elstedvej boede Nora og Henry Krogh. Vi var ikke naboer, men de hørte til hjemmets ven-

Laurits og Helene Ejlersens gartneri på Møgelvej 161 ca. 1930. Gartneriet var et af flere i Sundby. Ejlersens drev gartneriet fra 1925 til 1975. Senere har Terkel Kvejborg overtaget ejendommen, hvorfra han driver autohandel.

nekreds. De drev maskinstation i nogle år, men rejste senere til Fabjerg.

Nærmere ved 'Skelhøjgård' på samme side af Snedsted-vejen boede Johannes' mor Marie og stedfar Anders Vestergård. Over for dem, med kun gårdens vej imellem, boede Nicoline og Peter Vestergård. Han var biavler og havde frugtplantage, og det faldt i mit lod at trække pumpen, når han sprøjtede frugttræer. Her lå, før de byggede huset i 1934, Sundbys anlæg. Det har antageligvis været Sundby Jernstøberis anlæg engang.

Beboerne i byen

Fra Sundby by husker jeg ikke så nær alle, men fra vest boede Vorms. De havde en del gæs ved et gravet vandhul i engen vest for byen. Længere fremme på sydsiden boede Kristian Carl og Erik Olesen, ham med Cimbria. På nordsiden husker jeg Henry Mortensen og Harkjærs, hun var sygeplejerske, han kørte for købmand Møl Kristensen i Stagstrup.

Så var der vognmand Johannes Nielsen. Hans chauffør hed Gunnar Poulsen. Vognmandsfor-

Cykelhandler Henry Overgaards forretning på Møgelvej. På cyklen ses Henrys søn Hans og Thorkild 'Trab' Christensen i midten af 1950'erne.

retningen er grundlagt af biavler Peter Vestergård, der havde en ægsamlingsrute her.

Til højre for krydset i Sundby lå støberiet og længere oppe slagter Vagner Poulsen og Elna. Jeg husker de ældste af børnene, Irene og senere kom Inga og Georg til. Elna var fra 'Højbjerggård' i Beersted, mens han var søn af den gamle slagter. Så har vi Vilhelm Vestergård og længere oppe William Aslak, svigersøn af murer Nørgaard.

Aslak var en farverig person med sine meningers mod. Han havde et lille landbrug. Vi samlede hans fabriksroer på en ager syd for

byen. Så skulle vognmand Ejnar Christensen køre dem videre. Han fik også læsset, men måtte have Falck til at hjælpe sig derfra. Frisøren havde til huse hos Aslak. Engang under et besøg skulle naboen, cykelhandler Henry Overgaard, montere lys på min brugsforeningscykel: "Den holder ikke. Første gang, vi har vindstyrke 10, bøjer stellet," lød hans dom.

Så husker jeg Holger Kvejborg, og så har vi Thorup, hvis søn var ved maskinhandler P. Søberg. Så var der Skræm, der lavede dritler til mejeriet. Om Aksel Skræm kan berettes føl-

gende hændelse om dengang i ca. 1925, hvor han holdt afskedsfest for vennen Carl 'Murer' Nielsen fra Vildsund: Carl var svend ved murer Nørsgaard og havde meddelt, at han ville til Amerika.

Alt var tilsyneladende i orden, og den sidste aften ville Skræm da tage ordentlig afsked og holdt en lille fest for Carl. Der blev spist og skålet, der blev holdt tale og sagt farvel og vel-sagtens på gensyn om føje år.

Næste dag sås Carl stadig på sin færd i byen. Det hele var et påhit, men Aksel Skræm syntes nu ikke, det var sjovt. De blev dog hurtigt venner igen, kan Carls søn Søren Peter Nielsen berette.

Så kommer vi til 'Borgernes Hus', det gamle baptistmissionshus, 'Zikar'. Syd herfor lå den bette ejendom, hvori Nicoline Vestergaard boede. Hun solgte senere stedet til kommunen,

som byggede plejehjemmet 'Vestergården' der. Her fik hun et værelse. "Her kan jeg så bo til mine dages ende", udtalte hun, "og hjemmet skal hedde 'Fars og Mors Minde', " men her sagde sognerådet stop. Det måtte hedde 'Vestergården'.

Til sidst var der købmand Tobiassen. Går vi over vejen, har vi Tyrestationen med Margrethe og Herluf Eriksen. Den sommer var Herluf på tre måneders insemineringskursus. Min forgænger i pladsen, Niels Bak, Johannes' svoger, var der den tid.

På vandring ned mod krydset kommer vi forbi skrædder Jensen og murer Nørsgaard. Så var der en bager og en købmand. Her er jeg lidt i vildrede med navne, men det var vist bageren, der hed Hvid, og købmanden, som hed Hald.

Inden savskærer Lorens og Ida har vi Karoline Johansen, kone og tredie enke efter tegl-

Savværket i Sundby ca. 1950. Fra venstre ses Peder Jensen. På den anden side af stammen Ingvard Kielsgård, Lorens Enevoldsen, Ida Enevoldsen og Henry Mortensen.

værksejer Martin Johansen. Hun boede sammen med sønnen Johannes kaldet Dengse. Der var også gartner Lauberg Ernst, der var kommet fra Hørdum. Hans kone var rask i munden. Herefter havde Anker Nielsen sin købmandsforretning, mens konen bestyrede centralen.

Drejer vi om hjørnet, kommer vi til mejeriet. Her havde en lille bank til huse, måske en sparekassefilial. Jeg husker ikke flere på den side. Men modsat havde vi fryseboksen. Jeg mener, at det var en fru Andreassen, der havde opsynet med den. Lige uden for byen boede P. Dahl, der havde ornecentral.

Går vi mod Møgelvang, havde vi træskomand Niels Jensen. Så har vi smeden. Han var sur, da jeg engang efter hans mening kom efter fyraften og ville have skoet en hest. I den sidste ejendom inden skellet boede mælkeemand Marius Bunk. Jeg forsøgte en gang at vælte hans mælkevogn med cyklen (den med vindstyrke 10). Det havde cyklen ikke godt af. På Møgelvej 146 boede den gamle førstelærer fra Hørdum Skole, lærer Christian Larsen. "Stejleme ja" var et udtryk, han ofte brugte. I sin pensionisttid var han meddeler til avisen. Engang ringede han for at høre, hvad Johannes havde sagt til et ungdomsmøde. Det var Edith, der tog telefonen, for Johannes var ikke hjemme. "Nå" siger så Larsen, "jamen, så skriver jeg, at han talte indtrængende til de unge." En anden gang kom han for sent til en mindesammenkomst på afholdshotellet i Koldby. Han traf pigen – som var en af hans tidligere elever – der ryddede op i salen: "Sig mig Marie, hvad blev der sagt og af hvem?" Han fortsatte: "For resten, har du lidt kaffe og brød til overs til mig? Du kan sætte det på begravelsesregningen." Nå, men tilbage til Sundby.

På modsat side af Møgelvej var der en bette butik i et lavt hus. Jeg købte arbejdshandsker der engang. Så var der, på Møgelvang-siden, Helene og Gartner Ejlersen. Længere ude boede vistnok Oluf Olesen. Det er nok aktuelt at sige undskyld til dem, jeg ikke husker, og i tvivlstilfælde se listen over forretningslivet i Sundby.

Historier fra 'Ludvigsborg'

Af Magnus Poulsen, Snedsted, arbejdede fra 1938-1941 på 'Ludvigsborg'. Han kom ud at tjene som 10-årig, mens han gik i skole i Snedsted. Han fortæller om sine oplevelser på gården:

Jeg havde det godt på 'Ludvigsborg'. Marie gav os en god forplejning, og der var nok af alt, og Anders var en god arbejdsgiver. Når bare han kunne få sin rulleskrå, så var han tilfreds - specielt så længe Marie ikke vidste det.

Den første dag på gården spurgte Anders mig, om jeg havde en kniv, og det havde jeg ikke. "Du skal have en kniv og en ballesnor i lommen." Så tog Anders penge op af vestelommen. Vist nok 50 øre. "Stik op til købmanden efter en fiskekniv!" Den kniv havde jeg i mange år.

Da Anders ud på efteråret ville vide, hvor meget knægten skulle have i løn den næste sommer, forlangte jeg 25 kr. mere. Anders tyggede lidt på det og sagde så: "Nå, men så kommer du igen til april?"

Dagen begyndte kl. halv syv. Så kaldte karlen, som det første år var Henry og derefter Albert, begge sønner af Marie. Vi sov ude i karlekammeret.

Til morgenmad, æ Dover, fik vi havregrød. På grund af krigen var det hjemmevalsedegryn med skaller i. Vi spiste det hele. Mon

Kaffepause i høstarbejdet på 'Ludvigsborg', 1945. Fra venstre Albert Jensen, søn og karl på gården, bag ham en medhjælper, dernæst Anders Vestergård, Else Marie Vestergård og to ukendte piger.

ikke Marie eller tjenestepigen Thora havde soldet det værste fra? Kaffe var der på grund af krigen ikke meget af, men vi kunne drikke alt det hjemmebryggede øl, vi ville. Der stod altid en tre pægls flaske og et glas på bryggersbordet, som vi drak af alle sammen.

Det kunne ske, at der lød et knald i kælderens. Så fik Marie travlt med at komme derned. Det var hjemmebryggen, der skød proppen af.

Vi fik tit hønsefrikassé. Var der en syg høne, så lå den ret sikkert på bordet til middag. Det er også det eneste, jeg kan påtale ved kosten.

Men hønen smagte godt nok. Kunne vi komme Marie i forkøbet med at aflive den syge høne, så gjorde vi det – det var pigen og jeg enige om. Men det undrede, at der indimellem lå en død høne på møddingen!

Efter aftensmaden skulle der malkes, og ved nitiden fik vi 'nætter' (natmad), som regel frugtgrød, en enkelt gang vandgrød. Til tider var der også tid til at lege med Ole Vestergård. Jeg var ti år, da jeg kom der, og gik så i skole i Snedsted.

Det kunne ske, at Anders sagde til mig om

aftenen: "Hold du bare fri nu og sov hjemme i nat, så har du ikke så langt til skole i morgen."

Vi havde en hest, der hed Palle. Den kunne liste sig løs i stalden og åbne døren til karlekammeret. Så gik den ind mellem sengene og vækkede os med sin prusten. Den første gang blev jeg meget forskrækket. Jeg var lige faldet i søvn, og karlen var ikke kommet i seng endnu. Jeg blev oversavlet af Palle, der stod med mulen nede i ansigtet på mig. Han ville nok have et stykke brød. Jeg fik altid rugbrøds-skorpen med ud til den.

Det var min hest. Jeg red på ham ud i marken og flyttede køerne, og imens gik han bare løs derude. Der var ingen vand til kreaturerne, så vi koblede dem sammen og trak dem gennem Mads Sørensens gård til en dam nord for stuehuset.

En mørk efterårsaften under krigen skulle jeg med Albert hente Marie og Anders Vestergaard på stationen i Snedsted. De havde været i København og besøge sønnen Martin. Det var bælgmørkt. Lys havde vi ikke meget af. Om så hesten har stolet for meget på kusen eller omvendt, ved jeg ikke, men vi kørte gennem begge bomme i Snedsted. Ingen kom til skade, men der var meget postyr om sagen.

Hesten fik dengang nogle betændte knuder på benene, som vi skar hul på. Følget fik det også. Men Palle undgik det. Anders havde mistanke om, at smitten kom fra kirkestalden i Stagstrup, så i den periode skulle Palle ikke i stald i kirketiden. Var jeg med til kirke, var det min opgave at blive hos hesten under gudstjenesten. Ellers var det min pligt at have Palle spændt for ponyvognen til kirketid, for i kirke skulle de.

I stalden var der en seks til syv køer og et lignende antal stude. Der var også tre grisetier med fem i hver og så to grisesøer. De sidste var i kostalden, hvor også fårene var om vinteren. Malkearbejdet sørgede karl og dreng for. Anders, der var omkring de 60 år, lavede ikke meget, men gik og puslede om dyrene. I vintertiden bandt han ballesnore sammen, hvorefter de blev lavet til reb.

Alt arbejde foregik ved flagermuslygte – en i laden og en i stalden. Sært, at det ikke gik galt med det levende lys! I kammeret havde vi tællelys. Da jeg blev konfirmeret, kom lillebror Harry derhen, men det gik ikke. Han kunne ikke forliges med Marie. Jeg ved ikke, hvad der var galt, det har han aldrig fortalt om. Han var der kun i et halv år, så flyttede han.

Et tilbageblik på opvæksten i Sundby

Af Randi Dissing født Aslak

Et sted nær fjorden og ikke langt fra havet lå en lille by med sine beboere. Nogle var helt almindelige mennesker, mens andre var lidt mærkelige. Alle kendte alle, som man jo gør ude i de små samfund.

For 60 år siden fik Agnes og Niels Jensen en lille pige, som de kaldte Birthe. I forvejen havde de Villy, Helga, Tage og Egon, og alle elskede de deres lillesøster, men ak, sorgen ramte familien, da moderen døde, mens Birthe var lille. Heldigvis for Birthe og de større søskende havde de en rigtig god moster, som flyttede ind hos dem, så de fik et rigtigt hjem sammen med moster og far. Faderen var post, og huset var indrettet som et posthus. Det var derfor kun naturligt at kalde Birthe for 'Bitte

Familien Aslak omkring 1950. Fra venstre Astrid, Randi, Thyge og William Aslak.

Posthus'. Et navn hun havde svært ved at komme af med hos dem, der havde kendt hende længe.

Nogle måneder før 'Bitte Posthus' blev født, fik Astrid og William Aslak også en lille pige, som kom til at hedde Randi. De havde i forvejen Thyge, og senere kom endnu en pige, Judith, til.

I missionshuset

Det skulle vise sig, at 'Bitte Posthus' og Randi

kom til at holde meget af hinanden. De blev ikke slyngveninder, for sådan en havde Randi i forvejen, men alligevel var der plads til et venskab med 'Bitte Posthus'.

Deres første bekendtskab var nok i strutkjole til juletræsfest i missionshuset Getsemane, eller måske var det i søndagsskolen samme sted. Jo, de sad pænt hver søndag med en 25 øre til 'negerdrengen' og hørte Grethe Olsen fortælle spændende historier - lignelser som hun kaldte dem.

De handlede altid om Jesus. Randis bror Thyge syntes, at der blev talt alt for meget om Jesus. Når man så havde været der mange gange, uddeltes der flidspræmier, en sangbog eller et selvlysende kors.

Når Grethe ikke var der, kom Johannes Jensen og holdt søndagsskole. Han var så kedelig, for han stod med foldede hænder og lukkede øjne og vippede frem og tilbage.

Hans kone, Edith, var fra en fremmed egn i landet og talte specielt, ja nærmest underligt: "Jamen, er det ikke Birthe, der står der. Du plejer da at være så lille, det er da frygteligt, som du er skudt i vejret." Johannes og Edith havde ni børn. Ingen af børnene havde nogensinde set en rigtig neger - kun sparebøssens negerdreng, der nikkede ærbødigt, når han fik sin 25-øre.

Der var mange børn i byen, og på legepladsen sparkede man til 'does' (dåse), spillede pind, trillede marmorkugler eller legede 'Førvårgfind'.

Der var også nogle, som sneg sig ind på grunden ved Lorens' pinde (savskæreriet, Møgelvej 94), men var farligt og derfor ikke så godt! Der vankede altid store skældud, hvis han opdagede det.

På frostklare aftener var det sjovt at kigge på stjerner, og 'Bitte Posthus' og Randi fandt deres eget stjernebillede, som de kaldte 'Pies Pig'. Det var et stjernebillede, Randis morfar, murer Nørgård, havde lært dem.

Bagefter gik de hjem til moster og fik hjemmebakte boller med hindbærsyltetøj. Hvis Randi sagde, at det smagte rigtig godt, fik hun måske et glas med hjem.

Men hos Astrid og William, som var meget moderne mennesker, købte de kager hos bage-

ren til kaffen om søndagen. Og tænk jer bare, Astrid gik i lange bukser!

Forelsket i engelsk

Randi og 'Bitte Posthus' gik i klasse sammen. Det lykkedes dem at gøre lærer Larsen næsten sindsyg. Han slog engang 'Bitte Posthus' oven i hovedet med sin pegepind så hårdt, at hendes skydespænde knækkede.

Da børnene havde gået fem år i landsbyskolen, blev nogle af dem overflyttet til den store realskole i Thisted. Her kunne man også tage studentereksamen. I realskolen havde de mest gamle og lidt særprægede lærere, men en skilte sig ud. Det var engelsklæreren Thomassen, som var en yngre mand, der så ret godt ud og kørte i en rød sportsvogn.

Randi var ferm til den engelske grammatik og meget forelsket i Elvis. Hun tog pusten fra hele klassen, da hun udbrød: "For I can't help falling in love with you", hvorefter Thomassen rød i hovedet efter en kunstpause svarede "Oh thank you!"

Pigerne fik deres realeksamen. Alle fik en læreplads, Birthe kom i sygeplejelære, mens Randi kom i lære ved Bdr. Yde, der var Volvo-forhandler og gik i fint tøj hver dag.

Ungdommen i tresserne var herlig. Der blev lyttet til The Beatles, Rolling Stones, Elvis, Cliff og til Swiss Maid med Del Shannon. Vi gik til bal med Bjørn og Okay. Egentlig var det Tage og Emil fra 'æ mejeri' og Robert, der grundlagde dem med 'Okaykvartetten' med øvelokale i stuen på posthuset.

En radikal opvækst

Alle i samfundet havde en opgave. Randis far, William, sad i sognerådet og efter kommunal-

Sundbyborgere for 60 år siden

I Sundby boede Lawrence og Johannes Nielsen, Søren Bathum, Stinne og Åge Harkjær. Visse, Else og Gunner Madsen, Henry Mortensen. Petrea og Niels Worm og hans gamle mor Marianne. Borggårds. Louise Vestergård, æ jernstøberi, æ slagter Elna og Vagner med de syge børn Inga og Georg. Der var Helga og Ingvar. Bette Ellen og Thea, Lovise og æ iskiosk. Inger og Vilhelm, (han havde tuberkulose og sad og spyttede i en spand). Ubbesens hus, Dagmar og Villy Mørk Jensen, Ejnar vognmand, Harald Larsen. Karen og Ove Sørensen, Dagny og Chr. Laursen, Stinne og Theodor. De var i familie med Kielsgård, så når der var familiekomsammen, var der "Ingvars, Viggos og waje." Der var Dagny og Alfred Poulsen og Lis og Peder Jensen.

Så boede der Astrid og William. Sigrid og Henry Overgård, cykelhandler, gamle maler Thoftdahl, hvis kone aldrig tillod nogen at komme længere end til fortrappen. Elva og Holger Kvejborg, Aksel og Marie Skræm, lærer Bangsgård, 'Arnen' Thorups, så kom 'Borgernes Hus', Nicoline, der havde en bidsk schæferhund, og det var ikke særlig rart, når man kom med avisen, og købmand Thobiasen. Der var Langgård, 'Tyrecentral', Herdis og Robert (medlem af Missionforbundet), Ellen og Bjarne Kvejborg. Fiskerpigen, Æ skrædders med deres 30-årige datter Vita, der altid kom trippende bagefter. Per Søbjerg, murer Nørgård, hvis kone var fra København og nogen gange syntes, det var "læberet", hvis det lige havde regnet. Stinne og Poul Kirk (Indre Mission), den gamle bager, hvis blinde kone sad i en stol i deres store drivhus. Lilly og Henry Bager, købmand Hald og senere Rosa og 'Fille', Karoline og 'Dengse'. Ida og Lorens, Anna og gartner Ernst, Anna talte så hurtigt, at hun til mælkeemanden sagde: "En halv, en halv, en halv." Så fik hun tre halve. Købmandsforretningen hos Ane og Anker Nielsen. Æ central, æ mejeri, Chr. Enevoldsen mælkeemand og udlejer af vaskemaskine, Per Dähl. Dørt og Ingvar Andreasen, Bunk, hvis søn havde basedow, æ frysehus, æ skomager og Per tømrers. Trikotagehandler Graugård, der solgte is eller et par 'Noble' herresokker eller en nylonbørste til 1 krone til en fødselsdagsgave. Så boede der gamle Kielsgård, Jens Hvid, der var sjov at drille nytårsaften. Evald murer, æ jordemorbolig, æ smes, Agnes og Niels Jensen. Efter Jens Hvid kom byens første slikforretning hos Julie, en lille rundrygget og rar kone og hendes mand Mørk. Byen sluttede ved Chr. Enevoldsen og Per Dahl, men langt ude på landet lå missionshuset Getsemane. Ligeover for boede Ajs Olsen, så var der Frøkjærs med børnene Ase, Kirsten og Fritz, der i øvrigt blev gift med Laila bager. Der var Holger Madsens med Jørgen, Jenny og Karen samt den store væmmelige og meget farlige sanktbernhardshund. Så kom skolen med lærerinderne frk. Jacobsen og frk. Vestergård og lærer Larsen. Længere ude boede Helga og Alfred Christensen med Mary, Jørgen og Jette.

reformen i byrådet for de radikale. Andre var i sygekassen eller i Håndværker- og Borgerforeningen, der bl.a. tog sig af andespil. Konerne gik hjemme, mændene var på arbejde. Alle kendte sin plads, manden bestemte!

William Aslak ville selvfølgelig gerne, at Randi også skulle interessere sig for politik. Da Radikal Ungdom i Thy skulle stiftes, opfordrede han Randi til at møde op. Randi fik overtalt Birthe til at gå med. Da de gik hjem fra mødet, var Randi valgt til sekretær og Birthe til næstformand i bestyrelsen. Det var ikke lige det, de havde regnet med, men William var stolt, og da bestyrelsesmøderne blev lagt onsdag aften, så de kunne gå til enkebal på Hotel Phønix bagefter, gik det an.

Fagre nye verden

Fagre nye verden kom til landsbyen, da Karen og murer Nørgård fik fjernsyn. Så kom Egon, William og Laurits' kontrolassistent hver aften i en helt ny 'Eltra' for at se TV 1 i sort/hvid i mørke. Ingen talte, og så var der kaffe bagefter. Andre aftener kom der mange flere, men aldrig Stinne og Poul Kirk, skønt de var meget gode venner, for TV var ugudeligt!

Birthe og Randi holdt bryllup med et års mellemrum. Fik hus, bil og alle materielle goder. Så fik de børn. Børnene voksede op og er nu voksne og godt i vej. Tilbage sidder forældrene – mødrene er netop fyldt 60 år, holder sig efter sigende godt og kan se tilbage på en længst forsvunden tid.

Missionshuset Getsemane

Af Jens Tandrup

Sundby Missionshus blev opført i 1898 og ind-

viet 30. januar 1899 af pastor Boeck, Lønborg. Grunden, hvorpå missionshuset er opført, blev skænket af Søren Mathias Pedersen fra Sundby. Regnskabet for byggeriet foreligger i mindste detalje, også navnene på alle dem, der ydede bidrag til byggeriet. Selve opførelsen kostede 2.617,41 kr. For at dække det beløb blev der optaget et lån på 1.400 kr.

Der skulle gå flere år, før den første bestyrelse blev valgt. Først på et møde 27. juli 1907, som blev ledet af indremissionær Thorsen, blev den første bestyrelse nedsat. Det blev besluttet at tilskøde Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark missionshuset. Af protokollen fremgår det, at 32 af samfundets mænd var mødt op. Der var ingen kvinder, da man mente, det var rigtigst med mænd alene.

16. marts 1935 blev det besluttet at ombygge missionshuset efter tegning af murer Hausgaard. Man fik lavet en overetage på bygningen mod syd og lagt nyt tag på huset. Det hele stod færdigt i september 1935, og bygningen fik det udseende, den har i dag.

Missionshuset blev også inddraget i krigen. Således beslaglagde den tyske værnemagt huset 27. april 1943 mod betaling på 150 kr. pr. måned. Beslaglæggelsen varede ved til 1. juli 1944, og i den periode blev missionsmøderne afholdt i de private hjem, i Sundby Skole eller i kirken.

Nyt kirkecenter

I 2007 blev der fremsat planer om at opføre et nyt kirkecenter i Stagstrup. Centeret blev vederlagsfrit stillet til rådighed for alle kirkelige foreninger under den danske folkekirke, og derfor var tanken at sælge missionshuset i Sundby.

Missionshuset Getsemane med en flok søndagsskolebørn foran. Ca. 1955.

Idéen blev fremlagt på to generalforsamlinger, 7. marts 2007 og 20. februar 2008. Alle stemte for forslaget. På generalforsamlingen for Haring og Sundby Missionssamfund 4. marts 2009 blev det vedtaget, at de to samfund blev slået sammen til et: Indre Mission i Haring-Stagstrup. Fremtidige møder skal afholdes i Haring-Stagstrup Kirkecenter. Herefter blev de to gamle missionshuse sat til salg. Den nye bestyrelse i Haring-Stagstrup Missionssamfund består af Jens Tandrup,

Svend Poulsen, Svend Hummelshøj, Erna Nielsen og Hans Erik Mølgaard.

Sundby Søndagsskole

Af Historiegruppen

Søndagsskolen blev oprettet i 1886. I begyndelsen blev møderne holdt hjemme på en af gårdene, men fra 1889, da missionshuset blev indviet, blev møderne holdt der.

I de gamle aviser findes der et referat af

50-års jubilæet. Det fortjener at blive gengivet her:

"I lørdags var det 50 år siden, afdøde missionsnær Bach, Thisted, begyndte med børnegudstjenestearbejdet i Vildsund. I den anledning blev der i går holdt en jubilæumsfest i Sundby Missionshus. Af praktiske grunde var festen henlagt til søndag.

Pastor Pedersen omtalte jubilæet og arbejdet. Efter gudstjenesten i kirken kl. 4 var der børnegudstjeneste i missionshuset ved lærer Pedersen, Ejerslev. Han talte om vintræet og grenene og fremhævede, at det gælder om at bære troens og kærlighedens frugter. Børnene fik kaffe og overrakte lederne en gave. Den nuværende leder er gårdejer Niels Nielsen, Sundby, der i ca. 40 år trofast og dygtigt har passet den gerning. Gårdejer Oluf Olesen, Sundby, har i de sidste år været Niels Nielsen en flink og trofast medhjælper.

Kl. 7 samledes tidligere deltagere i børnegudstjenesten med deres forældre til festligt samvær i missionshuset. Lærer Vestergård, bød velkommen ud fra Galaterbrev 6, vers 9, og betonede børnegudstjenestens store betydning og bragte en tak til lederne. Derefter holdt lærer Pedersen festtalen ud fra 1. Kongebog, 21, vers 3: "Vor slægt nyder frugten af det store forarbejde, som vore forfædre har lagt." Missionær Bach gik hver anden søndag fra Thisted til Vildsund og holdt børnegudstjeneste.

Tilslutningen var i begyndelsen ringe og forståelsen var også lille. Vore børn får en arv fra hjemmet. I forældre har vel også givet eders børn noget godt i arv? Noget der er med til at bestemme børnenes lykke og kurs i livet. Vær opmærksom over for børnene - de har lyttende øren og åbne øjne. Er du en bedende eller ban-

dende far og mor? Er du tro eller utro i din gerning? Lad aldrig børnene møde usandhed i dit hjem. Tal ikke om tro på Gud, når du er fuld af bekymring, aldrig beder borbøn eller udfører søndagsarbejde. Lad børnene se Jesuslivet i dit hjem. Menighedens arv til os er døbefonten. Der står far og mor med deres barn og får det indlemmet til Gud. Den arv har også givet os den gode børneskole med religionsundervisningen og tillige givet os børnegudstjenesten. Vi vil i børnegudstjenesten hjælpe hjemmet med at bringe børnene til Jesus ved at synge, tale og bede med dem. Guds arv til os består i fred, glæde, kraft og opgaver samt håbet om sejr. Lad børnene se, at vort kæreste sted er nadverbordet og i samfundet."

Avisuddraget fra 50-års jubilæet fortæller meget om tiden. Indre Mission stod stærkt i Sundby i perioden og år fremefter, men det fik en ende!

Søndagsskolen ophørte efter næsten 100 års virke midt i 1980'erne. Tiden var blevet en anden. De sidste ledere var Benny Enevoldsen og Inga Tandrup. Dog blev der fra omkring 1994 og 15 år frem holdt fredagsklub, som er en fortsættelse af søndagsskolen, hos Else og Ejner Sloth Petersen i Møgelvang. Klubben er i dag flyttet til Kirkecenteret i Stagstrup.

Nyt indhold i Getsemane

af Historiegruppen

Det vil nok falde nogen for brystet og gøre ondt, men Sundbys nedlagte missionshus skal fyldes med hestekræfter i stedet for åndelige kræfter. Nu behøver de to ting ikke nødvendigvis at være modsætninger. Der findes også kristne veteranbilkubber.

Men det afsjælede missionshus er solgt til 'US Car Club Thy', og nu afløses glæden ved ordet af glæden ved amerikansk bilproduktion. Ulf Amby, formand for US Car Club Thy, fortæller: "Da jeg hørte om, at huset blev til salg, blev vi enige om at købe det." Det er 10 af klubbens 14 medlemmer, der har kautioneret for købet.

Ulf Amby sidder i Stagstrup Menighedsråd og var derfor en af de første, der hørte om et kommende salg:

"Nu er alt faldet på plads, og medlemmerne er begyndt at renovere huset, der kommer til at skifte navn fra 'Getsemane' til 'Route 66', navnet på en af USAs mest berømte veje og indbegrebet af 'dollargrin', 'muskelbiler' eller hvad man nu tænder på af biler i Guds eget land.

Vi skal have pillet alle symboler ned fra væggene og fra husets facade. Huset må ikke sælges til andre religiøse grupper, ligesom der ikke må udskænkes alkohol offentligt. Det vil sige, at der godt må drikkes en arbejds-pilsner til at dæmpe støvet i byggeredet."

Historier om fiskehandleren

af Historiegruppen

En aften, hvor vi talte om de handlende i byen op gennem tiden, faldt snakken på en af de fiskehandlere, der har været. En af dem skilte sig ud ved sit lune og sin slagfærdighed.

Fiskehandleren kom en dag til en kone i Møgelvang med hornfisk. Hun kikkede på udbudet og sagde så: "Så store var de da ikke i min barndom!" Svaret kom prompte fra fiskehandleren: "Det er droleme da ikke så sært, de er da vokset i alle disse år!"

Fiskehandleren havde en lille spand til afvejning af fisk. Den vejede nogle hundrede gram, men for nemheds skyld havde han hængt et lille lod på spanden, så den vejede et pund. Det var nemmere at regne med, men der måtte en udredning til, da der en dag var kontrol af mandens udstyr.

En dag var fiskehandleren ved at grave ud til en brønd. Der kommer så et par københavnerturister til stedet. De spurgte om, hvor meget jord der var til gården? "Det ved æ droleme eet, vi er ve å kåst en kjell, og vi er 30 all nie, å eet ve æ bund endnu!"

Manden havde som så mange dengang ikke selv telefon, så han benyttede naboens. En dag ringede lærerinden fra Skjoldborg, og da manden hørte, hvem det var, tog han høfligt kasketten af.

Vor ven havde flere jern i ilden. Han solgte også markfrø og kom en dag med frø til en kunde, der så betalte med check. Det viste sig at være en, sælgeren selv havde udstedt ved en anden lejlighed. Han tog imod den med alle tegn på afsky. Sådan noget papirskidt, hvorefter han rev kakkelovnslågen op og smed den i ilden trods den andens fortvivlede protester: "Det er mine eneste penge!"

En aften var der gæstebud hos manden. Der var fyldt godt op i de lave stuer, og snakken gik højt, så manden og hans hjælper i køkkenet råbte til hinanden for at blive hørt. Så sker der det, *at en engel går gennem stuen!* Al tale forstummer pludselig, men i køkkenet var der ingen engel, så det kommer med høj tydelig røst fra manden: "Det er eet tee å vær her for folk, æ troer de æ kommen åll dem vi hå benn sammen!" Det blev en talemåde længe efter, når der var mange til stede.

Fiskehandleren var en gang inviteret til fest hos en familie i Møgelvang. Han kører til 'Vildsund Strand', men var så sent på den, at folk var gået til bords. Han satte sig på en ledig stol forneden i salen og spiste forretten. Så var der god tid til at hilse på bordfællerne, men der var noget, der ikke stemte. Det viste sig, at den gode fiskehandler i skyndingen havde set forkert på sin indbydelse. Han var ganske enkelt kommet det forkerte sted. Han skulle i stedet til fest i sognegården i Skjoldborg. Lidt slukøret listede han ud i køkkenet til Poul Ørgaard, og fortalte ham situationen, og at han forøvrigt gerne ville betale sig ud af fadæsen. Det kunne ikke lade sig gøre. "Det er min omgang," svarede værten, "og så får jeg en god historie for den gang forret." Så kørte vor ven til Skjoldborg, men han kunne ikke lade være med at berette om sin oplevelse!

Sundby Håndværker- og Borgerforening

Af Hanne Toft, formand for foreningen

I 1941 samledes en række borgere i Sundby for at stifte en håndværker- og borgerforening. Vedtægterne bar præg af en missionsk indflydelse. Således var dans, kortspil og spiritus

Den første bestyrelse 1941

Formand: murermester P. Nørgård
Næstformand: slagtermester J. P. Poulsen.
Kasserer: smedemester Chr. Larsen.
Øvrige medlemmer: biavler Peter Vester-gård og barber R. Andersen.
Revisorer: P. Jensen og M. Jensen.

udelukket ved foreningens sammenkomster. Foreningen fik hurtigt sat sit præg på udviklingen i byen gennem en række forskellige tiltag, og den arbejder fortsat med tiltag, der forskønner byen.

Kolonihaverne

I løbet af de første år af foreningens levetid arbejdede håndværker- og borgerforeningen på at etablere kolonihaver og en sportsplads i byen. Derfor havde man indledt forhandlinger med gårdejer Jens Thomsen om køb af jord. Thomsen var gennem en længere periode lunken ved tanken, men efter nogle års forhandlinger og betænkningstid enedes man om købet af ca. tre tdr. sæde til en pris af 1.750 kr. pr. tdr. sæde.

Sportspladsen skulle ligge syd for kolonihaverne. Senere kom en del af investeringen i jorden ind igen. En stribe blev solgt fra til bl.a. Harring-Stagstrup Kommune, som anlagde en vej vest om haverne. Kommunen skulle selv anlægge vejen og betale alle omkostninger ved handelen. Mod slutningen af krigen blev der lagt kartofler i haverne, som så efterfølgende blev solgt for 10 kr. pr. td. på roden.

I løbet af foreningens levetid har kolonihaverne været på dagsordenen mange gange. Først i 1984 blev der lagt vand ind, selv om det var på tale allerede i 1940'erne. Mange gange er haverne blevet belånt - nogle gange endda overbelånt for at få penge til den slunkne kasse. I 1991 blev man enige om at udleje haverne til plantning af juletræer, hvilket på lang sigt kunne give fortjeneste.

Mindestenen

I september 1945 fik man et tilbud fra Peter Ve-

Håndværker- og Borgerforeningens bestyrelse samlet i anledning af, at mindestenen for befrielsen flyttes til dens nuværende placering ved krydset mellem Møgelvej og Snedstedvej. 1995.

stergård, som ønskede at donere en mindesten til anlægget i anledning af befrielsen. I første omgang afslog man tilbuddet, da man mente, stenen var for lille, men efter lidt betæknings-tid valgte man alligevel at sige ja tak!

Lys over byen

I 1946 afholdt foreningen basar på 'Vildsund Strand'. Man ville samle penge ind til indkøb af gadelamper, og det lykkedes til fulde. Basaren gav et overskud på hele 2.100 kr., hvilket var mange penge dengang. Tydeligt blev det illustreret ved el-installatør Facius' tilbud på opsætning af 12 gadelamper i Sundby, som lød på 1.600 kr. I 1948 fik Møgelvang også fire lamper, hvor borgerforeningen betalte

25 % af udgifterne og beboerne resten. Sidst i 1960'erne ansøgte man Harring-Stagstrup Kommune om at overtage gadebelysningen i byen. Kommunen accepterede og overtog herefter forpligtigelsen.

På trods heraf var foreningen ikke færdig med at beskæftige sig med lys. Foreningen besluttede i 1960'erne at opstille et stort juletræ med elektrisk lys ved korsvejen.

Planerne om teknisk skole i Sundby

Borgerforeningen arbejdede sidst i 1940'erne på at etablere en teknisk skole i Sundby. Der blev valgt en bestyrelse, som bestod af William Aslak, P. Jensen og Holger Kvejborg. Planen var at købe baptisternes missionshus, Zikar, på Møgelvej 43. Prisen kunne man ikke blive enige om, så man blev nødt til at opgive planerne. Huset blev i stedet solgt til en gruppe borgere fra byen, som lejede det ud til bl.a. håndværker- og borgerforeningens arrangementer.

Ny forening

I perioden fra 1972 til 1977 stod foreningen stille, da man ikke kunne finde nye medlemmer til bestyrelsen. Borgerne i Sundby indså dog, at byen havde brug for en håndværker- og borgerforening til at koordinere og sætte skub i forskellige initiativer. Derfor blev der i 1977 afholdt generalforsamling hos muremester Evald Nørskov Madsen, hvor man blev enige om at få liv i foreningen igen.

Man ønskede mere tidssvarende vedtægter og arbejdede derfor på at slette paragraffen: *dans, kortspil og spiritus er udelukket ved foreningens sammenkomster*. Vedtægtsændringer kunne kun træde i kraft ved fuldstændig

enighed på generalforsamlingen. Ingen stemte imod ændringsforslaget, paragraffen blev slettet og Sundby Håndværker- og Borgerforening var igen aktiv. Blandt den nye forenings første aktiviteter var varespil samt juletræ sammen med Vildsund Borgerforening i Hyggeklubben. Fra 1978 afholdt man sankthans-bål på legepladsen i Sundby og høstfest sammen med Skjoldborg-Kallerup Borgerforening i sognegården i Skjoldborg og ligeledes juletræsfest.

Den nye forening sikrede også, at der blev bygget en række beskyttede boliger i byen. De havde stået højt på foreningens dagsorden gennem mange år, og i 1979 kom der for alvor gang i sagen. I tilknytning til plejehjemmet Vestergården blev boligerne opført. Foreningen havde også en finger med i spillet om de ni andelsboliger på Snedstedvej, der blev påbegyndt i 1984.

Rømning af støberigrund

I 1991 begyndte det store arbejde med at rømme grunden efter det nedlagte jernstøberi. Det var et arbejde, som stod på gennem en længere årrække – først og fremmest af administrative årsager.

Først skulle Thisted Kommune undersøge pladsen for at undgå en forurening af drikkevandet, men da sagen aldrig rigtigt kom videre, besluttede håndværker- og borgerforeningen at kontakte arkitekt Kaj Harkjær, som oprindeligt var fra Sundby, for at få ham til at tage sagen op. Håndværker- og borgerforeningen ønskede fabrikken revet ned, men ønskede at bevare den karakteristiske og herskabelige hovedbygning.

Med Harkjærs hjælp blev der indkaldt til et borgermøde i december 1993, hvor lokale

Indvielsen af 'Den Grønne Oase', 1998. Tre elever fra teknisk skole i Thisted lavede skulpturen af dele fra pladeproduktionen på Sundby Jernstøberi.

politikere var inviteret med, men mødet var resultatløst. I maj 1995 indkaldte foreningen endnu engang til borgermøde. Denne gang havde man inviteret andre 'eksperter' - bl.a. kreds- og embedslægen for Viborg Amt, teknisk direktør i Thisted Kommune Torben Juul Olesen, en biolog og Kaj Harkjær.

Det satte fornyet gang i sagen, og efter nogen korrespondance og mødeaktivitet endte det med, at man 30. maj 1998 kunne indvie byens grønne område kaldet 'Den Grønne Oase'. Foreningen fik midler af Harring-Stagstrup Sparekasses Gavefond til en granitelefant, som skulle pryde det nye anlæg. Den første søndag i advent 1998 kunne den tidligere spa-

rekassedirektør Jens Stentoft afsløre elefanten for byens borgere.

Under oprydningen af støberigrunden blev der fundet forskellige ting, som havde relation til støberiet. Tre unge elever fra teknisk skole lavede sammen med Ole Randskov en skulptur af en stor møllesten fundet på pladsen. På en smuk solskinsdag fandt en velbesøgt indvielse sted. Der var taler af Jens Vestergård og Kaj Harkjær. Kirsten og Bent Feldbæk, der havde købt ejendommen, holdt åbent hus, så byens borgere kunne se den flotte gamle herskabsvilla indefra. Efter afsløring af monumentet sang og hyggede folk sig med underholdning af Stagstrup Musikskole.

Sundby Håndværker- og Borgerforening har også i andre sager gennem den seneste årrække fungeret som et bindeled mellem byens borgere og Thisted Kommune. Det var således via håndværker- og borgerforeningen, at de mange underskrifter mod det forfald og rod, der var på Låsby Svendsens ejendom, Møgelvej 83, blev indsamlet og overrakt til kommunen. I 2010 blev bygningen revet ned. Håndværker- og borgerforeningen begyndte i 2004 at rykke Thisted Kommune for nye byggegrunde i Sundby, og i 2010 er kommunen færdig med en udstykning af otte grunde på Nørgårdsvej/Liljevej.

Sundby Thy Idrætsklub

Af Historiegruppen.

Følgende beretning om Sundby Thy Idrætsklub er baseret på, hvad Kirsten og Poul Overgård, Kristian Kristensen og den gamle protokol beretter.

Sundby Idrætsklub blev startet i april 1947 af blandt andre William Aslak, Richard Larsen

En af Sundby Thy Idrætsklubs grundlæggere Villy Mørk Jensen. Han var engageret i modstandbevægelsen under anden verdenskrig og blev taget til fange og sendt i tysk tugthus. Efter krigen gjorde han en stor international indsats for andre fanger og var en af hovedmændene bag Nors Hovedgård, der fungerede som et fristed for tidligere kz-fanger og modstandsfolk. Villy Mørk Jensen døde i 1999.

og Villy Mørk Jensen. Man startede op under små forhold.

Kirsten Overgård beretter, at der blev spillet med en hjemmelavet fodbold fremstillet af salpetersække skåret i strimler og snøret sammen med selvbindergarn.

Det har dog næppe været deres kampbold, for også dengang må der have været regler om at benytte læderbolde, men de var meget dyre. En læderbold og to blærer kostede i 1947 den mindre formue af 56 kr. Derudover kostede

det 1½ kr. for en lapning og 1 kr. at få bolden pumpet op. Det berettes, at der blev spillet fodbold på et stykke græs fra gården 'Vestergårdsminde'. Det er ikke klart, om man fra starten havde købt jorden til boldbane, eller man benyttede lejet jord, men det ligger klart, at de senere anlagte baner er etableret på jord fra nævnte gård.

Allerede i 1948 trådte formanden Villy Mørk Jensen ud af bestyrelsen grundet arbejdspress. Det samme gjorde Valdemar Mærkedahl, men det var på grund af, at han havde takket ja til at spille for Snedsted. Ny formand blev Arvid Frostholm, og nyt bestyrelsesmedlem blev C. Enevoldsen.

Skattesag

På et møde hos daværende bestyrelsesmedlem Hans Overgård, hvor kassebogen blev eftersat, blev det drøftet, hvad der ville ske, hvis skattevæsenet fik næsen i bogen. Et af bestyrelsesmedlemmerne nævnte, at så blev de alle sat fast. Det er ikke helt klart, hvori det ulovlige bestod, men der nævnes noget om sorte penge. Det gik hverken værre eller bedre, end at nævnte instans mødte op næste dag, hvor Kirsten var alene hjemme. De ville gerne have lov at se kassebogen. Kirsten gik på loftet, hvor bogen befandt sig, men vendte tomhændet tilbage. Hun meddelte, at hun ikke kunne få fat i bogen, da hun ikke kunne finde nøglen til pengeskabet, hvor den blev opbevaret. Med den besked gik udsendingen tilbage til sit kontor. Han lovede dog at komme tilbage for at undersøge sagen nærmere.

Efter besøget kontaktede Kirsten de andre i bestyrelsen og fik at vide, at bogen måtte væk. Resolut fandt hun nøglen og smed bogen i

centralfyret, og så var den uskadeliggjort. En handlekraftig mand i bestyrelsen tog de resterende papirer fra skabet og troppede op hos kommunens skatteansvarlige. Kommunen fik besked på, at det var alle regnskabsmaterialer, foreningen havde, og at man skulle bruge dem samme aften ved et bestyrelsesmøde, så de skulle hurtigt kigge papirerne igennem. Taktikken lykkedes, og der kom ikke mere ud af sagen.

Sammenlægninger

1951 blev på mange måder et begivenhedsrigt år. For det første kunne foreningen indvie den nye sportsplads med et imponerende program, der både indeholdt de obligatoriske taler og sportsskampe bl.a. mellem sognerådet og skatteyderne. For det andet blev idrætsforeningerne i Skjoldborg og Sundby lagt sammen under navnet Sundby-Skjoldborg Idrætsforening, og herved sikrede man sig et bedre

Formænd 1947-1960

Villy Mørk Jensen
Arvid Frostholm
Richard Larsen
Peder Jensen
Herluf Kristensen
Kaj Andersen
Poul Nielsen
Hans Overgård

Fra regnskabet kan nævnes, at fru Edvard Pedersen i 1951 fik 50 øre pr. stk. for vask af trøjer, og at kontingentet i 1952 var 5 kr. for aktive medlemmer og 3 kr. for passive. Damer og lærlinge 3 kr. Børn 1 kr.

medlemsgrundlag. Men det var ikke slut med sammenlægningerne med Skjoldborg. Således besluttede man sig omkring 1970 for også at lægge Skjoldborg Gymnastikforening ind under Sundby Idrætsklub. Fanen, der fulgte med sammenlægningen, findes i dag på Thisted Museum, mens de mange pokaler står i SIKs klublokaler.

Også Harring-Stagstrup Gymnastikforenings aktiviteter blev lagt ind under Sundby Idrætsklub. Foreningen blev startet omkring 1930 i Stagstrup Forsamlingshus, hvor den havde til huse, indtil huset blev nedrevet i 1962.

Hilda Knattrup beretter om sin tid som aktiv i foreningen: "Jeg begyndte at gå til gymnastik i sommeren 1943, hvor lederen var Magda Thorsted. Hun stod for det frem til ca. 1945. Herefter kom Nanna Overgård, Vestervig, til i et par år. I 1951 rejste jeg på gymnastikhøjskole i Snoghøj, og var derefter leder i et par vintre. Anna Nør og Lis Hammer var også ledere indimellem. Karlene havde Marthinus 'Ræv' Larsen fra Vildsund som leder og senere også Chr. Yde.

Timerne begyndte først kl. 20, da pigerne ude på landet jo først skulle være færdige. Så havde vi gymnastik til kl. 21. Da kom karlene så indtil kl. 22. Vi startede altid med at fyre op i kakkelovnen. Der var jo ikke centralvarme i husene dengang, så det var hundekoldt om vinteren, og der skulle gerne være lidt varme, til karlene kom. Vi begyndte med at gå rundt i to rækker og synge en sang, ligesom vi også sluttede med en sang.

Vi havde forårsopvisning på Afholdshotellet i Thisted, hvor der var fuldt hus. Om sommeren var vi til amtsstævnet på Sjørring Volde. Det var sommerens højdepunkt, hvor vi traf

mange andre unge mennesker, som vi ellers ikke mødte i årets løb. Vi kom jo ikke så meget ud dengang, og vi havde stort set kun gymnastikken at gå til herude på landet. Der var mange folk på gårdene dengang, både piger og karle. Gymnastikforeningen er i dag hvilende uden medlemmer."

Klubhuset

SIK byggede det første klubhus i 1962, og det klarede man sig med frem til 1979, hvor man byggede til ved at bygge udenom det gamle. Således er det fortsat de gamle omklædningsrum fra 1962, man benytter i dag.

Det gamle klubhus blev til ved en stor indsats af Theodor Kielsgård, Poul Nielsen, Kaj Har-kjær, Svend Graversen og Hans Overgård. Fra de senere arbejder må nævnes Benny Knattrup, Carl Jensen og Poul Overgårds store indsatser. I 1985 blev der igen bygget til klubhuset, og i 1998-99 bygges hallen. Ved denne lejlighed blev Poul Kirks hus købt af kommunen, så der kunne etableres gode til- og frakørselsforhold. Foreningen skulle selv nedrive huset og lave det nødvendige gravearbejde.

Der går historier om en til tider lemfældig transport af spillere i de første år. Det var de vilkår, man havde i de små klubber. Der var ofte et helt drengehold i én bil, og i Sundby var det ofte Poul Nielsen, der kørte med drenge.

Engang Vilhelm Vestergård kørte, pillede en dreng ved et dørhåndtag, så døren gik op, og knægten trillede ud på vejen. Han var dog ikke mere medtaget, end han kom løbende efter bilen, men Vilhelm har nok bandet godt over knægten.

Foreningen har gennem årene baseret sin

Sundby Thy Idrætsklub i arbejde og kamp

Selvbyggere på toppen. Medlemmer af Sundby Thy Idrætsforening stod for en stor del af arbejdet med klubhuset. 1962.

Ud i kulden! Sundby Thy Idrætsforenings fodboldhold på træningsbanen forud for endnu en sæson. 1971.

Træner Kristian J. Kristensen og formand Poul Overgård kunne med tilfredshed konstatere, at Sundby Thy Idrætsklub både havde fået nyt klubhus og nye baner. 1979.

Lokalopgørene mellem Snedsted og Sundby var et tilfølsstykke. Omkring 500 tilskuere havde fundet vej til Snedsted Stadion denne søndag i 1983.

økonomi på forskellige arrangementer som andespil og baller sammen med HSH (Hørdum-Snedsted-Hundborg Håndboldklub, senere Midtthy HK), desuden har man hjulpet til med parkeringspladser ved Vildsund Markeder.

Ved klubbens 25 års jubilæum i 1972, der blev fejret i Skjoldborg Sognegård, var de syv mennesker fra starten inviteret med. Ligeså var de, der var tilbage, inviteret med til såvel 40 som 50 års jubilæum

I dag har Snedsted og Sundby fodboldklubber et tæt samarbejde i FS Midtthy. Det bliver nævnt, at SIK har gjort meget ud af arbejdet med børn og unge, og at der også bliver spillet pigefodbold i klubben. Der er også blevet lagt stor vægt på det sociale arbejde. I storhedstiden i 1970'erne var der omkring 500 medlemmer i SIK, hvor der i dag vel er ca. det halve. Der var ligeså dengang 30 personer i bestyrelse og udvalg, og der var tilmeldt 27 spillende hold, hvilket siger noget om foreningens aktiviteter. Det var dengang, Mr. Sundby alias Harry Nielsen var træner i SIK. Harry var med til at starte håndboldafdelingen i SIK omkring 1970 og gjorde en stor indsats i de følgende år.

De første KFUK-spejdere i Thy

Af Inga Poulsen

3. oktober 1941 startede de første KFUK-piger en spejdertrop i Thy. Det var i krigens begyndelse, og der opstod da et behov for noget, som også pigerne kunne samles om. Drengene havde deres spejderarbejde, men allerede fra forsommeren 1941 var otte unge piger fra egnen omkring Haring, Stagstrup, Sundby og Vildsund blevet uddannede som patruljeførere i Struer. Og så fulgte det egentlige spejderarbejde.

I første omgang var der kun 11 piger med som spejdere fordelt i tre patruljer. Siden har antallet af spejdere vekslet. Der har gennem årene været ubrudt gang i arbejdet. Det var daværende lærer i Sundby, Ester Rønn Nielsen, der fra begyndelsen kom til at stå for arbejdet.

Fra troppens start huskes forældrenes undren over, at piger skulle lære noget så maskulint som at splejse, at de i det hele taget skulle rustes til at klare sig selv i en snæver vending. Og så var der lejrene. Det var noget helt nyt og ukendt, at også piger skulle ud at opleve naturen og overnatte i telte og soveposer.

Samarbejdet med KFUM-spejderne er efterhånden blevet en selvfølge, og de to tropper er delvist slået sammen. Mange arrangementer foregår i fællesskab, og ikke mindst har piger og drenge haft glæde af at stå sammen om brugen af spejderhuset. Arbejdet foregår som for 69 år siden ud fra det forpligtende motto: 'Vær beredt', og det kristne grundlag er bærende, som det var, da pigetroppen blev en realitet. Pigespejderne i Sundby er stadig i fuld gang, og i 2010 er der ifølge Erna Jensen, som er spejderfører, ca. 20 piger tilmeldt.

Min tid som spejder

Inga Poulsen var medlem af KFUK og KFUK-spejder i årene 1948-1949. En tid som gav hende mange gode oplevelser.

"Vi gik skam ikke til bal på kroen, nej vi dansede sanglege også efter mørkets frembrud. Vi skiftedes til at holde 'ungbojler' i hjemmene, hvor vi fik kaffe med blødt brød og rabarbergrød, før vi gik hjem. Jeg husker engang, hvor vi cyklede til Sjørringvold. Vi drak kaffe i salen, hvor der stod et klaver. En af pigerne, Vera Møl Kristensen, spillede til sanglegene og så

Sundby KFUK-spejdere på tur i Skyum Bjerger 1948-1949. Fra venstre Ruth Kristensen, Lilly Madsen og Ingeborg Jensen.

gik det ellers godt, kan I tro. Men det rygtedes hurtigt i Sundby, hvad vi havde bedrevet. Det var ikke så godt.

Vi dyrkede skam også sport. Vi spillede håndbold og fodbold på Emanuel Nielsens græsmark. I sagens natur var det kun om sommeren. Gymnastik var der også. Det var i forsamlingshuset i Stagstrup med opvisning på Sjørring Volde om sommeren.”

Sundby Vandværk

Af Ester Smedegård

2. april 1935 afholdtes der stiftende generalfor-

samling i projekt Sundby Vandværk. Ingeniør Wistisen fra Ålborg redegjorde for projektet, hvorefter love og vedtægter blev vedtaget. Der var mødt 15 deltagere, og en bestyrelse blev valgt med Peter Westergård som formand, kasserer blev Anker Nielsen, øvrige var Peder Nørgård, Alfred Bojesen og Lars Chr. Larsen.

En uge efter blev placeringen vedtaget, hvis der var vand nok på stedet. Det blev på Lars Chr. Larsens mark, bag Johs. Kjeldsens have, nu vest for vejen til Aslaks skov. Pris i alt 150 kr. for 300 kvadratalen. Der blev optaget et lån på 20.000 kr., som den til enhver tid siddende bestyrelse kautionerede for. 16 Sundbyborgere

skrev under på det 5% lån, der skulle afdrages med 200 kr. årligt de første fem år, derefter med 400 kr. de næste fem år og endelig 1.000 kr. derefter. Boringen påbegyndtes 11. juni 1935, og rørlægningen i en meters dybde udførtes af P. Jensen og N. C. Nielsen for 12.700 kr. + ingeniørhonorar.

Kontingent blev på 20 øre, som skulle betales d. 1. og 15. i hver måned. Opkræver Martin Nielsen fik seks kr. årligt. Der var efterfølgende problemer med rust i vandet, så et filter til 1.850 kr. blev indkøbt. Såvel i vinteren 1940 som i 1941 frøs rørene. Hvis man selv gravede ned til ledningen, betalte værket for optøningen. Under krigen blev der lukket for vandet fra kl. 17 til 07 grundet strømforbruget, og flere gange var der ikke vand nok.

I 1946 var der tale om en ny boring og ny pumpestation i håndværker- og borgerforeningens kolonihave. Man drøftede indkøb af et af de tyske pumpeanlæg i Hansted for 2.700 kr. Det hele endte med et nyt værk syd for Borgerne Hus først i 1950'erne. Indtil 1994 var der tilknyttet 159 husstande til værket. I oktober 1997 overgik vandværket til Thisted Kommune, og bygningen blev fjernet i 2010.

Erhvervsliv og ejendomme 1934-2010

Af Historiegruppen

Ofte er diskussionen gået på, hvor mange handlende og andre næringsdrivende der har været i Sundby gennem tiderne. Der har været flere, end man lige skulle tro.

I 1880 rummede byen blot enkelte huse, men fra omkring 1900-tallet og frem blev der bygget flere huse, efter at blandt andet Sundby Jernstøberi, Sundby Teglværk og Sundby Me-

jeri blev etableret. Udviklingen bredte sig som ringe i vandet. Virksomhederne trak dele af landbefolkningen til byen, nye forretninger og virksomheder blomstrede op som følge af befolkningstilvæksten osv. I årene 1950 til 1970 var Sundby nok på sit højeste niveau. Siden dengang har antallet af butikker og virksomheder været faldende, men til trods herfor har byen fortsat gode arbejdspladser og et godt sammenhold. Den følgende oversigt er blevet til i samarbejde med Christian Hammer, Ellen Kvejborg, Eli Nørskov Madsen, Inga Poulsen og Ragnhild Thomsen:

Møgelvej 17: Thy Mors Udmugning og Maskinservice.

Møgelvej 20: Kalvestation under Thy Kvægavlssforening. Senere Thy Wrap.

Møgelvej 23: Edvard Gramstrup, salg af kødvarer og grøntsager fra bil. Senere overtog Lars Poulsen ejendommen. Han lavede dritler til mejeriet og arbejdede på støberiet.

Møgelvej 24: Fiskehandler Langgård. Cyklede rundt som fiskehandler og fik senere en bil.

Møgelvej 27: Murer Viggo Munk.

Møgelvej 29: Vognmand Nørgård. Kørte med hestevogn

Møgelvej 30: Vognmand Anton Pugdahl. Kørte først med heste og siden med lastvogn. Anton havde svært ved at glemme hestene, så han sagde "Prrr", når han bremsede bilen. Der knytter sig en sjov lille historie til ejendommen. I 1896 flyttede Ane og Jens Christensen ind. Han døde kort tid efter, og Ane stod tilbage med syv børn, heraf fem ukonfirmerede. Det var en svær tid for hende. Huset var falddefærdigt, og pengene var små, men venner af huset tog initiativ til en indsamling i byen for

at hjælpe familien. 90 lokale deltog efter evne, og der blev indsamlet 409 kr. Ane fik et nyt hus i 1913, og af gamle optegnelser fremgår det, at dele af det gamle hus kunne genbruges: sten, karme og vinduer, døre samt loftsbjælker til gulvene.

Møgelvej 35: Cementstøber Vestergård drev virksomhed i 1930'erne. Efter ham kom endnu en cementstøber, vi ikke har navn på. Så blev der købmandsforretning med benzintank ved Tobiasen frem til 1966. Herefter ejede Karl Landbo forretningen til 1980. Huset blev i 1989 købt af Thisted Kommune og omdannet til beskyttede boliger.

Møgelvej 39: Plejehjemmet Vestergården opkaldt efter Nicoline Vestergård, der skænkede grunden til plejehjemmet.

Møgelvej 39b: Sundby Vandværk, nu nedlagt.

Møgelvej 40: Handelsmand Jens Thomsen på gården Vestergårdsmide, formodentlig efter gården Vestergård, hvis jord den var udstykket fra. Fra 1947 til 1963 var gården hjemsted for Thy Kvægavlsforenings tyrestation, hvor der kørte flere inseminører ud fra hver dag. Bestyrerparret var Margrethe og Herluf Eriksen. Tyrestationen flyttede i 1963 til Kronborg ved Thisted. Efter flytningen købte Henning Christiansen gården, og drev efter ændring af staldene et traditionelt landbrug. I dag drives der hobbylandbrug ved sønnen Ivan Christiansen.

Møgelvej 43: Baptisternes missionshus Zikar. Huset er bygget i 1902 formodentlig som missionshus. I 1952 solgt til en kreds af byens borgere, der etablerede Borgernes Hus, som kunne lejes til fester og banko. I perioden 1957-1963 boede Herdis og Robert Storgård i

huset. De solgte ejendommen til Rønsbæk. I dag ejes huset af Per Drejer.

Møgelvej 45: Biavler Niels Thorup.

Møgelvej 46: Vinduespudser Brian Nielsen.

Møgelvej 50: B. K. Produktion, Drain Cleaner kloakrensere. Patent i 1982, nu solgt.

Møgelvej 53: Syerske Anna Enevoldsen. Se-

Vildsund Strand omkring 1925. Peter Vestergaard og Johannes Kjeldsen. Vestergaard var frugtavler og biavler, mens Kjeldsen var cykelhandler og biavler. Kjeldsen var desuden ansat på Thy Højspændingsværk med den opgave at passe transformatoren i Vildsund. Han cyklede frem og tilbage to gange om dagen. Han blev dræbt i midten af 1940'erne i en arbejdsulykke ved transformatorstationen.

nere overtog Esther og Jens Smedegård ejendommen, hvorfra de har salg af nye kartofler, juletræer og kranser.

Møgelvej 53-59: Aksel Skræm var møbelsnedker og lavede dritler til mejeriet. Han var desuden 'kanonfotograf' ved markeder. Marie Skræm var kogekone.

Møgelvej 54: Skrædder Jensen, syning af herretøj og trikotageforretning. Drev også sygekassekontor fra ejendommen.

Møgelvej 59: Johannes Kjeldsen, cykelforretning og biavl. De gamle bygninger var fra 1890. I 1930 overtog Holger Kvejborg bygningen og startede Sundby Autoværksted. Han drev forretningen indtil sin død i 1977. Kvejborg havde Esso-tank ved forretningen. I 1964 blev der bygget nyt værksted, og de gamle bygninger blev nedrevet. I 1971 fik forretningen Mazda-forhandling og blev serviceværksted for samme bilmærke, og sønnen Bjarne Kvejborg blev medindehaver. I 2000 havde forretningen 70-års jubilæum, og det blev bl.a. markeret ved, at firmaet blev overtaget af Morten Kvejborg, som altså er tredje generation.

Møgelvej 63: Malermester Peder Toftdal.

Møgelvej 65: Cykelforretning ved Johannes Kjeldsen. Senere overtog Henry Overgård stedet. Chr. Hammer, Stagstrup, omtaler Kjeldsen som en, der kunne hjælpe med næsten alt. I tiden, da radioen begyndte at komme frem, købte Hammers far et af disse vidundere af Kjeldsen, og senere købte han også de nyere modeller. Luftbøsser kunne han endog også reparere.

Møgelvej 67: Peder Larsen, gartneri med butik.

Møgelvej 70: Fiskehandler A. K. Poulsen. Bragte fisk ud fra bil. Konen også kaldet fi-

skerpigen havde iskiosk, som lå ved den gamle vej til sportspladsen.

Møgelvej 77: Minkfarmer og politiker William Aslak. Han havde minkfarm i skoven bagved huset. Hans kone, Astrid, var i en årække på Sundby Telefoncentral. I ejendommen havde frisør Carl Pedersen salon i en stue med egen indgang mod nord.

Møgelvej 78: Maskinfabrikant Peder Søberg, også kaldet Pee Søberg. Han var plejesøn fra gården Søbjerg, Sundbyvej 23. På gården var der maskinværksted, som Søberg flyttede til Sundby i 1918. Peder Søberg lavede alt indenfor vvs og landbrugsmaskiner. Da Gengas som erstatning for benzin blev aktuel under krigen, installerede han et anlæg. Maskinfabrikken var kendt for kvalitetsarbejde, og det er nok

Fabrikant Peder Søberg med værkstedet i baggrunden. Omkring 1920.

ikke tilfældigt, at Erik Olesen efter starten af Cimbria hentede sine værkførere herfra. Efter Søberg overtog Hans Overgård ejendommen. Senere overtog Laila og Hans Peter Thomsen ejendommen, hvorfra Laila drev frisørsalon i mange år.

Møgelvej 79: Børstenbinder og spillemænd (violin) Valdemar Ubbesen. Han spillede på Vildsund Marked og lille juledag rundt i byen. Hans spil oplyses som hvinende falsk. Senere overtog skomager Anders Nielsen ejendommen.

Møgelvej 80: Murermester Nørgård. Han var af den gamle skole, som cyklede rundt, mens stilladset blev kørt af en vognmand. Nørgård stod gennem mange år for opførelsen af alle betydelige bygninger i området bl.a. Vestergården i Sundby sammen med murermester Guld fra Vildsund. Sammen med medhjælperen Alfred Nielsen stod Nørgård også for skorstensfejning i kommunen. Bagved huset havde Nørgård en svinestald til opfodning af svin. Snedsted Andelskasse havde også afdeling på ejendommen. De havde åbent en dag om ugen i et lejet lokale i stuen.

Møgelvej 81: Inger og Vilhelm Vestergård, cementstøberi, først på Møgelvej 61, senere Møgelvej 81. De drev også taxaforretning. Taxaen var efter sigende ikke den store luksus. Inger var kokekone til fester i omegnen.

Møgelvej 83: Louise Sørensen, iskiosk.

Møgelvej 86: Bagermester C. Nielsen, bager- og købmandsbutik. Sønnen Henry overtog købmandsbutikken, men flyttede senere ud i lagerbygningen. Der blev handlet med grovarer, korn og foderstoffer samt kul. Han fik sine varer sejlet til Vildsund, der havde en anløbsbro for mindre skibe. Han kørte landtur en

Købmand og bager Henry Nielsen. 1935.

gang om ugen og solgte russisk Nafta-benzin. Senere ejere var Verner Møller, Henry Hald, Kresten Filipsen og Carl Åge Hansen. Bygningen brændte i 1966. Det nævnes, at en bager gik på aftægt i 1904. Det vil så sige, at der har været bager, måske allerede før 1900-tallet. Bageren havde en mark ved vejen, hvor der gik stude og grise. Det var ret almindeligt, der blev en del affald fra bageriet, som dyrene kunne æde. Hvor vejen går ind til idrætspladsen, lå tømrer Poul Kirks hus. Poul cyklede rundt

med værktøjskassen. Hans kone, Stinne Kirk, havde trikotageforretning på samme ejendom.

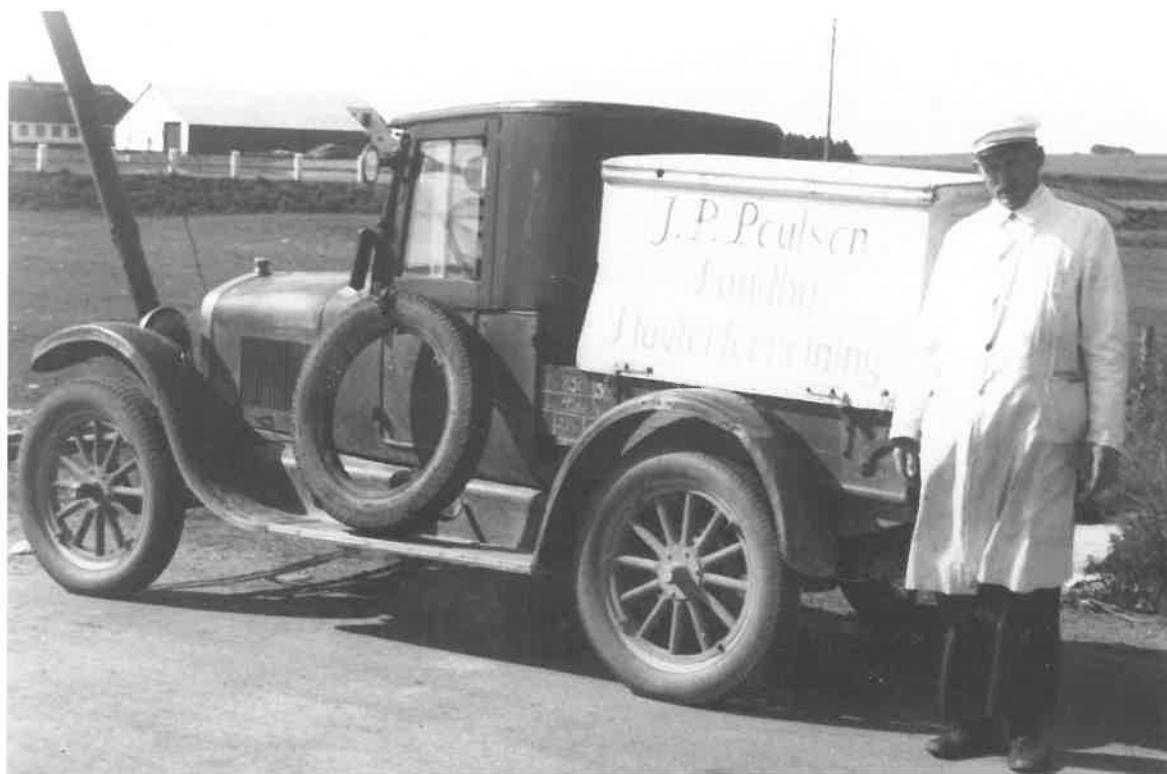
Møgelvej 89: Sundby Slagterforretning. Ejere gennem tiderne har været A. Olsen, J. P. Poulsen, Vagner Poulsen, Ernfred Thomsen og Jørgen Thomsen. Bygninger er opført i 1900. Formodentlig var bygherren slagter Olsen. Bygningen blev overtaget af Marie og J. P. Poulsen. De overdrog senere forretningen til sønnen Vagner Poulsen og hans kone Elna, datter af Severin Vestergård i Højbjerggård i Beersted. Familien Poulsen flyttede i 1958 til Ålborg. Slagterforretningen blev solgt til Ella

og Ernfred Thomsen. De solgte den i 1977 til sønnen Jørgen Thomsen. Ernfred havde etableret et slagtehus, og dette blev yderligere udvidet af Jørgen. I 2006 lukkede Jørgen Thomsen forretningen, og det var således slut med en slagterforretning i Sundby.

Møgelvej 90: Kartoffelhandler Karl Knudsen Jensen.

Møgelvej 93: Sundby Jernstøberi. Ejere bl.a. N. C. Nielsen, Korsgård Larsen og Salomon Nielsen, som var søn af N. C. Nielsen. Senere Flemming Bjerregård.

Møgelvej 94: Sundby Savskæreri og Mølleri

Slagter Jens Peter Poulsen på landtur. 1930.

Poul og Anine Graugårds ejendom, som husede maskinstrikkeri og trikotageforretning, 1944. Ejendommen blev revet ned i 1975 og et nyt hus opført af el-installatør Henning Poulsen, Snedsted.

ved P. Enevoldsen. Savskæreriet blev drevet af en vindmølle på taget. Bagved var der frugtplantage. P. Enevoldsen var fra 1927 karetmager og glarmester. Glarmesterforretningen blev senere overtaget af Christian Enevoldsen. Senere ejere af savskæreriet er Lorens Enevoldsen og Benny Enevoldsen. Indtil 2011 ejes ejendommen af Sundby Gulvmontering ved Bjarne Kristiansen.

Møgelvej 95: Skomager Henry Jensen og senere Poul Graugård med strikkeri, trikotageforretning og om sommeren iskiosk. Anker Graugård, Frederiksberg, har skrevet følgende:

Mine forældre Anine og Poul Graugård startede en lille forretning i Klitmøller med trikotage og maskinstrikkeri med syv håndstrikkemaskiner. Efter fire år i Klitmøller blev de i 1943 smidt ud af tyskerne.

Herefter købte de en forretning i Sundby og fortsatte på samme måde. Omkring 1947 var der ikke mere så stor efterspørgsel på strikvarer. Nu var det glatte look med silke og nylon, der var in. De lukkede derfor strikkeriet, men trikotageforretningen fortsatte de med indtil pensionsalderen, hvorefter de flyttede til Thisted.

På hjørnet ved korsvejen, hvor der nu er bus-holdeplads, lå tidligere et hus. Det blev efter sigende revet ned, da morsingboerne ikke kunne finde ud af, at her var et kryds, så de kørte galt! Her boede midt i 1900-tallet en skomager, der havde træben.

Møgelvej 100: Sadelmager Tobiasen. Senere ejere var hønseriejer Christian Olesen og gartner Ernst, der havde butik og gartneri på ejendommen.

Møgelvej 102: Købmandsforretning og telefoncentral. Ejet af Jens Jensen og en ved navn Kristiansen. Jensen bestyrede centralen og

havde barbersalon i østfløjen, der var bygget i 1924. Kristiansen havde købmandsforretning i den nye bygning, der var bygget til, så huset nu fremstod som en hjørnebygning.

Anker Nielsen købte forretningen i 1934. Pakhuset blev bygget 1937 af Anker Nielsen. Centralen bestod dengang af et betjeningsbord. Til sidst var der tre borde, der kunne betjenes af tre damer i travle perioder. Der var telefonboks i gangen, hvor byens folk kunne ringe fra. Det var dengang, kun forretningsfolk havde telefon. Centralen lukkede på hverdage kl. 20 og på søn- og helligdage kl. 11. Man kunne

Før selvbetjeningsbutikkerne vandt indpas, var en købmandsforretning typisk indrettet som på dette billede. Købmand Anker Nielsen med kommis Christian Holm ved sin side. Omkring 1950.

dog godt ringe, men det kostede ekstra, så man ringede kun, hvis det var strengt nødvendigt. Efter kl. 20 blev samtalerne skrevet på kuponer med blå farve, om søndagen med brun. Der var to piger ansat. De skulle hjælpe til i huset og afløse på centralen, ligesom pigerne havde nattevagten. Der var en ekstra klokke på værelset, hvor pigerne sov. Når der blev ringet efter jordemoderen kl. 1, kunne man regne med at blive vækket et par timer senere. Så var det lægen, det gjaldt, og så igen efter yderligere to timer skulle familien have nyheden. Det kunne ikke vente til normal tid kl. 7. Der er sikkert en del, der husker vendinger som: *Sundby - vi ringer - optaget - 3 min. og taler De.*

Der var også håndkøbsudsalg fra Koldby Apotek ved centralen. Der var otte-ni medhjælpere i købmandsforretningen, som alle skulle have kost og logi. Der blev vasket storvask i vaskehuset, og de hvide kitler skulle stives og stryges. Når der skulle pyntes til jul i butikken, skulle alt rengøres. Der skulle gerne være en mekanisk nisse eller andet, der kunne nikke eller dreje rundt. Der var petroleumstank i bagbutikken, så folk kunne få deres dunk fyldt op. Varerne kom hjem i sække, bøtter og kasser. Alt skulle i poser og vejes op. Der var skuffer i flere størrelser til mel, sukker, gryn, kartoffelmel og flormelis, små skuffer til krydderier m.m., brun sæbe i bøtter og sirup

Nye tider: Telefoncentralen i Sundby kort efter lukningen i 1971 betjenes af tidligere centralbestyrer Poul Nielsens børn.

og sprit i tromler. Kaffen blev malet på kaffemøllen. Der stod en bæk i butikken, hvor folk kunne vente og få lidt nyheder med hjem, mens kurven blev fyldt op. I pakhuset var der foderblandinger til høns og kvæg. Der var cement, briketter, formbrændsel, og brunkul hentede vognmanden i hele læs. Det skulle så vejes på kulvægten og fyldes i sække. Det var beskidt arbejde!

Mælkekuskene, der kom på hestevogn til mejeriet, havde købmandsbogen med til købmanden, og på hjemvejen fik de så varerne med retur til kunderne. De mindre landbrug kom til købmanden med æg og skulle have varer med hjem. Der var i en årrække Shell-benzintank ved forretningen. Under krigen og frem til først i 1950'erne var der rationeringsmærker på mange varer. De skulle stemples og afleveres til grossisten, når man skulle købe nye varer.

Efter Anker Nielsens død drev familien forretningen videre, indtil den blev overtaget af sønnen Poul Nielsen, der byggede ny butik med selvbetjening i 1964. Nu er ejendommen solgt og ombygget til lejligheder.

Møgelvej 104: Trikotageforretning ved Agnes og Niels Jensen, som også lavede træsko. På 1. sal boede syerske Anna Enevoldsen. Hun købte senere hus på Møgelvej 53.

I 1969 overtog Harry Mouritsen og hustru ejendommen efter Niels Jensen. Han fortæller om sin virksomhed: "I 1981 startede jeg egen tømrervirksomhed fra ejendommen. Efterårstormen 1981 blev noget særligt. I en tid med meget svære betingelser for byggebranchen gav stormen meget arbejde til håndværkerne i Thy. For en nystartet håndværker gav det mange nye kunder. Jeg lejede Sundby Frysehus, som jeg senere købte, til værktøj og lager.

Værkstedet byggede jeg i 1983, da jeg hurtigt fandt ud af, at det er meget svært at drive en så lille virksomhed uden værksted. I 1994 overtog jeg naboejendommen Møgelvej 106. Udbygningerne ved 106 bliver brugt til garage og lagerplads, beboelsen er udlejet.

Møgelvej 106: Smed Larsen byggede smedjen, da han solgte Møgelvej 167. Derefter kom brødrene Have og Christian Simonsen, der drev smedevirksomhed gennem flere år.

Møgelvej 108: Distriktsjordemoderbolig ejet af Thisted Amt. Her har bl.a. jordemoder Kirstine Roelsgård boet. Hendes mor frk. Roelsgård var ligeledes jordemoder og havde også boet i ejendommen. Det berettes, at da hun læste til jordemoder, var det en betingelse for at få en stilling, at vedkommende selv skulle have født. Så hun betalte en mand for at blive gravid.

Kirstine Roelsgård var en spøjs dame at skue - altid iført styrthjelm. Johannes Jensen, Skelhøjgård, fortalte, at hun lignede et hyldetræ, der havde stået for længe i vinden. Hun havde en hund af ubestemmelig race. Hun havde vist fattet den beslutning, at hunden ikke skulle gennemgå graviditetens rædsler. Så i løbetiden blev hunden udstyret med et plaster, så den ikke kunne blive gravid. Et råd hun havde fået af snedker Skræm.

Møgelvej 123: Brevsamlingssted ved Stinne Bunk.

Møgelvej 124: Marius Bunk, der på alle hverdage kørte mælkerute med sin hestevogn.

Møgelvej 125: Brødudsalg ved Julie og Mørk. Et lille hus, der nu er nedrevet.

Møgelvej 139: Murermester Evald Nørskov Madsen. I 1958 byggede Evald Madsen eget hus. Evald blev selvstændig i 1959 og arbej-

dede bl.a. sammen med Palle 'Murer', Vildsund, om projekter i Vildsund Dyrehave og byggeriet af K. K. Møbler. Han fik i 1960 sin første lærling. Senere begyndte Evald at opkøbe jord, som han udstykkede til byggegrunde og efterfølgende bebyggede. Firmaet byggede huse rundt i Thy og satte sit præg på Thisted med byggerier i Nørregade og Vestergade ved saneringsopgaver. I 1966 blev Evald Nørskov Madsen autoriseret kloakmester.

Møgelvej 140: Shell-tankstation ved Jørgen Hansen. I første halvdel af 1960'erne blev hovedvejen lagt uden om Sundby, og det dannede grundlag for oprettelse af en ny sevicestation med benzin og autogas. Anlægget stod færdigt i 1966, og ejere var Ruth og Jørgen Hansen, som drev stedet med flere ansatte frem til 1975, hvorefter Ruth og Jørgen emigrerede til Canada.

Stedet blev overtaget af Georg Pedersen, der havde bådhandel som speciale, men forretningen måtte lukke efter en periode. Siden har der været skiftende ejere. I dag har stålvirksomheden Imers Industrimontage Aps. til huse i ejendommen. Virksomheden er ejet af Jens Imer og Simon Kristensen.

Møgelvej 154: Kartoffelhandler Viggo Olsen.

Møgelvej 159: Murermester Evald Nørskov Madsen.

Møgelvej 160: Viggo Olsen. I 1951 købte Viggo Olsen det lille hvide hus for 3.500 kr. med en opsparet udbetaling på 1.500 kr. Der var dengang ikke indlagt el i huset. Der blev indhentet tilbud på arbejdet, som blev udført på den betingelse, at nabohuset også skulle have indlagt el. Viggo Olsen blev gift med Nora Kielsgård fra Sundby. Efterhånden kom

der fire børn til i huset, og der blev plads til alle, selv om huset ikke var særlig stort. Til huset hørte en stor have, hvor der blev dyrket en masse grøntsager, jordbær, kartofler, løg og porrer, som alt sammen solgtes fra en salgsbod ved vejen. Selv i en moden alder holdes der gang i salget. Viggo arbejdede dels som lastbilchauffør, dels som tromlefører ved det lokale vejvæsen. Om vinteren kørte han med sneplov og saltspreder. Viggo beretter, at det var et stort slid at køre med sneplov ofte til langt ud på natten, og da det var en benzindreven lastbil, skulle den tankes op, inden købmanden gik i seng. På kolde og sene vinteraftener hændte, at købmanden bød på kaffe og mad med et par snaps til. Der var service til dengang!

Møgelvej 161: Gartneri og planteskole ved Helene og Laurits Ejlersen. Senere autohandel ved Terkel Kvejborg. Bygninger opført 1902. Fra Ruth Pedersen, f. Ejlersen, har vi modtaget følgende fra forældrenes virke i Møgelvang Planteskole:

Helene og Laurits Chr. Ejlersen overtog gartneriet i 1925. Det drev de i næsten 50 år som handelsgartneri og planteskole. Der blev sået nåle- og løvtræer, som med tilskud fra Hedeselskabet blev plantet i mange læhegn rundt om i Thy. Af grøntsager dyrkede de især porrer og jordbær på marken samt tomater i drivhuse. Det meste blev solgt i gartnerens auktionshal i Thisted. Gartner Ejlersen havde også en landtur hver lørdag til Vildsund med alle slags grøntsager. Vi havde også mistbænke, hvor der blev sået udplantningsplanter - både blomster og grøntsager. Gartner Ejlersen var med til at oprette Sundby Borgerforening, der blandt andet fik etableret gadelys i byen. Lyset nåede dog ikke ned til hans ejendom, idet den sidste lyg-

tepæl stod syd for Sundby Å, der dannede skel til Skjoldborg-Kallerup Kommune. Helene og Laurits Ejlersen havde et nært tilhørsforhold til Indre Mission og kom meget i missionshuset og gik i Stagstrup Kirke. De hørte godt nok til Skjoldborg Sogn, hvor Ruth også gik i skole. Omkring 1975 solgte Helene og Laurits Ejlersen ejendommen til buksefabrikant Erik Olsen. De flyttede så til Sundby i Ellen og Thea Bertelsens hus. Helene flyttede senere på plejehjemmet Vestergården, hvor hun døde i 1987.

Møgelvej 163: Tømrer Thorgius Karl Poulsen, der også kørte mælkerute i Vildsund. Senere overtog musiker Ove Kanstrup i ejendommen.

Møgelvej 167: Smed Larsen. Senere overtog Oluf og Marianne Olesen ejendommen. De var forældre til Erik Olesen, der startede Maskinforretningen Cimbria i Thisted. Erik og faderen byggede ejendommens avlsbygninger om til værksted og begyndte her det, der senere skulle blive en stor koncern.

I 1953 købte Ragnhild og Johannes Thomsen ejendommen af Marianne og Oluf Olesen. De lejede værksted ud til Villy Mørk Jensen, der var underleverandør til Sjørring Maskinfabrik. Der hørte fem tdr. land jord til ejendommen, og de drev landbrug samt en vognmandsforretning med to biler. Den ene bil var til udlejning uden fører, mens den anden var til taxakørsel. I

Cimbria på Fårtoftvej i Thisted inden virksomheden blev verdensomspændende. Meget er forandret, men logo er det samme. 1955. Det var i Sundby, det hele begyndte.

1967 blev der indkøbt en lille bus, og det blev starten på skole- og turistikørsel. Efterhånden greb buskørslen om sig, og der blev indkøbt flere og større busser, som de begge kørte. Ragnhild og Johannes fortsatte frem til 2003, hvor Johannes blev ramt af alvorlig sygdom, der satte en stopper for vognmandsforretningen.

Møgelvej 169: Tømmerforretning ved Jens Dalgård. Fra 1992 Klippestuen ved Dorthe Olesen.

Møgelvej 170: Taxaforretning ved Ejner Nielsen.

Møgelvej 171: Radioreparatør Chr. Bakke.

Møgelvej 174: Anne Kusk. Damefrisør i 1930'erne. Senere overtog taxavognmand Viggo Kusk ejendommen.

Møgelvej 177: Dam Poulsens autohandel.

Møgelvej 179: Malermester Frimor, der også var kunstmaler. Han har bl.a. malet Jesus-billedet over talerstolen i missionshuset Getsemane.

Elstedvej 2: Malermester Peter Nielsen.

Snedstedvej 1a: Jens Stentoft. Her havde Harring-Stagstrup Sparekasse til huse.

Snedstedvej 6: Sundby Ornecentral ved Peder Dahl Andersen. Dagny og Peder Dahl Andersen kom i 1952 til Sundby Thy fra Sundby Mors. Familien talte seks hjemmeboende børn foruden de tre ældre børn, som tjente på gårde rundt om på Mors. Der hørte en orneforretning med til ejendommen, og Peder Dahl Andersen fik tømmer Poul Kirk i Sundby til at bygge en vogn med plads til to søer, som han anvendte, når søerne skulle hentes ude ved kunderne. Dagny skulle udover de huslige pligter også malke ejendommens fire køer. Der var på daværende tidspunkt ikke indlagt el.

Dagens dont. Mælkekusk Rasmus Jørgensen på vej til mejeriet. Årstal ukendt.

Snedstedvej 13: Karetmagere Peder og Christian Enevoldsen. Christian havde mælkerute i byen på alle hverdage. I 2010 ejer Inga Poulsen ejendommen, hvorfra hun sælger kartofler.

Snedstedvej 15: Sundby Andelsmejeri. Bestyrere gennem tiden: Svend Jensen, Jens Å. Kristiansen og Asger Laursen. I en periode havde Snedsted Andelskasse filial her. Siden mejeriet lukkede var der i en del år tømmerhandel i bygningerne.

Snedstedvej 18: Anne (Visse) Pedersen. Brevsamlingssted.

Snedstedvej 20: Sundby Frysehus. Mælkekuskene tog ofte pakker med herfra til andels-haverne. Blev nedlagt i 1970.

Snedstedvej 21: Jane og Henry Hald, brødudsalg. Henry var mejerist på Sundby Mejeri. Thea og Per Poulsen, taxaforretning, lavede dritler til mejeriet. Thea passede frysehuset i nr. 20.

Snedstedvej 22: Huset er opført i 1922. Her var en tid brevsamlingssted. Midt i 1900-tallet boede Per 'tømrrer', der også havde biludlejning, i ejendommen. I perioden 1920-30 boede skomager Kanstrup Poulsen her.

Snedstedvej 23: Barber Aksel Ejlersen. Senere har Carla og Richard Andersen haft dame- og herrefrisør og Preben Pedersen drevet taxaforretning.

Snedstedvej 26: Huset er bygget i 1924 af Peter Vestergård, der havde en ægsamlingsrute. Det blev starten på den vognmandsforretning, der i 1934 blev overtaget af Laurence og Johannes Nielsen. I 1958 købtes forretningen af Edith og Aksel Thomsen. Samme efterår startede de fragtruten Thisted-Nykøbing-Randers-Århus. Denne del solgte de igen i 1989 til en kollega fra Skive. I 1978 blev der brevsamlingssted på ejendommen, da Edith Thomsen overtog brevsamlingen efter Anna Pedersen. I 1994 flyttede brevsamlingen til købmanden på hjørnet (Møgelvej 102).

Snedstedvej 28: Tømrrermester Marth Jensen

Snedstedvej 29: Tømrrerforretning ved Ernfred Kristensen. Senere Knud E. Thomsen, automekaniker.

Snedstedvej 33: Chr. Borggård, finmekaniker.

Snedstedvej 35: Petrea Worm Nielsen, kokekone ved fester.

Snedstedvej 36: Sygeplejerske Stinne Harkjær med familie. I de første år cyklede hun rundt i Haring-Stagstrup Kommune, senere fik hun bil.

Snedstedvej 62: Elektriker Egon Larsen. Senere frisørsalon ved Anna Pedersen og Else Marie Krabbe.

Snedstedvej 94: Peter Vestergård, frugt- og biavler, en tid sygekassekasserer.

Stenbjergvej 71: Sundby Teglværk. I 2010 Sundby Autoophug ved Svend Mejdahl Pedersen. Firmaet blev oprindeligt startet i et nedlagt landbrug af Bent Kvejborg i 1964 på Sundbyvej 11. I 1976 overtaget af Svend M. Petersen.

I 1993 flyttede firmaet til Stenbjergvej 71, da pladsen blev for trang og ikke kunne leve op til tidens miljøkrav. De nyrenoverede lokaler blev så småt taget i brug i løbet af 1995, og i 1996 var hele firmaet flyttet. Med flytningen blev lageret udvidet til hele 7.500 m², og der blev indrettet moderne værksted og kontor. Der bliver skrottet mellem 700 og 800 biler hvert år, hvor de bedste reservedele bliver testet og lagt på lager til videresalg. Der forhandles også nye reservedele.

Nørgårdsvej 2: Maskinværksted ved Villy Mørk Jensen.

Nørgårdsvej 4: Lastbilvognmand Ejner Christensen. Siden har Erik Godiksen haft mælkesalg rundt i byen fra ejendommen.

Sundbyvej 1: Else Kirk, syerske.

Sundbyvej 19: Sundby Skole. I 1965 overtog buksefabrikken Sun-Will bygningerne. De er i dag omdannet til erhvervscenter Limfjorden, der rummer virksomhederne: Unica Finans Aps. Advokatkontakt, K. N. Dekoration og Carisma Foto.

Sundbys erhvervsliv 2010

Af Historiegruppen

Nok er mange butikker væk, men Sundby er fortsat en by med liv i. Foruden det gode sammenhold rummer byen et velfungerende

Sundby Autoværksted, Møgelvej 59. Her har tre generationer Kvejborg drevet værksted siden 1930. Billedet er fra slutningen af 1950'erne.

ældrecenter, en levende håndværker- og borgerforening og idrætsforening samt flere erhvervsvirksomheder. En oversigt følger her:

Sundby Thy Gulvmontering A/S indtil 2011 ved Bjarne Kristiansen. Har eksisteret siden 1987, og beskæftiger 10 medarbejdere.

Malermester Peter Nielsen. Elstedvej 2.

Erhvervscenter Limfjorden (tidligere Sunwill). Består af kontorbygninger og lettere produktionslokaler. Sundbyvej 19.

Thy PC og Teknik ved Tina Andersen og Lasse Hedegård. Snedstedvej 21.

Thy Mors Udmugning og Maskinservice ved Rita og Jan Christensen. Møgelvej 17.

Thy Wrap ved Jørn Larsen. Presning af græs og helsæd.

Sundby Autoværksted, Møgelvej 59 ved Morten Kvejborg.

Tømrermester Harry Mouritsen, Møgelvej 104.

Møgelvang Autohandel, Møgelvej 161 ved Terkel Kvejborg.

Klippestuen, Møgelvej 169, ved Dorthe Olesen.

Imers Industrimontage ved Jens Imer og Simon Kristensen.

Sundby Thy Autoophug, Stenbjergvej 71, ved Svend Petersen.

Smukt tager Vildsund sig ud fra luften - med broen i baggrunden. 1950.

Historier fra Vildsund

Af Historiegruppen

På gamle kort er det kun strædet mellem Thy og Mors, der har navnet Wiil Sund, et vildt, sumpet område. Vandet strømmer da også ud fra de høje skrænter henne på stranden. Vildsund er, eller rettere var, den del af Sundby, der lå ud mod fjorden og ikke stort mere.

Netop det stykke vand, der adskiller Thy fra Mors, har haft stor betydning for Vildsunds udvikling. I mange generationer bestod det lille samfund af landmænd og fiskere, der levede af jorden og fjorden. Udviklingen tog for alvor

fart, da sundet i 1938 blev skåret igennem af en fast forbindelse. Vildsundbroen var et barn af tiden. I mellemkrigstiden fik bilismen sit store gennembrud, og broen styrkede Vildsund som et naturligt samlingssted.

Industrialiseringen ikke mindst i landbruget, hvor traktoren afløste hest og karl, forandrede mange samfund ligesom Vildsund. Den faldende beskæftigelse i landbruget betød, at befolkningen søgte mod arbejdet i de større byer.

I Vildsund var det anderledes. Folk valfartede til byens mange arrangementer på hotellet, i dyrehaven eller sågar til noget så moderne som livsstilsmesse i den eneste hal i miles

omkreds. Man var skam med på noderne dengang i 1960'erne og 1970'erne, og Vildsund var centralt placeret på det lokale verdenskort. På trods af at nogle aktiviteter er lukket ned i årenes løb, er de ofte afløst af nye.

Ganske usædvanligt og meget bemærkelsesværdigt for en by af Vildsunds størrelse, udviklede byen i løbet 1980'erne og 1990'erne sig til at have flere arbejdspladser end boliger!

Historierne fortælles af dem, som har oplevet det på nærmeste hold – nemlig de lokale.

Færgeri på Vildsund

Følgende er en forkortet udgave af K. G. Holch Andersens 'Vilsund-overfarten', som blev udgivet i 1989 på Morsø Lokalhistorisk Forlag i anledning af broens 50-års jubilæum.

Et smalt farvand, der forbinder Visby bredning med Thisted bredning, 400 m. bredt. Så kort beskriver et leksikon strædet, der adskiller Thy og Mors. I ældgammel tid var vor egn et hav

af øer og holme adskilt af sunde og bælder. Sådanne forhindringer for samfærdsel har altid været en udfordring, som det bestående samfund har forsøgt at forcere med de til enhver tid bestående midler. Ofte var det på småbåde, der efterhånden blev mere avancerede, som udviklingen skred frem. Der findes ikke årstal på en egentlig fast færgefart over Wiil Sund. Det er sket efter behov, men er efterhånden blevet mere og mere organiseret.

I 1843 bringes et par ord i *Den Nord-Cimbriske Tilskuer* om færgestederne Salling og Vildsund. Det berettes om Didrik Galtrup:

Han købte begge sundsteder for 7.000 rigsdaler og tjente på disse, foruden indtjeningssummen når færgestederne skiftede fæstere, en årlig indtægt af ca. 300 tdr. byg i Sundkorn. Sundstederne ejes nu af Gjeddes enke eller eneste søn hr. Gjedde til 'Glomstrup' og 'Høiriis' og har således været i denne families eje i omtrent 40 år.

Den sidste overfart med rofærgeren var med et læs tørv, fire heste og kromanden fra 'Bakkegården' Otto Hausgaard i hvid jakke. 1964.

Den første motordrevne færge på Vildsund-overfarten var dampfærgen 'Vildsund'. Forbedringerne var store. Hestekøretøjer kunne uden besvær køre direkte om bord, og passagerne med postvognen kunne sidde i den lune kare. Derfor fik færgen også navnet 'Hønen'. 1905.

Skribenten fortaber sig i ejerens store indtægter, som han beregner til ca. 13.500 specier, udover at han har fri befordring på postruten Thisted-Viborg. Herudover må færgemændene uden vederlag overføre brevposten seks gange ugentlig ved hvert færgested.

Færgestederne er nogle gamle lave og uhyggelige rønner, hvor folk med nogenlunde højde må gå med nedbøjet hoved, når de ikke vil støde på bjælker og døre. Vinduerne er så lave og små, at de nærmere egner sig for et fængsel end for et opholdsted for fri rejsende.

Herefter beklager skribenten sig over nu i efterårsstormen at skulle tilbringe en aften og nat på stedet. Den Kongelige Generalpostdirection, der fører kontrollen med befodrings- og færgevæsenet, burde indespærre ejeren så længe, at han tænkte mindre på sine penge og stude og mere på de rejsende.

Så ynkes han også over de transporterede stude, der står hele dage ude på den kolde strand, inden de bliver færget over. Nu sætter han sin lid til, at den driftige og dygtige amtmand, baron Rosenkrantz i Thisted, vil tage denne sag, så man kan få ende på disse forhold. At bebrejde færgemændene noget vil være uret, da disse med fasthed og duelighed besørger overfarten og tillige søger at gøre de ruiner, de bebor, så hyggelige som muligt.

7. marts 1895 har færgeriet fået ny forpagter, idet det meddeles, at "Gjestgiver O. Hausgaard i 'Bakkegården' har forpagtet færgeriet af postvæsenet fra d. 1. april 1895".

Et moderne færgegennembrud

I 1905 fik overfarten over Vildsund ny ejer, idet postvæsenet solgte til forpagter Hausgaard. Dampfærgen 'Vildsund' var taget i brug

Færgeriet på Vildsund blev overhalet af udviklingen. Biltrafikken var efterhånden så omfattende og folk utilfredse med ventetiden, at færgeriet ikke kunne følge med. En bro var fremtiden. 1938.

med kaptajn Andersen som fører. Fartplan for dampfærgen Vildsund viser seks daglige afgange fra Mors. Den første morgenfærge sejlede kl. 7 og igen kl. 11 om formiddagen og kl. 2 og kl. 5. om eftermiddagen samt kl. 8 om aftenen. Fra Thy gik turen straks retur. Dampfærgen lå stille den første tirsdag i hver måned for kedelrensning, og ved det årlige eftersyn lå den i dok i flere uger.

I 1919 var motorfærgen 'Thy' blevet indsat på overfarten, og 'Vildsund' kom til at sejle på Næssund-overfarten, nu under navnet 'Mors'.

Det viste sig, at 'Thy' var for lille til at klare den stigende trafik, og *Morsø Folkeblad* skrev 8. okt. 1930, at overfarten må ind i mere tidsvarende former til dette stærkt trafikerede far-

vand. Den lille færge fra før bilernes tid var ganske utilfredsstillende. Folk måtte vente i timevis på at komme over.

20. marts 1930 skete der en alvorlig ulykke i færgelejet i Østvildsund, som satte fornyet fart i skrivelserne om den utilstrækkelige færge fra 1919. En handelsrejsende fra Vejen skulle køre ombord på færgen, men fortsatte gennem bommen og ud i det dybe færgeleje, da han i sin bil, en ny Ford 1930, tog fejl af bremsen og speeder. Hans liv stod ikke til at redde. Det oplyses, at postvæsenet bad skibsbygger Søren Larsen, Nykøbing, om et tilbud på en ny færge af samme størrelse som færgen på Sallingsundoverfarten. Færgen stod klar i sommeren 1931, og den havde plads til 150 pas-

sagerer og 15 tons dækslast. Den var bygget på Ålborg Skibsværft og fik navnet 'Mors'.

Problemerne var dog ikke løst med en ny færge. Man havde projekteret den nye færge ud fra de gamle bilers længde, og der var derfor ikke taget højde for den tendens, at bilerne blev længere. Generalpostdirektør Mandrup ville imidlertid ikke gøre noget ved problemet, måske fordi der florerede rygter om en fast forbindelse.

En fast forbindelse

Broplaner var ikke af nyere dato. Allerede fra gammel tid drømte man om overfart uafhængig af vind og vejr. Man begyndte i 1800-tallet at drømme højt, hver gang der var problemer med overfarten.

I marts 1900 blev planerne pludselig konkrete. Det blev meddelt, at havneingeniør Bech opholdt sig i Vildsund. Hans nærværelse står efter forlydende i forbindelse med en undersøgelse af isdriften samt en undersøgelse af et forslag til anlæg af en pontonbro med dertil hørende prisoverslag. Broplanerne blev ikke realiseret i første omgang, men tilbagevendende problemer med færgen og en stigende bilisme gjorde, at de aldrig forstummede.

I 1930 blev broplanerne meget konkrete. En pontonbro var blevet overflødig i Ålborg, efter man havde bygget ny bro over Limfjorden. Dansk Automobilclub foreslog at få den ledige, men brugte og noget medtagne pontonbro flyttet fra Ålborg til Vildsund. Det ville ifølge Broingenørforeningens kontor koste 210.000 kr. at flytte dens 15 led plus de faste 150 meter ved landtilslutningen.

Det viste sig dog, at broens overbygning var defekt, og broens øvrige stand var dårlig. Der

Naboskab

Thyboer og morsingboer har altid godmodigt drillet hinanden. En skrøne fra broindvielsen beretter, at de gamle thyboer holdt sig tilbage, mens én af de yngre vovede sig over mod de morsingboer. Én af de gamle råbte så:

- Kan du sie dem?
- Jae!
- Hvordan sie de uer?

gik politik i sagen. Thisted Amt rettede henvendelse til Thisted Kommune for at få den til at yde økonomisk støtte. Stenhugger W. Sanderhoff-Jensen, medlem af Thisted Byråd - og medlem af broudvalget - var positiv over for pontonbroen. Planerne strandede i Thisted Amtsråd, som nedstemte dem.

Da mange på Mors og i Thy fortsat pressede på for en bro, udtalte folketingsmedlem Johs. Nørgård, at der ikke var noget at betænke sig på, al den stund at en pontonbro kunne forsikres for kun 1.800 kr. Man ønskede derfor sagen taget op igen.

Der blev afholdt flere møder om sagen, indtil det i oktober 1934 kunne oplyses, at en fast bro kunne bygges for 2.5 mill. kr. Tilbuddet var udregnet af et ingeniørfirma på grundlag af de bundundersøgelser, der fandt sted i 1919 i forbindelse med planer om en jernbane fra Nykøbing til Thisted.

Man bemyndigede amtmand Haugen Johansen til at forhandle med Ministeriet for Offentlige Arbejder om penge til byggeriet. Det store projekt mellem Thy og Mors nærmede sig sin realisation. En 500 meter lang bro i otte meters

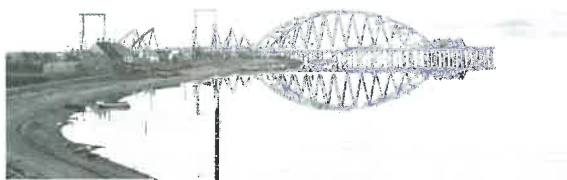
En bro bliver til

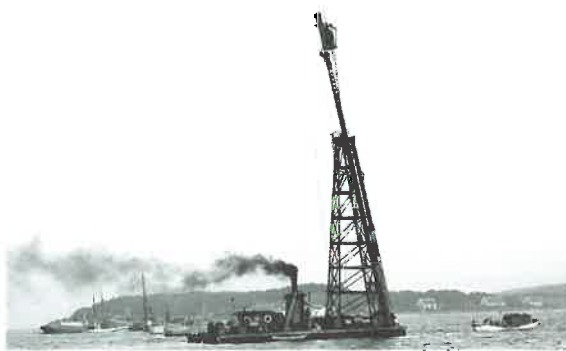
Sænekasserne støbes på bedding.

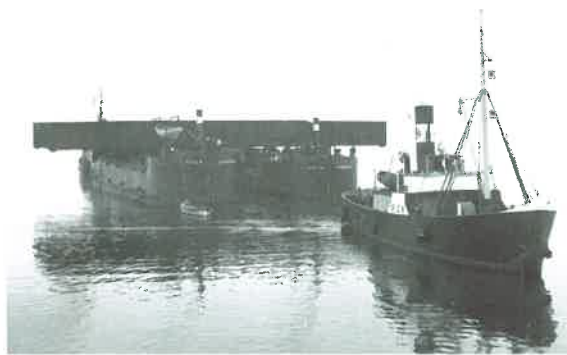
Sænekasserne er på plads. Set fra Mors-siden.

Det første buefag færdigt på Mors-siden.

Pælenedramning nærmest Thy-siden.

Slæbebåden 'Bien' fragter gods fra bedding til byggepladsen i pendulfast.

Vejbelægningen mangler, før trafikken kan suse over Vildsund. Det sker i 1939.

Fornem indvielse i regn og rusk

Kong Christian X og statsminister Thorvald Stauning var blandt de mange talere ved broindvielsen 16. juni 1939. Thy og Mors blev forenet ...

Ingen er herre over vejret. Et tordenvejr med kraftig regn skyllede hen over Vildsund, og de omkring 8000 fremmødte måtte holde på hatte og paraplyer.

bredde syd for de to færgelejer med en klapbro ved Thysiden blev indviet 16. juli 1939. Prisen blev godt 3 mill. kr. Denne bro har nu i mere end 70 år lagt ryg til en stærkt stigende trafik.

Vildsund Strand

Af Historiegruppen

Historien om Missionshotellet Vildsund Strand tager sin begyndelse i starten af det forrige århundrede. Det var helt i tidens ånd, at der blev gået til kamp mod 'drikkeriet og den ofte tilhørende hedenskab'. Kampen blev ledet af en

flok engagerede folk med rødder i afholdsbevægelsen og Indre Mission, og mange steder rundt om i landet 'lykkedes' denne kamp.

Den tidligere redaktør af Socialdemokraten, Clemens Brunsgaard, gav i 1935 i Jul i Thy dette billede af, hvad man bekæmpede: "Jeg så en halvgammel, forkuet og forslæbt husmandskone gå uden for kroen, mens manden sad i et godt lidkøbslag derinde. Han kom en tur udenfor og den arbejdshærgede kvinde, der sikkert kun med års mellemrum kom til marked eller fest, bad ham så bønligt om en skilling. Giv mig bare en to-øre, klynkede hun.

Missionshotellet Vildsund Strand omkring 1970.

Gæstgivergården Vildsund. 1905. Gæstgiver Peder Sørensen, stående op ad hestevognen, skulle vise sig at være en hård forhandler, da en gruppe afholdsfolk ønskede at købe kroen for at åbne et afholdshotel.

Jeg får aldrig en øre at bruge på mig selv. Må jeg ikke godt få en tøre. Manden den tvære vringel vrissede og vendte hende ryggen. Gloede lidt og daskede atter ind.

Min barnesjæl sved af medfølelse med den stakkels kone, og jeg glemte hende aldrig. Det var ikke smukt og æstetisk, alt hvad vi som børn så ved et sådant marked".

Købet af hotellet

I hotellets forhandlingsprotokol kan man læse om Vildsund Strands historie. I Vildsund blev

en gruppe afholdsfolk med bl.a. landstingsmedlem Vilhelm Fibiger, Øland, samlet, og de indledte i sommeren 1916 arbejdet med at skaffe midler til at købe og omdanne den lokale krostue, gæstgivergården 'Vildsund', til et missionshotel. Et underudvalg blev sat til at arbejde med købet af kroen. Udvalget var ikke sen til at trække i arbejdstøjet, for allerede to dage efter det stiftende møde var de nede for at bese ejendommen. De indledte forhandlinger med gæstgiver Peder Sørensen, som forlangte 70.000 kr. for den parcel, han havde ejet,

Den første bestyrelse 1916

Poul Nør, Sundby Mors
Niels Nielsen, Sundby Thy
Folketingsmedlem Vilhelm Fibiger, Øland,
Folketingsmedlem Jens Munk-Poulsen, Vorupør
Lærer Rysgaard, Snedsted
Pastor Eriksen, Haring
Forpagter Jens Vestergård, Sønderhå,
Severin Vestergård, Beersted
Mejeribestyrer Jensen, Sundby
Gårdejer Chr. Immersen, Ås
Fiskeeksportør Søren Nielsen, Vildsund

siden han i 1903 købte den af Søren Larsen Yde, Vildsund. Efter en del forhandlinger endes man om en pris på 63.000 kr., og udvalget kunne derfor 1. maj 1917 drage til Vildsund for at overtage den købte ejendom.

Indvielsen

I juni 1917 var man klar til indvielse. Forud var der gået nogle travle måneder, hvor man både arbejdede med at navngive hotellet og få udarbejdet og vedtaget vedtægter. Missionshotellet Vildsund Strand kom det til at hedde. De væsentligste passager i vedtægterne omhandlede forbudene mod udskænkning og forhandling af alkohol, mod alt kortspil og spil om penge og mod dans.

Til indvielsen havde bestyrelsen arbejdet på at få Ålborg-biskoppen Christian Ludwigs og Rasmussen-Byskov, antageligt er her tale om landstingsmedlemmet fra Nr. Nisum, som festtalere, men det lykkedes ikke. Over 3.000 mennesker var dog mødt frem i anlægget, da man kl. 15 kunne høre pastor Eriksen byde

velkommen. Der var tilfredshed med indvielsen, og formand Niels Nielsen skriver i forhandlingsprotokollen, at det var en 'vellykket fest'.

Skiftende bestyrere

Hotellet kunne tilsyneladende ikke leve op til de krav, som den nye bestyrelse stillede. Det besluttedes således hurtigt at udvide mødesalen, så den kunne rumme 5-600 mennesker, og man installerede nye kakkelovne, så gæsterne kunne holde sig varme. WC, komfur, ny talerstol og noget så eksotisk som elektricitet fandt også vej til hotellet i løbet af de første år. En grund til denne ihærdige investeringstrang kan skyldes, at der var 5.000 kr. i gaver, som man kunne bruge på arbejdet.

Den daglige drift skulle varetages af en bestyrer. Man antog først Anton Knudsen fra Eskebjerg ved Hedensted. Han var blevet udvalgt blandt 37 ansøgere, men han blev, allerede inden der var gået et år, uvist af hvilke årsager, afskediget og erstattet af portier N. Lysgaard fra København.

Allerede i 1924 var Lysgaard for tid. Han var blevet tilbudt en stilling som bestyrer på missionshotellet i Kolding, og skønt bestyrelsen gerne ville beholde ham, fandt man ingen anledning til at lægge ham hindringer i vejen. Bestyrelsen besluttede herefter at bortforpagte driften, og man antog i første omgang P. Christensen, som var forpagter på "Fanø Strand", men da han ikke kunne give mere end 4.000 kr. i årlig forpagtningsafgift, antog man i stedet Viggo Jepsen, Høgild ved Karup, der efter nogle dages betænkning gik ind på at betale 4.250 kr. i afgift og stille en kaution på 5.000 kr. for service m.m. Med ansættelsen af Jepsen

kom der ro omkring den daglige drift i en længere årrække.

Bro og krig

I 1937 kom et nyt emne på dagsordenen: planerne om en bro. Broplanerne havde direkte indflydelse på hotellet, som ikke blot måtte afstå jord til anlægget, men også finde sig i en vejregulering, der betød, at vejen for fremtiden skulle gå vest om hotellet. Bestyrelsen krævede erstatning for tabene. Man indledte forhandlinger med Thisted Amt, som gik med til at anlægge en asfalteret vej nord om bygningerne, men afviste bestyrelsens krav om økonomisk kompensation på 37.000 kr. Derfor var der ikke anden udvej end en ekspropria-

tionsforretning. Bestyrelsen led nederlag og fik 'kun' tilkendt 15.500 kr. i erstatning. Det magre resultat blev indanket for overtaksationskommissionen, men det viste sig at være en dårlig idé, da beløbet slutteligt blev fastsat til 12.300 kr.

I 1939 blev der bygget en sommerpavillon på skrænten vest for anlægget, i dag mellem den beplantede skrænt og Åsvej, efter tilladelse fra strandfredningskommissionen.

Forhandlingsprotokollen rummer ikke mange ord om besættelsestiden. Tidligere ansatte kan dog berette, at tyskerne havde taget 'Strandhuset' syd for hotellet, som dengang tilhørte hotellet. Her boede de soldater, der i treholdsskift bevogtede broen. Frivagterne

Reklamen for 'Thisted Øl' afslører, at billedet stammer fra tiden med udskænkning på Vildsund Gæstgivergård. Ca. 1910.

kom så seks ad gangen tre gange dagligt til hotellet og spiste. Senere i krigen overtog de også den store sal. De gamle piger beretter, at krokarlen daglig hentede dagens post på posthuset syd for broen. Da han på et tidspunkt var årsag til afskedigelsen af en pige grundet besøg af tyske soldater, blev han truet og turde derfor ikke gå alene efter posten, så hotellets piger eskorterede ham på turen.

Efter befrielsen samledes bestyrelsen på hotellet 9. maj for at besigtige skader efter 'værnemagten'. Først i 1947 blev skaderne endeligt opgjort til 15.800 kr., som straks blev anvendt til at købe otte nye senge hos Peter Jensen, Thisted.

Forpagterne 1945-2010

I perioden 1945-2010 var der flere af de i alt ni forstanderpar, der ikke fik mange år på hotellet. Disse perioder var naturligt præget af usikkerhed, som besværliggjorde planlægning af hotellets udvikling.

Efter Viggo Jepsen i 1945 flyttede fra hotellet for at blive forstander på Møltrup Optagelseshjem, antog bestyrelsen Poul Harry Greve, København, som ny forpagter. Det vedtoges at overlade telefoncentralen og landbrugsdriften til Greve.

Greves opsagde forpagtningen efter en periode i 1950, og bestyrelsen måtte således atter ud at lede efter en ny forpagter. Man forhandlede med Lars Kynde, portier Svend Graversen, og husmoder frk. Andersen, alle Thisted, samt søstre Boesen, Vildsund. I sidste ende valgte man at antage Karen og Svend Graversen, som måtte betale 16.000 kr. i forpagtningsafgift og stille 21.000 kr. i kaution. Det var et anseeligt beløb dengang.

Forpagtere og bestyrere

1917-1918 Anton Knudsen
1918-1924 N. Lysgaard
1924-1945 Viggo Jepsen
1945-1950 Poul Harry Greve
1950-1955 Karen og Svend Graversen
1955-1970 Poul og Lisbeth Ø. Nielsen
1970-1979 Ellen og Laurits Sørensen
1979-1981 Karin, Ellen og Johannes Od-dershede
1981-1982 Lilly og Kristian Nørgård
1982-1994 Else og Svend Sørensen
1994-1998 Jette og Kaj Larsen
1998- Gurli Thorsø og Evald Olesen

Med den nye forpagter på plads besluttede bestyrelsen at foretage en betydelig ombygning af hotellet, hvor man bl.a. fik lagt centralvarme ind. Ombygningen beløb sig til 86.000 kr. Graversen forblev kun på hotellet i en forpagtningsperiode, og derfor skulle bestyrelsen igen i 1955 ud at finde nye forpagtere.

At Greves og Graversens tid blev så kort, kan skyldes, at efterkrigstidsårene gjorde det svært for hotelbranchen. Det var en tid med rationering og få penge i samfundet, hvilket havde indflydelse på folks lyst til og behov for at benytte hotellet.

Tre forstanderpar var ansat på hotellet i en længere årrække. Afløserne for Graversen, Lisbeth og mælke-dommer Poul Ørgaard Nielsen, forblev på posten i 15 år frem til 1970. I Ørgaard Nielsens tid var der oprindelig planer om en ombygning af pavillonen, som år forinden var flyttet til hotellet. Forrentningen af lånet for byggeriet, som anslået beløb sig til

næsten 330.000 kr., afskrækkede dem i en sådan grad, at planerne måtte udsættes.

Else og Svend Sørensen overtog i 1982 forpagtningen af hotellet efter en periode, hvor to forpagterpar var røget gennem svingdøren på tre år fra 1979-1982. Hotellet kunne efter mange års slitage trænge til en større renovering. Det var i hvert fald det nye værtspars opfattelse, og de fremsatte ønske om en forbedring for 1,9 mill. kr. Et projekt som bestyrelsen ikke turde gå i gang med. I stedet blev det vedtaget at opføre en ny pavillon. Nybygningen blev præsenteret for anpartshaverne 9. maj 1987.

Et forslag fra bestyrelsen om en goodwill-ordning til værtsparret gav anledning til megen drøftelse. Værtsparret oplyste, at de i perioden 1982-1988 havde brugt næsten 800.000 kr. på annoncer, reklamer og vedligeholdelse af hotellet, som de ønskede økonomisk kompensation for. De fremsatte kravet for bestyrelsen og slog samtidig fast, at de ville opsiges deres forpagtningsaftale, hvis en aftale ikke blev godkendt. På generalforsamlingen i no-

vember 1988 blev forslaget vedtaget med 587 mod 189 stemmer.

Efterfølgende var der usikkerhed i bestyrelsen. På mødet i januar 1989 gjorde formanden Svend Hebsgård Olesen opmærksom på, at han ville stoppe på næste generalforsamling. Baggrunden var, at han ikke længere følte at have anpartshavernes tillid. Efter denne meddelelse drøftede bestyrelsen sagen og enedes om, at dette ikke blot gjaldt formanden, men hele bestyrelsen, da alle afgørelser var vedtaget enstemmigt. Det resulterede i, at hele bestyrelsen trak sig 20. februar 1989, og en ny bestyrelse med Gerhard Søndergård som formand blev nedsat.

I 1994 ville Else og Svend Sørensen gerne have spiritusbevilling, så der ved festlige lejligheder var mulighed for at servere vin til maden. Det var i strid med vedtægterne og kunne ikke gennemføres. Else og Svend Sørensen opsgave derefter forpagtningen.

Et opgør med principperne

Til trods for at forpagterne stoppede, var sagen om spiritusbevillingen på ingen måde forbi. Den nye bestyrelse indså, at det var hotellets liv, der var på spil. Bevillingen måtte ikke få den betydning, at det igen skulle være en krostue med udskænkning, men der skulle være mulighed for udskænkning af øl og vin i forbindelse med spisning.

Der blev sagt og skrevet meget såvel for som imod spiritusbevillingen. Mange anpartshavere var grundlæggernes børnebørn, og selv om en del af dem nok kunne se det nødvendige i en bevilling, var det sin sag at forkaste de principper, som de gamle havde grundlagt hotellet på. Nogle valgte den udvej at sælge deres

Else og Svend Jensen overtog forpagtningen af Vildsund Strand i 1982.

Bestyrelsesformændene

1916-	Ukendt
-1934	Niels Nielsen
1934-	Severin Vestergård
-1962	Christian Søndergård
1962-1967	Christian Hornstrup
1967-1969	Alfred Olesen
1969-1976	Martin Jespersen
1976-1981	Jens O. Djernes
1981-1989	Svend Hebsgård Olesen
1989-2003	Gerhard Søndergård
2003-2007	Johannes Jepsen
2007-	Peter Eliassen

anparter, hvilket gav anledning til hånlige bemærkninger om, at de blot ville score kassen ved at indkassere 60 kr. pr. anpart. Det var der vist ingen, der blev rige af! Vedtægterne blev ændret og principper strøget, og fra 1. oktober 1994 kunne der for første gang siden 1917 serveres vin til maden.

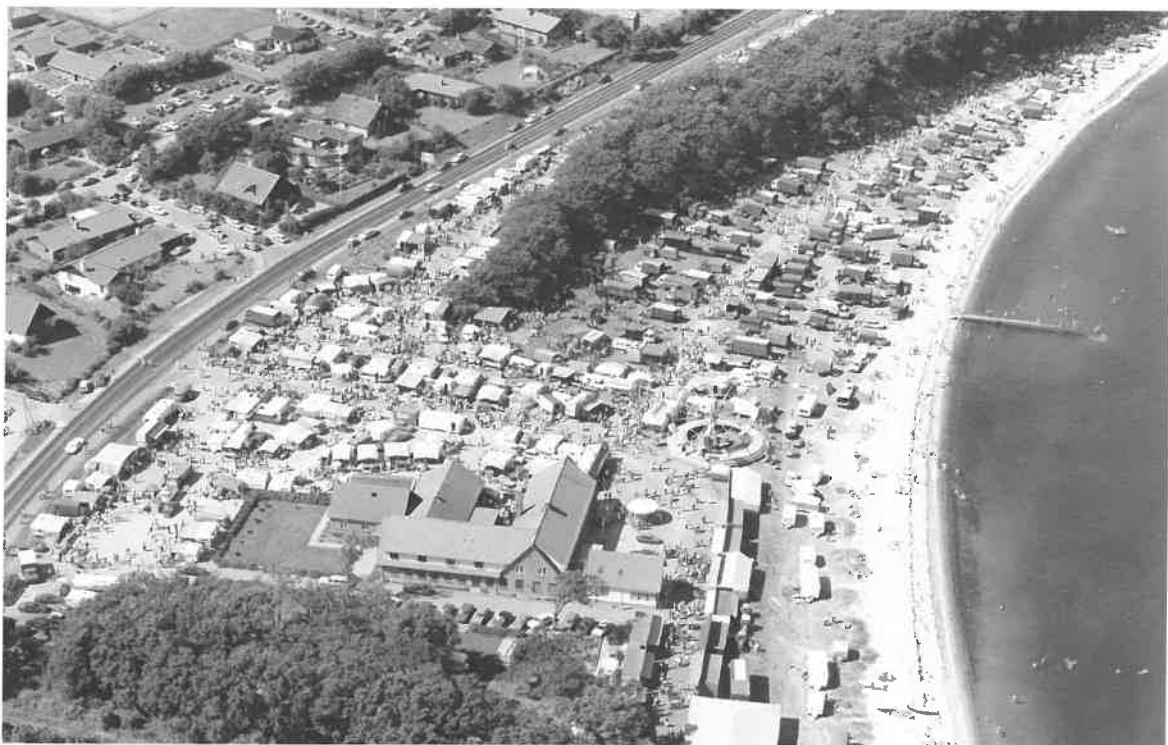
I 1998 blev det nuværende forpagterpar, Gurli Thorsø og Evald Olesen, antaget. De kom fra en stilling som henholdsvis husjomfru og chauffør og tjener på Wedelsborg, Fyn, og sidenhen Frisenborg, Hammel.

I deres tid er der sket meget på Vildsund Strand. Der er kommet nye gulve, nye vinduer, den store sal mod vest er forlænget, og der er lavet nyt indgangsparti fra nord. Det hele virker smukt indbydende den martsdag i 2010, da en veloplagt vært, Evald Olesen, tager imod Historiegruppens udsending. Han viser beredvilligt rundt i de lyse, smukke sale og fortæller, at der i de seneste år er bekostet omkring seks mill. kr. på hotellet. Nu lever det op til alle tidens krav.

Under rundvisningen på hotellet kommer vi i restaurationen forbi det gamle billede af 'Gjæstgivergården Vildsund', hvor gavlen bærer årstallet 1867. Gæstgivergården Vildsund, Bakkegården, Vildsund Strand - kært barn har mange navne.

Værtsparet på Vildsund Strand gennem de seneste 12 år Evald Olesen og Gurli Thorsø. (Foto: Zuport, Thisted)

Dyr, tivoli, boder og menneskemylder forenet med naturidyl. Vildsund Marked. 1982.

Markedskræfter slippes løs i Vildsund

Af Historiegruppen

100.000 mennesker fra nær og fjern kan ikke tage fejl. Det gør de heller ikke. De møder trofast op år efter år. For dem er det årets begivenhed og et kryds i kalenderen.

For mange lokale beboere og foreninger er det ensbetydende med arbejde, der kaster store penge af sig, som gennem årene har finansieret ikke så lidt i Vildsund og Sundby til gavn for områdets unge. Det er først og fremmest parkeringen af de mange biler, de tager sig af.

Markedet finder sted på et forholdsvist lille areal i den smukkeste ramme, naturen kan byde på i slutningen af juli. Tæt på fjorden, på broen og hotellet.

Her faldbydes heste og andre dyr, her klemmer kræmmere og tivolidfolk sig sammen til akkompagnement af øl, kvinder og Kandismusik i de store telte.

Vildsund Marked er en folkefest i den bedste betydning af ordet. Og i øvrigt et af de fredeligste markeder. Der er alligevel nok at skrive om for de lokale aviser i de dage, markedskræfterne slippes løs i Vildsund.

Vildsund Marked afholdtes første gang 31.

Vildsund Marked - alle tiders marked

'Var det ikke noget med denne hest?' 1961.

Lirekasse og lirekassemusik er også en del af Vildsund Marked. 1980'erne.

Vildsund Marked 1951. Den hvide sommerhat og kasket er fundet frem.

Låsby Svendsen (i.h) er en af veteranerne på markedet. Altid parat til en handel iført hat og charmeklud. 1981.

Pusterum. Før markedsstart. 1970'erne.

juli 1871. Amtmand Unsgaard i Thisted bekendtgjorde 1. juli 1871, at indenrigsministeriet havde givet tilladelse til, at der hvert år 31. juli ved Vildsunds vestre side måtte holdes marked med kreaturer. Betegnelsen 'kreaturer' har også dækket heste.

Fra det første marked refererer Thisted Amtsavis, at der var tilført en del heste og kreaturer, men der var kun ubetydelig omsætning. De bedste heste kostede 230-240 rigsdaler. På 'forlystelser' af forskellig slags som 'snurrevogne' og lignende til markedsgæsternes underholdning var der heller ikke dengang mangel på.

Vildsund Marked fik dog efterhånden et anseeligt format, og omkring århundredskiftet var det landets næststørste marked - efter Hjallerup. Det var især heste, der handlede med, og tilførslerne kunne omfatte ca. 2000 heste fra nær og fjern.

Som hestemarked er Vildsund-markedet ikke, hvad det var engang, men så er det så meget andet.

Det er fulgt med tiden - og har alligevel noget tidløst over sig. Det er et sted, hvor vi kan træde lidt ud af dagligdagen og lade os drive eller skubbe med strømmen forbi kræmmerboder og forlystelser og ind i teltene med musik, gøgl og underholdning.

Mennesker i alle aldre og på tværs af alle skel i det daglige mødes ved fjorden i disse dage i slutningen af juli, sød musik opstår, og måske har man endda ladet sig lokke til at købe en ting, man måske ikke havde brug for.

Det hører alt sammen med.

Og det er dét, de 100.000 fra det nære og fjerne (det er jo midt i turistsæsonen), allerede har sat deres kalenderkryds efter.

Vildsund Dyrehave

Af Else Nør og Historiegruppen

Året 1939 er vist det nærmeste, vi kommer starten på en dyrehave i Vildsund. Da købte Martinus Larsen, i daglig tale kaldet 'Æ Rævmand', ejendommen (nuværende Parkvej 33a) på 18 tdr. ld. Han etablerede ret hurtigt en pelsdyrfarm med sølvræve og senere med mink. På et tidspunkt blev det sådan, at man kunne komme ind og se pelsdyrene. Det var den første spæde start på dyrehaven.

Fra rævefarm til dyrehave

Carl Nør ejede gennem en længere årrække dét, der skulle blive en af Thys største turistattraktioner og under navnet Vildsund Dyrehave. Han var oprindelig landmandssøn fra Sundby og bosatte sig i 1944 med sin kone, Stinne, i Vildsund. Nør arbejdede på Martinus Larsens rævefarm, mens hans kone havde frisørsalon i hjemmet. Det var i disse år, at Nør så mulighederne for at drive en dyrehave i Vildsund, og efter en afstikker til Tingstrup, købte han i 1953 rævefarmen af Martinus Larsen.

Vildsund Dyrehave åbnede palmesøndag 1953, og hurtigt blev stedet fyldt med andre dyr, end man traditionelt ser på landbrug. Køer, grise, høns og gæs blev suppleret med 'eksotiske' dyr som pytonslanger, bavianer, gribbe, lamaer, løver og bjørne. Carl Nør fik sine sjældne dyr fra Zoologisk Have i Ålborg og fra dyrehandler Krag i Kastrup. Han var også selv forhandler af dyr. Zoologisk Have i Reykjavik på Island fik således en løve fra Vildsund.

Dyrehaven husede også almindelige danske dyr såsom hugorme, eger og storke. De lever

Sådan blev dyrehaven i Vildsund præsenteret på postkort i de første år i 1950'erne.

i naturen omkring Vildsund og tærede derfor ikke så hårdt på budgettet.

Familievirksomhed

Hele familien arbejdede i dyrehaven. Else Nør, datter af Carl Nør, fortæller: "Vi børn lærte på et meget tidligt tidspunkt at arbejde. Vi tog alle del i forretningen. Vi fik tidligt et ansvar, og hvert år til palmesøndag arbejdede vi i døgndrift. Der blev malet, pudset og poleret, og alle havegange blev revet ved håndkraft. Mor bagte selv til restaurationen. Visse week-ender bagte hun op til 50 kringler og lavede et tilsvarende antal flødeskumslagkager".

Stedet var et yndet udflugtsmål, og alene i 1964 rundede man mere end en halv million gæster i dyrehaven. Det var vel ikke så sært, for reklamer viser, at folk kunne se 2.000 fugle og 110 forskellige dyrearter og nyde havens landskendte kaffebord til kun 4,50 med to slags brød incl. entre.

Publikum var oftest taknemmelige og meget interesserede, men til tider gik de over stregen. To søløver blev slået ihjel, fordi gæsterne fodrede dem med grus indpakket i sølvpapir for at skærpe søløvernes appetit.

Om vinteren, når haven var lukket, ernærede Nør sig med pelseri. Mink blev hentet

fra hele Thy, Mors og Salling, og de blev de første mange år pelset i dyrehavens restaurationskøkken! Da den lille hal var blevet bygget, blev pelseriet flyttet hertil. Nogle år efter flyttede pelseriet til pakhuset ved fjorden, som i dag kaldes Hyttefadet.

Hallerne

Hvert år blev der udvidet med nye tiltag. Nør havde nye ideer. Når nye ting skulle sættes i værk, sagde han altid, at det var noget, han havde drømt.

Der blev bygget legeplads og pavillon, bygget en moderne restaurant, en sal med spilleautomater og flere kiosker. Siden kom cam-

pingpladsen til, og restaurationsforretningen var blevet udvidet til også at omfatte weekendophold.

Mange beboere i Thy og på Mors har været involveret i dyrehavens drift. Stedet var arbejdsplads for mange gennem årene. Nør var en hård, men retfærdig arbejdsgiver. Hvis der var "slinger i valsen", blev der straks taget hånd om det.

I slutningen af 1950'erne begyndte Nør at pusle med tankerne om at anlægge en udstillingshal i tilknytning til dyrehaven.

Det fik folk til at ryste på hovedet. Nu var han da blevet skør, ham Nør, at placere sådan et skrummel af en hal på 300 kvadratmeter

Vildsund Dyrehave var et stort tilløbsstykke for folk i alle aldre, og med halbyggerierne var Carl Nør forud for sin tid. Ca. 1960.

Carl Nør og Ernst Trillingsgård lægger planer for 'Vor Moderne Tid'. 1964.

herude på landet. Men det kom til at vise sig, at den var for lille, så i 1961, blot tre år senere, indviede han sportshallen på 2.000 kvadratmeter.

Det var den eneste privatejede sportshal i miles omkreds. Her blev der dyrket sport og arrangeret sportsaktiviteter om vinteren, og om sommeren afholdt man udstillinger. Det

var i disse år landsudstillingen 'Vor Moderne Tid' så dagens lys.

Moderne tider i Vildsund

Carl Nør havde allieret sig med Ernst Trillingsgård, nuværende direktør for Ålborg Kultur- og Kongrescenter. Trillingsgård var med sine blot 22 år blandt landets yngste forretningsfø-

De moderne tider kommer til Vildsund

Den teknologiske udvikling og de nye livsstilsmoder skulle ikke gå thyboernes næse forbi. Der blev tænkt stort i Vildsund. Og det var noget, der samlede folk fra nær og fjern. Begyndelsen af 1960'erne.

Carl Nør var kendt for at tænke kreativt. Han havde købt nogle dyre reklameskilte og placeret dem ved indfaldsveje til Vildsund. Amtsvejvæsnet fandt skiltene ulovlige og fjernede dem. Reklamere ville Nør, så han købte i stedet en gammel Ford, malede sine reklamer på den, og parkerede den rundt omkring. Den kunne amtsvejvæsnet ikke fjerne!

rere. Han blev i øvrigt ansat efter kun 20 minutters samtale. Egentlig var det en kammerat, der skulle have haft pladsen, men han kunne ikke, og så sprang Ernst til. Trillingsgård har aldrig glemt sin tid i Vildsund.

Nør og Trillingsgård havde store planer. De to ville præsentere Thy for de moderne tider. Den rivende teknologiske udvikling og de nye livsstilsmoder skulle ikke gå thyboernes næse forbi. Udstillingerne spændte vidt. Fra en moderne ko- og svinestald over typehuse til Røde Kors-stande.

De første år kom der kun få udstillere, og de fleste af dem kom kun for at vise skiltet og uden tro på succes. De kom imidlertid igen, og flere kom til år efter år. Standene bredte sig også til arealerne uden for de to haller. Underholdning

var der også plads til. Flere af tidens større danske musiknavne såsom Lily Broberg, Katy Bødtker, skuespiller Elith Foss og teenagesangerne Mariane, Daimi og lille Dorte. Franske Nina Andraeu var på plakaten ledsaget af opvisninger fra tamburkorps og gardere.

Vor Moderne Tid kunne i sin storhedstid samle omkring 100.000 gæster. Men allerede sidst i 1960'erne fik den konkurrence fra andre haller, først Hurup og Hørdum, og langsomt ebbede interessen ud.

Tiden efter Carl Nør

Carl Nør drev stedet til 1978, hvor alt var sat i værk til hans 25 års jubilæum. Det kom han desværre ikke til at opleve. Hvad hans tanker med dyrehaven egentlig har været, er der ingen, der ved.

”Da vi børn stod med ansvaret, anede vi ikke, hvad vi skulle stille op. Ingen af os havde format til at drive stedet videre. Ingen af os var i besiddelse af fars ildhu. Det var hans livsværk, og vi så os nødsaget til at afhænde stedet. Det var dog ikke med vores gode vilje, at dyrehaven ligesom ’døde hen’ efter far, men ingen af os følte, at vi kunne magte den store opgave”, fortæller datteren Else Nør.

Efter Vildsund Dyrehaves lukning stod bygningerne tomme i en periode, inden hallen blev solgt til træindustri med emballagefabrik. En epoke var slut, men Nørs indflydelse på byen og dens udvikling er ikke glemt.

På job i dyrehaven

Af Historiegruppen

Karen og Aksel Kiilsgård, Gl. Færgevej i Vildsund, har begge været ansat i dyrehaven, et

I nærkontakt med dyrene

Thisted-fotografen Jens Steffensen var i 1957 på besøg i Vildsund Dyrehave, hvor han fangede dyrepasser Eva Nielsen og en gæst. Der var mange historier om forholdene i dyrehaven. Bange for dyrene var de i hvert fald ikke...

job, de begge var meget glade for. "Det var et meget alsidigt job. Vi passede dyr, gjorde rent, rev gangene og holdt haven i stand. Jeg sad i billetterummet, mens Aksel kontrollerede billetterne," fortæller Karen.

"Sommetider måtte vi også gå ind i burene. Hvis ikke løven ville gå ind i buret, mens jeg gjorde rent, sprøjtede jeg vand på ham, så lystrede han. Han var så kælen, vi kunne klø ham bag øret. Vi er aldrig blevet forulempet af rovdyrene," siger Aksel. "Jeg gik tur i byen med en stor brun bjørn. Kom jeg så i snak med folk, kunne jeg sætte mig på ryggen af 'bamse'. Det fandt han sig troligt i."

"En løve var så tam, at den lå på gulvet inden for billetterlugen, mens en puma var kælen som en kat," fortæller Karen. "Nogle af aberne fandt tilmed ud af, hvor jeg gik hen efter arbejdstid, og så dukkede de op herhjemme."

Under opførelse af mekanikerværkstedet Honda, opdagede murerne en dag, at en flok bjørneunger stod bag dem og kikkede på. De var sluppet ud af dyrehaven.

Nogle dyreunger lavede også vild panik en nat på campingpladsen. Nogle knægte, der var stedkendte, havde fået fat på nogle aber og lukket dem ind i et telt til et par ældre damer. Der blev stor ståhej med damer, sengetøj og aber i vild forvirring. Drengene fik en skideballe, og det var så det.

Karen hjalp desuden til med at lave kaffe og mad i cafeteriet, ligesom de begge hjalp til i hallen ved de store messer i 1960'erne. Her var så stor en strøm af folk med tilsvarende billetterindtægter, at banken hentede omsætningen uden for normal åbningstid!

"En dag, jeg sad på min plads ved billetterlugen i hallen, kom en mand og gav ordre til at stand-

Kamelerne blev luftet i det fri. Her ses Henning Nør på kamel trukket af Else Nør. Ca 1965.

se billetsalget," fortæller Karen. "Han var fra politiet, og da nødudgangen var spærret af en stand, og det tillige var meget varmt derinde, var det nødvendigt at gribe ind. Så blev Carl Nør tilkaldt, og resolut rev han den stand ned, der blokerede nødudgangen."

Aksel siger stop

En morgen de kom på arbejde, var politiet mødt op. Grunden var, at man havde fundet Carl Nør død. Det blev begyndelsen til enden for Vildsund Dyrehave. Carl havde haft en svær tid efter en ulykke, hvor et barn var kommet for tæt på bjørneburet og var blevet trukket ind i buret og dræbt. Medierne var hårde ved dyrehaven efter denne ulykke, og hele forløbet havde taget hårdt på Carl.

Nu kom der nye folk til haven, men de ville af med rovdyrene. Den morgen dyrlægen

mødte op for at aflive dyrene, gik Aksel hjem med denne meddelelse: "I skal ikke sende bud efter mig igen. Der kan ikke drives zoo uden de store dyr. Folk vil ikke komme for at se på geder og smådyr." Det skulle vise sig at være rigtigt!

KK-Møbler i Vildsund

Fortalt af Gerda Kristiansen til Historiegruppen

Nyt Møbelhus ved det tættest befærdede Strøg i Thisted Amt. Sådan lød overskriften på en annonce, som Aftenposten, tidl. Socialdemokraten, bragte 22. september 1961.

Det drejede sig om KK-Møbler, som Gerda og Knud Kristiansen åbnede i Vest Vildsund.

Gerda er uddannet i hattebranchen og var oprindeligt i en hatteforretning i Thisted, der havde det engang så kendte slogan: "Køb hatten i nummer atten". Knud er søn af en møbelsnedker i Thisted. Parret havde en tid forretningen Cigarkassen i Thisted i smøgen mellem Guldsmed Henningsen og sparekassen. "Oprindeligt havde planen været at starte en møbelhandel i Dragsbæk, men vi kunne ikke rigtigt få styr på udkørselsproblemerne," fortæller Gerda under en kop formiddagskaffe i sin stue, hvor møblerne, selv for en ukyndig, bærer præg af god smag og stil.

"Derfor kikkede Knud længere ud i omegnen og traf Carl Nør fra Vildsund. Så var han overbevist. Vildsund ligger geografisk bekvemt for

KK-Møbler blev anlagt på den bare mark. Forretningen var på 600 m² og en afegnens største møbelhuse. Ca. 1970

alle i landsdelen, og der kom mere end 250.000 besøgende hver sommer, og så var der højt til loftet og vidt til væggene,” fortæller Gerda.

Store ambitioner

Grunden blev købt af Carl Nør, der havde jorden mod vest, og Verner Nielsen i Møllegården, der havde jorden nærmest broen. Men det var ikke uden problemer. Niels Jensen fra gården på bakken havde jord bag dyrehaven og vejretten over den planlagte byggeplads. Niels var ikke begejstret over at skulle give lov til en sådan kolos af en bygning, men Gerda og Knud Kristiansen var vedholdende, og det lykkedes.

Byggeriet stødte på problemer med en afløbsbæk fra de højere beliggende arealer, men det lykkedes at få afløbet rørlagt, så der kunne bygges henover det. Det trak også ud med en tilladelse fra Thisted Amt, som Knud havde løbet på dørene uden resultat. Han var imidlertid en tålmodig mand, så en dag satte han sig til rette i amtets møblement og ventede på, at sagen blev behandlet. ”Efter nogen tid blev de trætte af at se på ham,” fortæller Gerda, ”så kunne det godt ordnes.” Tålmodighed belønner sig!

Det var med store ambitioner, Gerda og Knud Kristiansen åbnede møbelhuset i Vildsund. Alene lokalerne var meget store efter datidens forhold, hele 600 kvadratmeter, og forretningen kunne måle sig med de største og mest moderne, som de større byer kunne fremvise. Bygningens arkitektoniske fremtoning matchede dets ambitiøse størrelse. Huset blev opført på en skrånende grund, og med sine forskudte etager og store glasflader var det en imponerende og moderne bygning.

I butikken havde personalet den faglige baggrund i orden. Knud Kristiansen var diplomuddannet møbelsnedker, og Gerda var tekstilknyndig. Herudover blev Knud Kristiansens bror Kaj Kristiansen, en anerkendt møbelarkitekt, der arbejdede meget i træ, tilknyttet forretningen.

De første år

”Smeden Christian Jensen og tømrer Åge Håning var meget behjælpelige i begyndelsen. Da vi efter nogle år kørte i en Volvo, var der én der nævnte dette over for smeden. ”Nå se, som Knud nu kører rundt.” Hertil sagde smeden: ”Ville du have arbejdet under de betingelser, han gjorde i starten?” beretter Gerda.

”En af de første medhjælpere var Kristian Kristensen. Efter en tid ved postvæsenet kom han til os og var i mange år vores faste hjælper. Han lagde tæpper ned for os, og vores søn Jens er nærmest vokset op i bilen hos ham. En anden hjælper var Niels Kristian fra Møllegården. Han kom her som dreng og var her i 11 år, til han en dag kom og sagde: ”Nu skal jeg til at hjælpe derhjemme i campingcentret.” ”Jamen, Niels Kristian, hvordan skal vi da undvære dig?”

Man mærker på Gerda, at disse første medhjælpere var noget særligt. Folk, hun kalder sine venner stadigvæk.

Nye udstillingslokaler

Allerede i 1966, altså fem år efter KK-Møbler slog dørene op, var den første udvidelse foretaget. Yderligere 400 kvadratmeter var bygget til det i forvejen 600 kvadratmeter store lokale.

De nye arealer skulle bruges til møbeludstillinger. I Jyllandsposten kunne læses følgende:

Udvidelsen vil gøre det muligt, at der hver måned vil blive stillet plads til rådighed for skiftende møbeldesignere. Der vil være gæstedage, hvor fabrikanter vil demonstrere og fortælle om deres produkter. Skulle De blive lidt brødflov undervejs i udstillingen, er der hjemmebagt, lun leverpostej, lidt saltmad og ost, samt en skummende pilsner til vederkvælgelse.

På den første udstilling var otte fabrikker repræsenteret med møbler, og til stede var, udover udstillerne, de to arkitekter Illum Wikelsø og Kaj Kristiansen.

Fra møbler til sengetøj

I 1983 lukkede KK-Møbler, men lokalerne var dog fortsat Knud og Gerdas, og de skulle nu finde noget nyt at bruge bygningen til. Oprindeligt arbejdede de med en idé om en kunsthandel i fløjen ved deres bolig og så leje resten ud. Det blev dog ved planerne, men det hele blev lejet ud til en møbelhandler, der hed næsten det samme, Knud Kristensen, og det gav mange forviklinger med posten. Han holdt kun et år, og så manglede de endnu engang en lejer.

Knud havde mødt dynekongen Lars Larsen et par gange og over for ham nævnt den gode beliggenhed i Vildsund, men Lars var ikke meget for at komme ud på landet med en butik. "Han kom og så alligevel, og vi sejrede. Han sagde ikke ret meget," fortæller Gerda, "men jeg kunne se på hans ansigt, at han tænkte, så det knagede."

"Vi fik kontrakt med ham, og så sagde Lars: 'Nu er du jo ledig Gerda, så jeg vil gerne have dig ind i butikken.' Nåe, jeg trak på det, vi var vant til at kræse for kunderne, og skulle jeg så til at sælge discount og bare selv lade kunden slæbe sin vare ud til bilen. Lars blev ved, og så

Åbningen af Jysk Sengetøjslager i Vildsund. Daglig leder var H. E. Hyllested. 1983.

kom jeg i Jysk Sengetøjslager, og Knud kørte varer ud for dem."

Gerda Kristiansen mistede sin mand alt for tidligt. Knud Kristiansen blev kun 61 år. Gerda viser et billede af Knud, der hænger på deres kontor. Det viser en pæn mand med briller og, når man ved det, en lille plet ved øjet. Det var modernærkekræft, der bredte sig.

Bygningen sælges

Efterhånden kom der flere lejemål samtidigt. Ved en udvidelse kom Sparekassen Thy ind som lejer. Der var købmand, og hjemmевærnet lejede også sig ind. Da så Jysk Sengetøjslager i midten af 1990'erne byggede nyt i nabolaget, rykkede Kirkens Korshær ind med genbrug. "En anden lejer var Skab Selv, og da deres bestyrer Ulf Amby nævnte ønsket om at få første bud ved et eventuelt salg, slog jeg til. Jeg vil blive her i Vildsund. Her hører jer til, og da jeg solgte det hele til Ulf Amby, lavede vi en kontrakt, så jeg kan blive her livet ud. Er her ikke skønt!" siger hun og viser rundt i lejligheden.

Optiker blev til Skab Selv

Af Ulf Amby

Jeg overtog Parkvej 28 i december 2000. Ved overtagelse af bygningen fortalte Gerda Kristiansen mig, at brillemanden Louis Nielsen tidligere havde besøgt hende med henblik på at leje lokalerne mod vest, hvor Vildsund Genbrug havde til huse. Hun skulle bare give besked, når de var ledige, så var jeg klar til at rykke ind.

Jeg rettede efterfølgende henvendelse til brillemanden og spurgte, om han stadig var interesseret, hvilket han bekræftede.

Hvid Cadillac i Vildsund

Få dage efter kom der fornemt besøg. Uden forhåndsftale kørte en stor hvid Cadillac op foran butiksdøren, og ud steg en person i hvidt jakkesæt og cowboyhat. Louis Nielsen kom til Vildsund for at bese lokaliteterne og indgå aftale om leje. De væsentlige ting blev aftalt, og væk var brillemanden.

Jeg forhandlede efterfølgende med Vildsund Genbrug, og de indvilgede i at flytte til andre lokaler i huset. I den forbindelse skulle der etableres parkeringsplads mod nordvest. Efter lidt forviklinger vedr. servitutter blev en ny parkeringsplads til genbrugsbutikken anlagt. Alt var nu på dato klar til, at Louis Nielsen kunne rykke ind, som det var aftalt med hele sit hold af egne håndværkere. De lokale aviser skrev artikler om det snarlige indtog. Der skete bare ikke mere!

Louis Nielsen begrundede det med, at der ikke var kommet ansøgninger til optikerstillingen i Vildsund. Jeg havde som uerfaren udlejer accepteret, at Louis Nielsen ville sende en kontrakt magen til de kontrakter, han havde

i sine øvrige butikker. Efter et års ventetid flyttede jeg min køkkenbutik Skab Selv ind i de ledige lokaler. Det viste sig ikke at være så tosset.

Kødfoderfabrikken Vildsund

Af Henry Hansen, tidl. ansat, og Historiegruppen

I 1937 gik slagterierne i Thisted og Hurup sammen om at opføre en fabrik i Vildsund. Senere kom slagteriet i Nykøbing Mors med. Fabrikken skulle bearbejde slagteriernes affald og landmændenes selvdøde dyr.

Det var på daværende tidspunkt en moderne fabrik set i forhold til de private destruktionsanstalter, som slagterierne opkøbte til lukning. Der var omkring 20 ansatte på fabrikken, og tre biler kørte for at afhente dyrene. I 1940'erne og 1950'erne var fedt, kød og benmel i høj kurs til foderblandinger.

Der var høj hygiejne på fabrikken. Alt skulle rengøres hver dag inden fyraften. Baderumme var så rengjorte, at medarbejdernes familier badede der. Det var jo ikke alle, der havde badeværelse dengang.

Veterinærmyndighederne bekymrede sig ikke om lugten fra skorstene og andet aftræk. Det måtte de forbiPASSerende døje med. Selv om vinden blæste fra øst, hvilket vil sige væk fra vejen, så holdt mange sig alligevel for næsen – måske mest af vane.

Beboerne i Vildsund havde ingen problemer med lugten. *(Det kan fra Historiegruppen tilføjes, at vi dengang i daglig tale kaldte bil og chauffør for "æ døe slagter". Vi holdt os bestemt også for næsen. Det var noget af det ækleste, vi vidste. Vi rørte end ikke ved bilen.)*

Alle var mere eller mindre knyttet til fabrikken. Tømrer Åge Håning, der havde som spe-

Kødfoederfabrikken i Vildsund kort efter den store eksplosion i 1965, da to ansatte blev dræbt.

ciale at bygge huse, og Harald Villadsen med køkkeninventar samt murermester Anton Guld og søn havde ofte opgaver på fabrikken.

Gammelt kød på bordet

Jens Fisker, Hørdum, har fortalt en fin lille historie om sin svoger, der var på fabrikken. Han havde en dag gæster til middag, og da en af gæsterne roste det lækre kød, kunne han ikke dy sig: "Jamen, jeg tog da også det bedste stykke, jeg kunne finde". Der blev larmende tavshed. Ingen skulle have mere kød. Konen blev først dybt ulykkelig, så vendte det til dyb vrede over manden, der havde ødelagt gæstebuddet. Hun var ikke god at være i hus med i flere dage.

Ulykken

Kødfoederfabrikken, eller som den også blev kaldt "Æ Destruktionsanstalt", blev 12. juni

1965 ramt af en ulykke. To medarbejdere blev dræbt og tre så forbrændt, at de via Ålborg Lufthavn blev fløjet til Rigshospitalet til specialbehandling.

Der blev arbejdet kraftigt på at få fabrikken genopbygget, men miljøkravene var blevet så strenge og omfattende, at der skulle en større omsætning til for at gøre driften rentabel. Lukningen var værst for driftsleder J. P. Thomsen, som havde taget hele turen fra starten i 1937. Han havde ofret sig helt for fabrikken, såvel nat som dag. En tidlig morgen var han kravlet ind i en fedtsmelter for at reparere den, så den kunne være klar til arbejdstid. Det overså en medarbejder. Lågen blev smækket i og maskinen startet. Den kørte en omgang, inden man opdagede ulykken og fik manden ud. Det kostede ham den ene lunge, men han var hård og trænede sig op igen ved at cykle. Thomsen var blevet en ældre mand, og han kunne ikke

forstå ledelsens beslutning om at lukke fabrikken. En epoke var slut, da fabrikken efter 28 år i 1965 lukkede.

Daka i Randers

Derefter bearbejdedes råvarerne fra slagterier og selvdøde dyr på kødfoderfabrikken Nordjyden i Ålborg. I 1971 gik de tre slagterier med hos fabrikken Østjyden og senere igen Daka i Randers. Der stationeredes fire biler i Vildsund til afhentning af råvarer fra Brovst i nord til Struer i syd og fra Mors. Telefon og kaldeanlæg var placeret på Vildsundvej 31 og betjent af Grethe Hansen. Hun var sammen med Henry Hansen daglig leder i området indtil 1990. Herefter foregik al udkørsel fra Daka i Randers.

Vildsund Skibs- og Bådværft

Af Historiegruppen

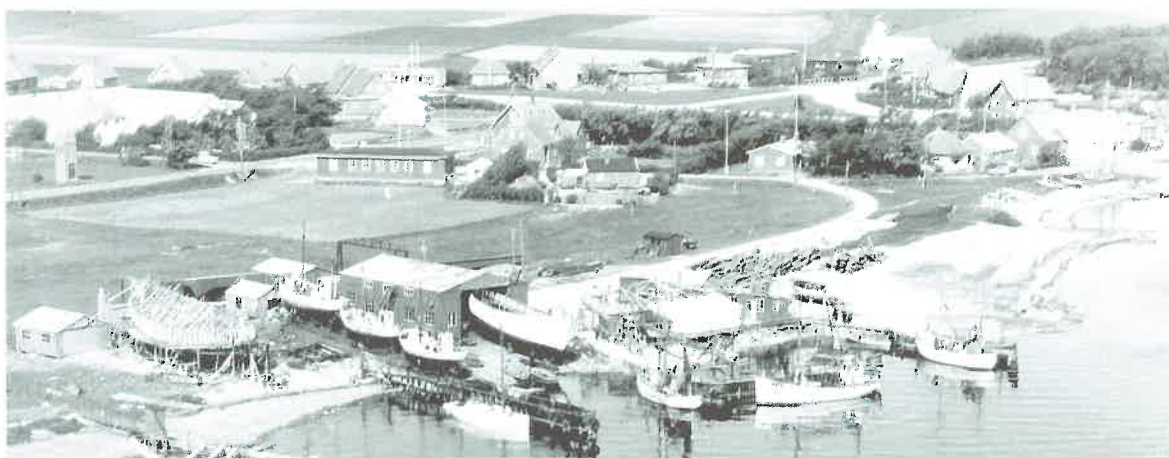
Brødrene Evald og Holger Christian Andersen, Thisted, startede Vildsund Skibsværft i

1948. Evald Andersen har fortalt, at virksomheden oprindeligt lå på Østerbakken i Thisted, hvor faderen på adressen Østerbakken 7 havde dokumenter, der gik helt tilbage til 1700-tallet. I Vildsund blev værftet anlagt på resterne af den byggeplads, der blev etableret i forbindelse med støbning af sænkekasser til Vildsundbroen. Området er underlagt fredningsbestemmelserne, men der blev givet en varig dispensation fra strandbeskyttelseslinjen.

Nybygninger

I starten beskæftigede Vildsund Skibsværft sig hovedsageligt med reparation af det store antal fiskefartøjer, der dengang var i Limfjorden. Sidst i 1950'erne kom der for alvor gang i bygning af nye skibe. Således var der i årene 1958-59 ikke færre end fem nybygninger på samme tid, og værftet havde omkring 30 ansat.

Det var altid en stor attraktion, når der var stabel afløbning (søsætning) af nye skibe. Der kom mange mennesker den dag, herunder også repræsentanter fra dagspressen. Fotograf Jens

Vildsund Skibsværft i sin storhedstid. Fem nybygninger forlod værftet i 1958.

Rådslagning under restaureringen af fartøjet 'Ejdern' fra 1894. Fra venstre ses Kristian Andersen, Evald Andersen, Hans Jørgen Andersen og skibets ejer, Vladimir Krysanof, Stockholm. 1982.

Steffensen, dengang Thisted, nu Sundby Mors, optog en 16 mm film fra en stabelafløbning.

Den sidste nybygning var en 20 tons fiskekutter, som blev leveret til Thorsminde i 1967. Prisen på dette fartøj var 164.000 kr. Efter nybygningerne stoppede, beskæftigede værftet sig med ombygning af skibe for kunder fra ind- og udland. Værftet beskæftigede sig også med havne- og piloteringsarbejde - blandt andet med Vildsund Lystbådehavn i 1979 og opsætning af søbadet i Thisted.

Generationsskifte

I starten af 1980'erne overtog Evald Andersen

broderens anpart af værftet. Den nuværende ejer, Hans Jørgen Meibom Andersen, Sundby Mors, der er søn af Evald Andersen, startede i 1990 selvstændig virksomhed som bådebygger på adressen, og efter faderens død i 1994 overtog han helt værftet.

Hans Jørgen Meibom Andersen fortsatte med ombygning og reparation af fiskefartøjer, og i 13 år kørte han endvidere som vurderingsmand for skibsforsikringen 'Limfjorden'. Igennem de sidste 30 år er antallet af fiskefartøjer blevet reduceret voldsomt. Det samme er antallet af værfter. Specielt ved Limfjorden er der ikke mange tilbage.

Vilsund Muslinge Industris renseriafdeling på Ørodde, Nykøbing Mors. (Foto: Mie Buus, 2008)

Vilsund Muslinge Industri

Følgende er et uddrag fra bogen 'Muslinger & Mennesker – Arbejde og fest ved Limfjorden (Limfjordsmuseernes Samvirke, Lemvig, 2008)

Limfjorden og dermed Vildsund ligger på den nordlige grænse for en stabil forekomst af blåmuslinger. I det relativt kølige vand får muslingen en bedre smag og konsistens. Der er ligefrem tale om en speciel Limfjordssmag.

Mennesker har fra tidernes morgen levet af såvel jordens afgrøder som af havets forekomster af føde, herunder muslingen. Gamle bopladser med forekomster af muslingeskaller, vidner om, at mennesker ved fjorden har kendt til denne fødekilde i tusinder af år. Men den har tilsyneladende ikke spillet nogen stor rolle før op i det tyvende århundrede. I fjordfiskeriets historie fra 1700-tallet og fremefter har den kun en mindre rolle. Det var specielt som madding på fiskernes kroge, den blev anvendt i større stil.

Under verdenskrigene kom muslingefangsten til at spille en større rolle. Særligt under

anden verdenskrig fik den et voldsomt op-sving. Tyskland, der måtte anstrenge sine ressourcer til det yderste, blev i krigsårene en stor aftager af Limfjordens proteinrige afgrøde. Fjordfiskerne riggede om til muslingefiskeri, og besættelsesmagten købte deres fangster på dåse. Men eventyret blev kort. Efter krigen faldt muslingefiskeriet til niveauet fra før krigen.

Nu var det igen rødspætter, ål og sild som fiskerne fangede, men op i sidste fjerdedel af 1900-tallet gjorde restriktioner i fiskeriet, at man igen riggede om til skaldyrsfiskeri. Mængden af fangede blåmuslinger blev mangedoblet op mod 1990'erne. Der har altid været en eksisterende kamp mellem fiskerne og lovgivningsmagten om fiskeriet, men muslingefiskeriet måtte stort set fange ubegrænsede mængder. Først i 1980'erne og frem mod årtusindskiftet kom der også kvoter og restriktioner på muslingefiskeriet.

Flere afdelinger

Vilsund Musling Industri A/S (VMI) består

af flere afdelinger, som alle er beliggende ved Limfjorden. En del af råvarerne fanges af ejeren Poul Kærgårds egne både og landes i Vildsund. Renseriet ligger på Ørodde i Nykøbing, for rensningen af muslinger er betinget af direkte adgang til Limfjorden. Produktionsstedet med køl og frys ligger i Morsø Food Park, Nykøbing. Virksomheden har desuden en afdeling i Aggersund, hvor man producerer ferske muslinger.

At træde ind på VMI er som at komme i en anden verden. En verden med helt egne regler og rutiner, præget af ekstremt høje krav til sikkerhed og hygiejne. En dag ved pillebåndet givet et indblik i den verden, der hersker i en muslingindustri.

Der er ikke noget med bare at gå lige ind. Via et kaldeanlæg får man forbindelse med folk indenfor. Vel inde venter en række hygiejne- og sikkerhedsprocedurer, såsom skift til specialbeklædning, træsko og hovedbeklædning. Man må vaske hænder og gå gennem gulvbåd med bakteriedræbende væsker.

Ud over korte kurser om fødevarer-sikkerhed og hygiejne er det at pille muslinger ikke noget man uddanner sig til – man læres op. Oplæringen foregår ved, at man stiller sig ved siden af en erfaren pilledame, som viser tilrette, giver gode råd og retter op på de fejl, man uvilkårligt laver i starten. Det fungerer godt i forhold til de kvinder, der ikke har dansk baggrund og derfor ikke taler så godt dansk.

VMI blev for 10-15 år siden godkendt til at levere varer til de store supermarkedskæder i England. Her stiller man de store krav, der også omfatter dokumentation for, hvor og hvornår muslingerne er fanget. VMI var blandt de første i Danmark, der fik lavet et såkaldt ha-

zardprogram, der lever op til højeste standard i fødevarer-sikkerhed. At få en sådan ordre i hus betød rigtig meget for virksomhedens økonomi og udviklingsmuligheder. Englænderne var villige til at betale en merpris for et sikkert produkt.

Der er fugtigt og halvkoldt i pillerummet. Det lugter af musling, tang samt hel- og halvdøde krabber, søstjerner og andre bunddyr. Pillebåndet er virksomhedens hjerte. Det er her, de rensede muslinger starter deres vej rundt i produktionen. Det gælder begge VMIs afdelinger i henholdsvis Nykøbing, hvor muslingerne bliver til frostvarer, og i Aggersund, hvor produktet i sidste ende er ferske muslinger. I begge tilfælde ender de som eksportvarer. Kun en lille del finder vej til danske køle- og frostdiske. I Sydeuropa anses muslingen for en delikatess.

I Aggersund bliver muslingerne sorteret efter størrelse og kvalitet med 'super' som de største og fineste. Arbejdstempoet kan variere ved de forskellige bånd. Det er en traditionel kvindearbejdsplads, og de fleste i pillerummet er mellem 40 og 60 år, og her har de det til fælles, at de ikke kunne tænke sig at arbejde andre steder på virksomheden. VMI fremtræder som en moderne fiskeindustri fordelt på flere afdelinger. Moderne bygninger, kontorer, siloer, haller, køle og frysehuse, transportbånd og laboratorium.

VMI – en ny spiller

Frem til 1986, da VMI kom til, sad Østers-kompagniet alene på muslingeproduktionen ved Limfjorden. VMI er grundlagt af de nuværende ejere, Poul Kærgård og Allan Dragsbæk. Poul Kærgård fortæller: "Jeg er vokset op med

Pille- og sorteringsarbejdet i slutningen af 1970'erne adskiller sig ikke væsentligt fra i dag. Den største forandring er nok kravene, som i dag stilles til bl.a. hygiejne og fødevarer sikkerhed.

fiskeriet tæt inde på livet, og da jeg var dreng, var det kun fiskeriet, der sådan for alvor interesserede mig”.

Der har for VMI altid været en tæt og direkte forbindelse til muslingefiskeriet. Edith Kærgård blev enke ved en drukneulykke, da hendes mand og ældste søn omkom med deres muslingeskraber.

Det var en ulykke, der sendte chokbølger gennem det lille samfund, hvor alle kender hinanden. Langt ud over Thy var der stor medfølelse med de ramte familier, Dissing og Kærgård. Lokale folk standser ofte op ved de to

grave ved hovedindgangen til Stagstrup kirke, hvor stenene for Peter Kærgård, sønnen Johan samt Jens Peter Dissing bærer datoen for ulykken 12. maj 1979.

Efter ulykken var det Edith Kærgårds håb, at sønnen blev på land. Poul indså hurtigt, at der var flere muligheder i forarbejdningen af muslinger end i fiskeriet.

Edith Kærgård valgte at drive firmaet videre, til sønnen kunne tage over. Ligeledes fortsatte Johanne Dissing, enke efter Jens Peter Dissing, med Brocafeen. Livet skal gå videre, om end det er svært.

Den anden grundlægger og ejer, Allan Dragsbæk, har sin baggrund i kystfiskeriet fra Klitmøller og stammer fra de gamle skudfartslægter – hvilket også tæller på plussiden i miljøet. Han kom med en uddannelse som maskinist og arbejds erfaring fra fiskeindustrien i Hanstholm. Begge var iværksættere. Poul var på det tidspunkt kun 19 år, havde stor selvtilid, gå-på-mod og var overbevist om, at muslingeindustrien var der fremtid og muligheder i. Allan var 43 år, da de startede. Han udtrykker det således: ”Vi troede på hinanden. Vi arbejdede virkelig godt sammen, også selvom vi havde hvert vort område. Poul tog sig af renseriet, og jeg tog mig af fabrikken”.

Muslingefusion

Det sidste nye er, at VMI og Limfjords Kompagniet - de to største muslingeindustrier ved Limfjorden - er fusioneret. Den nye virksomhed får base på Mors. VMI har overtaget alle aktier i Limfjords Kompagniet.

Hollandske Roem van Yerseke Holdings BV (Limfjords Kompagniets tidligere moderselskab) bliver ny medejer af VMI. Efter fusionen ejes virksomheden af hovedaktionæren Poul Kærgård sammen med Lenger Seafood Roem van Yerseke – to af de største aktører inden for skaldyrsbranchen i Europa.

Vildsund Lystbådehavn

Af Historiegruppen

”Vejret kan vi ikke bestemme over. Vi kunne godt have ønsket det lidt anderledes i dag. Når regnen nu alligevel siler ned, kan vi da sige, at havnen bliver rigtig døbt”. Det var ordene, som formanden for Vildsund Havn, Toni Keil,

indledte sin indvielsestale med på en våd lørdag i august 1979. Til akkompagnement af regn og torden gik Snedsted Tamburkorps gennem byen, og vejret til trods gav det et flot tattoo på havnepladsen.

Havnen var før indvielsen blevet ryddet for både, så den røde snor kunne klippes over, inden havnen blev taget i brug. Som en tak til fiskerne, der havde tilskødet den gamle fiskerihavn til den nye forening, blev det én af de gamle fiskere, Anders Hald, Vildsund, der klippede den røde snor over ved at sejle ind i den nye havn. Herefter blev havnen langsomt fyldt af de ventende både ude på fjorden.

I løbet af natten havde det regnet af, så søndagens fest blev afviklet i strålende solskin. Der var flere aktiviteter bl.a. konkurrencer for børn, mulighed for at stå på vandski og helikopteropvisning fra flyvestation Ålborg, hvor man viste, hvordan man redder folk, der er kæntret eller kommet i en anden nødsituation på vandet.

Havnen var oprindelig projekteret til at skulle rumme 40 både, men undervejs ændrede man det, så der kan være 69 både. Ud over at være en base for sejlere og fiskere er havnen for mange et led i aftenturen. De står og betragter havnemiljøet med de forskellige både. En lokal nabo til havnen udtrykker det således: ”Lystbådehavnen er Vildsunds hjerte.”

Havnens historie er dog meget ældre end selve lystbådehavnen. Vi må erindre, at der fra tidernes morgen har været fragtet både mennesker og gods mellem Vest- og Østvildsund. Ind imellem har det kostet tab af både liv og gods.

Efter at færgeriet var indstillet, rykkede fiskerne ind på området. De havde fra Arilds tid trukket bådene op på stranden længere mod

Vildsund Lystbådehavn i idylliske omgivelser. (Foto: Knud E. Jensen)

syd, nær Kappelhage. Vandet og havnen har også i nyere tid krævet sine ofre, som da et ældre ægtepar i 1980'erne kørte ud i havnen og druknede. Så selv en solbeskinnet smuk lystbådehavn med lysende hvide sejl har sine skyggesider.

Inventar og køkkener

Af Historiegruppen

Historien om virksomheden Hanstholm Køk-

ken og Inventar tager sin begyndelse med en tømrersvend, der begyndte med 2.000 kr. i et gammelt forfaldent hus og oparbejdede en blomstrende virksomhed.

Harald Villadsen, en 25-årig tømrersvend fra Hundborg, kom i 1958 til Vildsund og fandt en faldefærdig, men efter hans opfattelse egnet produktionsbygning, som han købte for 7.500 kr. I løbet af få år fik Villadsen oparbejdet en imponerende virksomhed – en historie, som også fandt vej til den lokale avis. Således kun-

ne man læse i *Thisted Dagblad* i 1972: *Harald Villadsen havde ikke meget jordisk gods, da han og hans unge kone flyttede ind i det gamle forsømte hus ved Limfjordens vande. De små midler blev hurtigt brugt op på snedkerimaskiner, men de unge havde noget, der var mere værd end penge. De havde energi og arbejdslyst og mod på at tage fat.*

HV Inventar, som virksomheden hed dengang, satsede på produktion af butiksinventar. Det var jo i den periode, hvor de traditionelle købmandsforretninger blev afløst af noget så moderne som selvbetjeningsbutikker - dem hvor kunderne selv skulle fylde i kurvene. Mange købmandsforretninger skulle derfor have nyt inventar. Man havde fået et rigtig godt samarbejde med De Samvirkende Købmandsforeninger om leverance af hylder og skuffer og andre sindrige indretningssystemer. Der var blot fem snedkervirksomheder med i denne ordning, så HV Inventar betjente hele området fra Skagen og ned til Vejle.

Successen krævede udvidelser af snedkeriet, som oprindeligt havde ligget i det lille hus. *Thisted Dagblad* kunne i 1972 berette følgende om virksomhedens succes: *Det gamle hus, hvor der var værksted i den ene ende og beboelse i den anden, er for længst blevet for trangt til virksomheden. For et par år siden opførtes en ny to-etages værkstedsbygning inderst på grunden, men sammenbygget med det gamle hus, ligesom der er opført en moderne villa ud mod vejen, også her indgår det gamle hus i byggeriet, idet kun en af dets gavle er sat om.*

Virksomheden havde allerede på daværende tidspunkt en millionomsætning og 30 ansatte. Ifølge Villadsen havde successen to hovedår-

sager. Den ene var hans hustru Maja, der lige fra starten har forestået bogholderiet og andet administrativt arbejde. "Uden hende var det ikke gået", siger han. Den anden årsag var, at fabrikken, der bestandig har måttet udvide, ikke har en ensartet produktion. "Vi fremstiller først og fremmest inventar til butikker og kontorer, men inventaret er forskelligt", fortalte Villadsen.

HV Inventar forsøgte hele tiden at udvikle sig. Man fik nye salgs- og udstillingslokaler med 'prøvesupermarked' langs hovedvej A10 ved Svenstrup, som for alvor var ved at hæfte sig på storbyen Ålborg. Man åbnede en metalvirksomhed i det nuværende Hyttefadet, hvor stålskelletter til dele af inventaret blev fremstillet, og etablerede også egen tegnestue.

Hanstholm Køkken og Inventar

Alt har sin tid i denne verden, og der kom nye tider og nye folk til. Knud Jørgen Thomsen,

En af arbejdsprocesserne er at skære finér, og det kræver præcisionsarbejde. 1977.

der er fra Stagstrup og udlært i træfaget, var en tidligere medarbejder i HV Inventar.

Knud Jørgen Thomsen etablerede sig som selvstændig ved købet af Martin Gregersens Hanstholm Køkken, der var etableret i Ræhr-Hanstholm-området. Da han efter et par år på kalk-knuden fik mulighed for at flytte til Vildsund, slog han til og købte i 1983 sin gamle arbejdsplads HV Inventar.

Det var en stille start med en halv snes medarbejdere, men ret hurtigt vendte kunderne tilbage til firmaet. Allerede i 1985 var han i gang med en ny udvidelse af det i forvejen ret store fabrikskompleks fra Villadsens tid. Knud Jørgen havde travlt. Han ansøgte om en byggetilladelse, og da han regnede med, at det blot

var en ekspeditionssag, påbegyndte han byggeprojektet, som beløb sig til et sted mellem 2-3 mill. kr.

Tilladelsen kom imidlertid ikke. Det 1.400 kvadratmeter store byggeri lå i en såkaldt landzone, så Thisted Kommune kunne ikke sige god for byggeriet. Sagen endte derfor i Viborg Amt, hvor der gik politik i den. Flere politikere, herunder bl.a. SFeren Anni Svanholt, så sagen som principiel og ville ikke give tilladelse, da byggeriet var ulovligt påbegyndt. Andre var af en anden opfattelse.

Charles Klitgård, medlem af amtsrådet for Venstre og bosat i Frøstrup, mente, at amtet var et serviceorgan og ikke et straffekorps, så byggeriet skulle lovliggøres. Godt nok skulle

Knud Jørgen Thomsen foran den omstridte tilbygning, som medførte heftig diskussion i Viborg Amtsråd. 1985.

reglerne overholdes, men der var også forståelse for, at et ekspanderende firma var ivrig efter at komme i gang med byggeriet. For øvrigt var der handlet i god tro.

Efter heftig debat i amtsrådsalen fik Knud Jørgen Thomsen med 14 stemmer ud af 27 tilslutning til at gå i gang med byggeriet. Fabrikken rådede nu over 4.500 kvadratmeter.

I midten af 1990'erne lykkedes det for Hanstholm Køkken og Inventar at få foden inden for på det svenske marked. Knud Jørgen Thomsen skrev kontrakt med et af de største byggefirmaer, der opfører godt 1.000 huse hvert år. Hanstholm Køkken har i 2010 omkring 45 medarbejdere i den danskejede virksomhed.

Fra cykler til moderne industrivirksomhed

Af Flemming Jensen, VSM Thy

I Vildsund var der en mand, der i 1944 så muligheder for at etablere sig som selvstændig erhvervsdrivende. Christian Jensen hed han, og han købte et mindre stykke jord, i dag Åsvej 50, og byggede et lille cykelværksted med tilhørende bolig på 1. sal.

At etablere sig under krigen, hvor der var stor mangel på materialer, krævede stor kreativitet, når selv den mindste opgave skulle løses. Samtidig var konkurrencen hård fra de mange andre små smedjer i nærområdet.

Med flid og lange arbejdsdage voksede kundekredsen hurtigt. Fra at være et cykelværksted blev opgaverne mange og forskelligt såsom vognhjul, som skulle ringes om, og plovskær, der skulle tyndes og lægges på. I krigens sidste år beslaglagde tyskerne det lille værksted i dagtimerne, og derfor var Christian Jensen

tvunget til at udføre arbejdet om aftenen i stedet.

I 1945 blev Christian Jensen gift med Marie, som kom fra Gjersbøl ved Snedsted. De flyttede ned i et lille hus, som blev bygget bag ved værkstedet.

Marie var meget aktiv, og når der manglede en hånd i smedjen, var hun altid klar. Derudover havde hun den vigtige funktion at sørge for god betjening af kunderne og altid have kaffe på kanden med hjemmebagt brød til. Kontorarbejdet med at skrive regninger og bringe dem ud på cykel var også en stor del af Maries arbejde.

Den lille smedje måtte udvide

Efter krigen blev der brug for mange af de ting, som vi opfatter som den største selvfølgelighed i dag.

Private boliger fik lagt vand ind og senere installeret toiletter. De mange landmænd, som var i området, har nydt stor glæde af de gum-mivogne, som er fremstillet med håndsmedet beslag og hængsler.

Træarbejde blev udført i samarbejde med en anden virksomhed, tømrer Harald Villadsen. Landbrugsmaskiner har også udgjort en væsentlig del af produktionen hos Christian Jensen. Han arbejdede også tæt sammen med Vildsund Skibsværft. Hans opgave var bl.a. at smede skibsbeslag til master og lignende.

Det viste sig hurtigt, at der blev brug for svende i virksomheden, da opgaverne blev flere og større. Den lille smedje måtte udvide. I 1954 byggede de en ny privatbolig, og lidt efter udvidede de værkstedet. Den første ombygning skete i 1960. Allerede i 1967 skulle der tilkøbes mere jord, og en ny hal blev opført. I

1988 blev endnu en hal opført, og kun seks år senere blev der bygget igen. I dag ligger virksomheden med udsigt over den nyetablerede Sundby Sø. Undervejs er der blevet opkøbt fire naboejendomme, hvoraf de to blev revet ned.

I 1964 blev Chr. Jensen kontaktet af Arne Kærsgård fra Thisted Amt, som havde et problem med affald på rasteplasserne. Arne Kærsgård medbragte et låg, som vi kender fra vores renovationsstativ, og sammen byggede de et affaldsstativ op. Det blev starten på en produk-

tion af affaldsstativer, som siden har vist sig at blive en del af virksomhedens program.

Senere er der kommet flere produkter til: cykelstativer, læskure, cykelskure, miljøafskærmninger og papirkurve i flere modeller. Det sælges fra virksomheden til hele landet, også Grønland.

Smedeopgaverne har været meget forskellige. Det spænder fra kunstudsmykninger til husgavle over hundekurve i stål til maskiner og udstyr til forarbejdning i muslingeindustrien.

Nye ejerforhold

I 1984 blev Flemming Jensen medejer af virksomheden sammen med Chr. Jensen. I 1990 overtog Flemming Jensen den sidste del af virksomheden, som han i 2006 omdannede til VSM A/S

Med virksomhedens centrale placering har den gennem alle årene samarbejdet tæt med de omkringliggende industrier.

Virksomhedens opgaver har været et billede på, hvad der har været behov for hos kunderne, og man har lyttet til, hvad kunderne havde brug for. I 1988 kom naturgassen til Vildsund og senere rundt i Thy. VSM blev kontaktet af Naturgas Midt-Nord og fik til opgave at udføre stikledninger til gasinstallationer. Denne opgave havde man frem til 1998. Det blev starten på en ny plastafdeling, hvor nye forretningsområder inden for ledninger i jord blev opdyrket. Det drejede sig eksempelvis om store og små installationer til vand og spildevand i bygninger.

Den gamle cykelforretning havde udviklet sig til en moderne industrivirksomhed med 20 faglærte og lærlinge beskæftiget.

Flemming Jensen ved siden af et busskur produceret på VSM. 1998.

Pølsevogne i Moskva

Af Historiegruppen

Det med pølsevogne og iskiosker kom nærmest som en tilfældighed. Åge Håning var tømrermester i Vildsund og havde en god virksomhed med en svend og lærling, da iskioskerne kom på mode. Håning var landmandssøn fra Flade på Mors, hvor han i 1937 blev udlært som tømrer. Han arbejdede som svend på Mors, i Thisted og Ålborg, inden han i 1943 købte værkstedet i Vildsund af sin bror Kristian Håning. Kristian var kommet til Vildsund sidst i 1930'erne måske i forbindelse med bygningen af Vildsund-broen. Det var i en periode, hvor det var meget svært at få materialer, og al transport foregik på cykel.

Iskioskerne var én af de nicher, Åge Håning fandt frem til. Den første iskiosk blev leveret til Sigurd Sørensen, Mejeriet Pasteur, i Thisted. Efter krigen kunne alle stille an med en kiosk ved indkørslen, og efterhånden blev der en omfattende produktion af ishuse. I 1973 havde Håning produceret 55 iskiosker alene til isselskabet Rønbjerg Is. De små brune huse med grønt tag kunne ses overalt i Nordjylland, hvor Rønbjerg Is solgte is. På dette tidspunkt var der ti mand beskæftiget med produktionen, otte tømrere, en maler og Håning selv.

Pølsevognene

Pølsevogne blev det næste, Åge Håning kastede sig over. Vognene har udviklet sig fra den jævne bod, som en mand kan fragte rundt med, til stationære pavilloner, som huser småforretninger.

Den første pølsevogn blev produceret i 1955, og pølsevogne fra Vildsund er siden ble-

Åge Håning foran en af sine pølsevogne i anledning af, at han kunne fejre 40-års forretningsjubilæum. 1983.

vet solgt i hele Danmark og efterhånden også i udlandet. Flere vogne er sendt til Moskva, således at man på den Røde Plads kan købe røde pølser. Også indretning af større grillbarer begyndte virksomheden at tage sig af.

Affaldet, som de mange høvlspåner fra produktionen udgør, genbruges. Det er typisk fjerkræavlere, som aftager spånerne, og de anvendes som fugtsugende strøelse. Men det var ikke nogen rar hyre at fylde en lastbil med høvlspåner. Det foregik i en sand spånstorm, for der var ikke tid til at stoppe produktionen. Der blev hostet, harket og små-bandet i siloen bag fabrikken.

Ny mand ved rorpinden

Siden midten af 1980'erne har Elvin Kristensen været medindehaver af virksomheden. Han beskæftiger sig mest med salg og kundepleje. Han er regnskabsuddannet og er ligesom Håning født på Mors. Håning befinder sig bedst ved det håndværksmæssige og udvikling af nye produkter. Med personalet på kontoret var

der 25 ansatte hos Håning plus de sæsonansatte medarbejdere. I forbindelse med etableringen af Sundby Sø er virksomheden flyttet til Mors. I dag udlejes og sælges der bl.a. selskabstøj fra lokalerne på Åsvej 44.

Mit liv i Gærup og Vildsund

Af Knud Erik Tøfting

Jeg er født i Villerslev i 1944. Efter et år flyttede jeg med mine forældre, Hilda og Harald Tøfting, til Gærup mellem Skyum og Vildsund. Vi boede helt ude på fjordbakken med den dejligste udsigt til Mors. Det var på et lille landbrug med jord helt ned til vandet, hvor vi havde vores egen strandbred. Vi havde en lille båd, som vi padlede ud på vandet i og fiskede lidt fra. Vi fiskede efter ål med bildæk. De var sømmet sammen med et lille hul i banen, så ålene kunne svømme ind i dem. Oppe på bakken, ikke ret langt fra huset, havde vi en lille sandgrav, så vi var altid optaget enten ved fjorden eller i sandgraven.

Livet på gården

Vi boede på et husmandssted, og derfor måtte min far ud at tjene lidt ekstra ved at køre mælketur til Sundby Mejeri. Vi var ofte med for at læsse spande på og af igen. Når vi så kørte hjemad, havde vi mange af spandene fyldt med valle. Smør og fløde, som var bestilt retur af andelshaverne, havde vi ved siden af.

Far kørte mælk med to gule nordbaggere i mange år, men han var også kommet til at køre foder i sække for Brdr. Ydes købmandsbutik til landmændene i Vildsund-området.

I 1952 købte min far en lille lastvogn. Egentlig havde han købt en Opel Blitz, men af en

eller anden mærkelig grund var handlen gået i kludder, for da han skulle hente den, var bilen væk. Han kom i stedet hjem i en Chevrolet. Snuden, hvor motoren sad, var længere end ladet, og så brugte den for 2 kr. mere benzin om dagen, end han fik for at køre mælketuren.

Det kunne selvfølgelig ikke blive ved med at gå, men først i 1954 fik han bilen solgt. Vi fik i stedet for en splinterny International Harvester 30 hk. traktor på diesel, og den var utrolig nøjsom med brændstoffet. Det blev en succes, og far begyndte at harve og pløje for nogle landmænd, som ikke selv havde en traktor. Det var i de første år, hvor mekaniseringen af landbruget ikke for alvor var slået i gennem.

Jeg begyndte i skole i 1951. Vi gik i Gærup Skole, som i øvrigt ligger der endnu, og min meget dygtige lærer Jacobsen har boet i skolen, siden Gærup Skole lukkede, og eleverne blev flyttet til Stagstrup Skole. Han døde i 2008. Vi havde flest timer i skolen, mens vi gik i lille klasse (de tre første årgange). I store klasse (de sidste fire årgange) havde vi mere fritid om sommeren, for vi skulle jo kunne hjælpe til i landbruget. Skolegangen var lidt anderledes, end det foregår i dag. Når vi skulle have gymnastik, foregik det ude på legepladsen, hvor der også var opstillet ribber. Regnede det, var vi nødt til at lave gymnastik i gummistøvler, for skiftesko var ikke opfundet dengang.

Ud at tjene

Det med at gå i skole kunne jo ikke vare ved, så da jeg blev 12½ år, lavede min far en aftale om, at jeg skulle ud at tjene på en nabogård til skolen. Her fik jeg plads den sidste sommer, før jeg skulle konfirmeres. Vi stod op kl. seks, og når vi var færdige med at malke, fik vi mor-

Vildsund omkring 1960 - som den 16-årige Knud Tøfting oplevede byen.

genmaden, som bestod af havregrød og måske lidt kaffe. Så skulle jeg i skole, hvor jeg gik fire formiddage den sommer.

Når jeg kom hjem til middag, kunne vi genoptage arbejdet på gården med forskellige gøremål. Vi havde ikke traktor, så jeg fik lært at køre og pløje med jyske heste. Vinteren før jeg skulle konfirmeres, boede jeg hjemme igen. Da skulle vi både gå til præst og havde en del mere arbejde i skolen, men det var ikke ualmindeligt at skulle hjælpe til i landbruget, for far kørte fortsat med mælk.

Hjælp til i hjemmet

Så kom foråret, hvor jeg skulle konfirmeres.

Det var en stor dag. Jeg fik en helt ny Wandere-cykel leveret af smed Christian Jensen, Vildsund, men det med konfirmationen var jo også et vink om at komme videre ud ad livets landevej.

Der var ikke noget med at læse videre. Det var bare med at komme ud at tjene. Det kom til at foregå samme sted, som jeg tjente det sidste år, jeg gik i skole. Jeg var ansat i halvandet år, men efter aftale lånte min far mig til at køre med på mælketuren.

Min far havde fået en meget dårlig ryg af at sidde på traktoren, så han kunne ikke løfte mælkespande op på vognen. Der blev bundet nogle sække på den ene løftearm bag på

traktoren, så kunne jeg sidde der mellem vogn og traktor på hele turen kun afbrudt af, at jeg skulle af for at læsse de fulde mælkespande op på vognen.

Når vi nåede op til mejeriet i Sundby, måtte jeg læsse de fyldte og tunge spande af igen. Nå, men når turen var overstået, kunne jeg stå af igen på gården, hvor jeg tjente, og fortsætte dagens arbejde. Det blev man budt som 13-årig, men der var jo ikke noget, der hed sygeløn til min far, så han var nødt til at prøve at klare sig.

I den tid, jeg var hjemme, var vi efterhånden blevet tre søskende, tre drenge, og en fjerde, min lillesøster, kom til, efter at jeg var kommet ud at tjene på landet.

Efterskolen gav nyt indhold

Da jeg havde tjent det samme sted i snart to år, fik jeg lyst til at komme i skole igen. Jeg søgte ind på Galtrup Efterskole på Mors og fik plads på vinterholdet 1960-61.

Det er noget af det, der står for mig som min redning her i livet. Jeg fik et helt andet syn på, hvordan verden så ud, og at der var mange andre alternativer til det, jeg hidtil havde mødt i livet. Det er det bedste halve år, jeg har haft, og jeg lærte en masse den vinter.

Først var jeg på et valghold, der skulle lære engelsk. Det må jeg dog sige, at det var en fejltagelse. Jeg kom til at tale med en ung og dygtig matematiklærer, som havde et andet valghold, og jeg sagde til ham, at jeg havde fortrudt valget med engelskholdet. Han sagde til mig, at hvis jeg ville skifte til matematikholdet, så ville han uden for timerne hjælpe mig med at læse op.

Det tilbud tog jeg imod, og det er det bedste,

jeg nogensinde har gjort. Per Grane, som læreren hed, var en utrolig dygtig og inspirerende matematiklærer, og det fik jeg meget ud af. Vi var omkring 75 elever, og skolen var ved at bygge til. Selv om kårene var lidt trange, var det et dejligt sted.

I lære som elektriker

Jeg havde set, at der var nogen, som beskæftigede sig med andet end landbrug, og det kunne jeg også godt tænke mig. Jeg forhørte mig om læreplads flere steder og troede egentlig, at jeg ville være tømrer, men en dag jeg kørte hjem til mine forældre, holdt jeg ind og fik en samtale med elektriker Harder Nielsen i Sundby på Mors.

Jeg fik efterhånden en aftale i stand om, at jeg kunne komme i lære i hans forretning fra foråret 1962. Det var en god periode med en utrolig udvikling i samfundet. Jeg fik hårdt brug for min matematik på lærlingskolen i Hadsten, men den barske hverdag bød jo på andet godt. Dengang huggede vi mange riller til el-installationerne i nye huse. Det var før rillefræseren, som vi dog anvendte det sidste par år af min læretid.

Noget, jeg husker godt, er, at man ofte frøs under arbejdet. Jeg havde fået en ny knallert, som jeg kørte på fra Gærup gennem Vildsund og til Sundby Mors. Så var man allerede godt kold fra morgenen af.

Det var jo den tid, installeringen af centralvarme med oliefyr var på sit højeste. Dem installerede vi utrolig mange af, men ligeså snart vi kunne høre ilden buldre i det nyinstallerede fyr, ja, så sagde de, at nu skulle vi have farvel og tak, så varmen fik vi aldrig glæde af. De sidste måneder jeg stod i lære, fik jeg dog en

varevogn at køre hjem i, så det blev lidt nemmere at få varmen i de kolde fingre.

Installatøruddannelsen

Senere kom jeg ind på Ålborg Tekniske Skole, som havde et fem måneders aftenforskolekursus til installatørskolen. Jeg fik arbejde hos Strøm Hansen i Nørresundby i de fem måneder, hvor jeg gik på aftenskole fire aftener om ugen á tre timer. Det var en knaldhård tid.

Jeg havde den glæde, at Ruth flyttede med mig rundt. Vi blev gift i 1967 og fik vores første barn, Jette, mens jeg læste i Ålborg. Det blev jo nok mest Ruth, der passede hende og kogte bleer på vores gasblus i den lille lejlighed, mens jeg færdiggjorde min uddannelse.

Vi blev boende i Nørresundby i næsten to år. Under et besøg i Thy fandt vi ud af, at vi gerne ville tilbage til egnen. Vi fandt en grund på Skråningen i Vildsund, som vi købte. Den kostede alene 10.000 kr. Vi havde kun halvdel, men det lod sig ordne i Sparekassen Thy, som dengang, det var i 1969, var etableret ved købmand Tine Mikkelsen lige ved siden af smeden.

Vi begyndte at bygge nyt hus i foråret 1970, og vi flyttede ind i december samme år. En del af arbejdet var selvbyggeri, så derfor tog det ekstra tid at bygge huset.

Vildsund El-forretning

Jeg havde fået arbejde i Thisted hos H. M. Mortensen, men i 1975 havde jeg fået lyst til at starte for mig selv som el-installatør. Det var noget af et spring, men omsider sagde Ruth ja under forudsætning af, at jeg ikke skulle regne med, at hun ville hjælpe.

Vi startede i august 1975, og firmaet kom til

Carl og Ingelise Ringgård, som overtog dyrehaven efter familien Nør i 1978. Knud Erik Tøfting overtog dyrehaven i 1991.

at hedde Vildsund El-forretning. Det var den første el-forretning i Vildsund, men det gik egentlig godt, og det varede da heller ikke længe, inden Ruth fattede interesse for at hjælpe med forretningen. Hun smuttede lige på kursus i maskinskrivning, og så kunne hun skrive regninger ud.

Vi boede stadig på Skråningen 16, men det var ikke godt at drive forretning derfra, idet det var et villakvarter. Så vi lejede en stald hos Alfred Christensen til de større materialer og kabler. Det blev ikke ved det, for i 1980 manglede vi i den grad plads, så vi solgte vores dejlige hus og byggede helt nyt på Parkvej 49. Der er både beboelse, kontorer, butik og lager i ét. Dengang gik det stærkt, og vi udvidede nogle gange, indtil bygningerne stod, som de gør nu.

I min barndom startede Martinus Ræv dét, der senere blev til Vildsund Dyrehave. Jeg kan dog bedst huske, da Carl Nør overtog den. Det var et lille husmandssted på Parkvej, og han

havde nogle få køer, og min far kørte på det tidspunkt mælk hos ham.

Når der havde været et særligt arrangement i dyrehaven, stod Carl ikke så tidligt op, og da mælkekusken kom, var spanden ikke kommet ud. Det var far lidt utilfreds med, men det blev dog sådan, at han skulle hente spanden omme i stalden mod, at vi fik et partoutkort til dyrehaven.

Ved Carl Nørs død blev dyrehaven overtaget med alle faciliteter og campingplads af elektriker Carl og Ingelise Ringgård fra Snedsted. Efter nogle år med forskellige ejere, købte vi centerbygningen i 1991. Vi gik i gang med at reparere bygningerne, hvorefter vi begyndte at leje disse lokaler ud til selskabslokaler. Det gik udmærket, men en dag i 1998 kom Hugo Jensen fra Hotel Phønix i Thisted og ville købe lokalerne. Det endte med, at vi solgte til ham, efter at han havde haft det lejet nogle gange.

I 1998 solgte vi Vildsund El-forretning til H. M. Automatic i Thisted. De ville absolut købe, og vi gav dem lov. De solgte så desværre forretningen videre til højspændingsværkerne tre år senere. Der arbejdede jeg så frem til 2005, da jeg blev afskediget. Jeg gik en kort tid ledig og fandt ud af, at jeg ville begynde igen som selvstændig el-installatør under navnet Tøfting El. Vi er flyttet tilbage i lokalerne, som Vildsund El var i, efter at PH El har besluttet at flytte hele firmaet til Snedsted.

Set fra mit stuevindue

Af Solveig Kortegård

I 1963 kom Solveig og Johannes Kortegård fra henholdsvis Sundby og Stagstrup som nysgifte til Vildsund og købte det gamle posthus

og overtog det medfølgende postarbejde efter Kirstine Mikkelsens død. Her arbejdede de i 32 år:

Dagene begyndte med, at postsagerne blev hentet ved bussen fra Thisted tidlig morgen. De første år var der to fastansatte postbude plus en afløser. Postruten var Vildsund-Skjoldborg-Ås og en del af Silstrup. Udbringningen var på cykel med en stor lædertaske foran, to side-tasker, samt papirer af særlig værdi i en taske over skulderen. Posten modtog vi fra Thisted Postkontor. Vi havde fem afgang i løbet af dagen. Den sidste kl. 19.15. Det kan fortælles, at der på gavlen af vores hus var en lille låge, hvor chaufførerne kunne lægge midnatsposten i. Den har dog aldrig været brugt i min tid.

Mange minder dukker op! Klarest står nok juletravlheden. For et cyklende postbud var det en slæbsom tid. Selv en juledag skulle posten ud. Reservebudet var avisomdeler om eftermiddagen i byen og udbragte i den forbindelse også den eventuelle brevpост, som var dukket op. Når juletravlheden nærmede sig, var der i hundredvis af julekort, som skulle afleveres i hjemmene. Turen måtte så gå til posthuset for at hente pakker. Forventningens glæde var altid stor, når det gjaldt pakker fra Daells Varehus eller udlandspost. Julemærkesalget var også altid spændende. Nogen kom på udgivelsesdagen og købte et helt ark til samlingen.

En stor kunde året igennem var konservator Stausholm, som sendte kasser med udstoppede dyr. De skulle mærkes *forsigtig* og krævede stor omhu.

En særlig pakke, afsendt fra dyrehaven, må der fortælles om. På kassen var der påklæbet mærkatet "Levende dyr" - en abekat med glimt i øjet kiggede ud gennem trådnettet. Pludselig

Ejendommen på Gl. Færgevej 23 fungerede stadig som posthus, da Solveig og Johannes Kortegård købte den. (Foto 2011)

lød der et smæld, og aben sad på disken – først til forfærdelse, men senere til stor morskab. Døren blev låst, og Carl Nør blev hentet ind for at fange dyret.

En hverdagsmorgen kunne være meget hyggelig, når postbudene kom. Frisk kaffe på kanden, og ikke så sjældent kunne en nyfanget rødspætte hurtigt flås og steges, mens den krummede sig på panden – et vidunderligt måltid at starte en postrute på.

I 1968 blev postbudene motoriserede og kørte ud fra Thisted i stedet. Men posthuset i Vildsund forblev brevsamlingssted frem til 1995. 32 år var bragt til ophør. Hyggelig snak med vildsundboerne – alle kendte alle – sidste nyt

kunne lige vendes og drøftes over et girokort. Det var en dejlig tid.

Livet i det gamle færgeleje

Tidlig morgen kunne man ude fra fjorden høre dum-dum-dum – det var muslingebådene og fiskerbådene, der var på vej ind. Muslingebådenes havn var ved det gamle skibsværft – fiskerbådene i færgelejet. Der var altid folk, godt humør og hyggelig snak. Fiskene blev sorteret – nogle gik i hyttefadet, andre til salg.

Snart kom folk gående og cyklende med en lille spand i hånden. En hurtig handel og fisken skiftede plads fra båd til køkkenbord. Det var et uforglemmeligt syn, når solen skinnede, og

skællene fra høstsildene glinsede på fiskernes arme og tøj. Et billede, som også har sat sig fast, var de stolte fiskere i deres små fiskerbåde – altid stående midt i bådene uanset vejr og vind – selvfølgelig uden redningsvest.

Engang havde en af fiskerne sat ålegarn ud for Ås/Silstrup. Han fik overbalance og faldt i båden. Han sejlede til Thisted og fik lagt stor bandage i rokclubbens klubhus. Han takkede nej til et tilbud om at blive kørt hjem. Nej, båden skulle hjem i havn! En helt ukuelig mand gik i land og var hjemme en dag eller to, og så nævnte man det ikke mere.

Fiskerne var travle, men snakkesalige mænd, der altid var i gang. Net skulle renses, hænges til tørre, repareres og klargøres. Båden skulle fra tid til anden på land for at blive tjæret og malet. En pibe tobak og en skrå skulle også passes.

Når det så var forår, var det tid til at lyse efter ål (blinde ål), som stod inde i strandkanten. Man gik med en petromax-lygte i hånden – jeg kan stadig høre den hvæsende lyd for mig. En pandefuld ål kunne hurtigt samles. I vinterperioden kom ålesaksen i brug. Jo, et fiskerliv gav beskæftigelse hele året!

Mange husker nok også det sekskantede hus 'Paraplyen', som lå ved færgelejet. Det var oprindeligt kun med bænke og tag – til ly for sol og regn når folk ventede på færgen før 1939.

Min bedstefar var blandt andre *færgeskæel* (rokarl) i de år. Han kunne fortælle meget gemtligt om sine oplevelser. Når en thybo- eller morsingbocarl skulle roes over, kunne tonen være meget grov. For hvis en morsingbo havde et forhold til en thybo-pige, skulle det afregnes! Om han så skulle gå flere kilometer efter fyren.

Hvad angår 'Paraplyen', blev den siden muret op og brugt af fiskerne og andet godtfolk.

Vildsundbroen og markederne

Vildsundbroen blev indviet i sommeren 1939. Kong Christian X klippede snoren. Morsingboerne fik lov til først at gå tørskoede over. Det fortælles, at folk på Thy-siden hviskede til hinanden: "De ser da ret godt og almindelige ud!"

Broens 50-års jubilæum var en stormvejrsmiddag. Fjorden var skummende, så langt øjet rakte. Dannebrog foldede sig smukt ud, og til vindens tuden blev der serveret kaffe på broen.

Fra mit vindue må jeg også nævne markedsdagene. Tre dage hvor byen er på den anden ende. Fjerde dag bliver koste og river fundet frem, og alle sporene slettes. Igen stilhed hvor fuglesang kan høres – hverdagen er tilbage.

Sammenholdet

Selv om Vildsund ikke er en stor by, rummer den mange – endda drabelige historier. Blot for at nævne nogle:

Ekspllosion på kødfoderfabrikken – Dreng dræbt af bjørn i dyrehaven – Muslingebåd og tre fiskere forlist – Bil kørt over havnekajen – flere dødsulykker på broen.

Byen er altid kommet videre. Store skønne ting får lov at lyse op. Blandt andet da kongeskibet med de tre prinsesser ombord kunne ses i sejlrenden, mens vi viftede med små flag.

Vinket blev der også, da en opsigtsvækkende lystyacht omkring 2005 dukkede op i horisonten og nærmede sig broen. Skibets mast var så høj, at den ikke kunne sejle under Sallingsundbroen. Derfor blev det røde lys på Vildsundbroen tændt, og broklappen gik til tops. I båden stod den gamle Mærsk McKinney Møller

Vildsundbroen med spejlbillede. Et smukt syn. Nærmest et moderne kunstværk. 1994. Foto Solveig Kortegård.

ærbødig med hatten i hånden, da skibet lydløst sejlede videre.

Da lystbådehavnen uden for vores stuevindue i sin tid blev indviet, var det Anders Hald, der klippede det røde bånd. Saksen blev hans eje som et minde. Lystbådehavnen er en stille og smuk plet, og vi, der bor her ved fjorden, synes nok, den er hjertet i Vildsund.

I 1992 byggedes der et langt dige fra åen og helt til Skyumvej 30 for at dæmme op for evt. højvande. Det har endnu aldrig stået sin prøve.

Med fjorden som nabo

Som sagt er havnen, broen og fjorden vores genboer. Det at få lov til at bo så tæt på natu-

ren er noget særligt. Vandet har alle farvenuancer – aldrig ens. Ved solopgang kan fjorden være helt rød, fordi himlen spejler sig deri. Er himlens skyer grå og kolde, kan vandet synes næsten sort. Med lyseblå himmel mangles ord for at beskrive fjordens skønhed. Vandet kan også virke brunligt, når stormen raser. I stormvejr har vi enkelte gange oplevet, at fjorden flyger, som var det en vinterdag i snestorm. Det ser ikke rart ud, men de, som bruger fjorden til fiskeri, siger, at det er gavnligt med oprør i vandet, og så er det jo ikke så ringe endda.

Den største oplevelse, vi har haft som nabo til fjorden, var en decemberdag for år tilbage, hvor fjorden var fuldstændig stille og blank som et spejl. Broen var som fem kæmpehjul.

Hyttefadet

Af Kristian J. Kristensen

Hyttefadet er kendt af de fleste i Vildsund. Det har gennem tiden haft mange anvendelser. Huset blev bygget i 1938 af Carl Murer til pakhus for firmaet P. O. Poulsen, Thisted. Hertil blev der sejlet varer ind såsom korn, foderstoffer og brændsel. Både underetagen og loftet blev anvendt. Varerne blev hejst op på loftet, der er forsynet med meget kraftige bjælker, der stadig er synlige og vidner om dette formål.

Vildsund Ungdomsklub købte huset i 1981 til en pris af 250.000 kr. af Harald Villadsen, der boede skråt overfor. Han havde i sin tid købt det af Carl Nør, ejeren af dyrehaven, som havde brugt det til minkfarm, pelseri og udstillinger.

Huset var i dårlig stand, da ungdomsklubben købte det. Der var duer overalt. For ungdomsklubben er huset siden blevet et godt hjemsted. Det er stort, ca. 500 kvadratmeter i de to etager, og har en dejlig grund langs fjorden på 1.500 kvadratmeter med fin udsigt til både Thisted og Mors.

Stiftelsen af ungdomsklubben

Ungdomsklubbens historie viser, at den har måttet kæmpe en lang og til tider sej kamp. Kampen blev indledt 6. december 1978, da det første brev med planerne for en ungdomsklub blev sendt til kulturforvaltningen i Thisted Kommune vedlagt 193 underskrifter fra lokale.

I 1978 var vi ikke så mange i Vildsund som i 2011, men der var dengang mange flere børn og unge, og behovet for et sted at være var meget stort.

Vildsund Ungdomsklub

Ja, endnu er denne klub ikke startet op, men vi står lige foran målet, idet vi mandag d. 18. maj kl. 20.00 indbyder alle, både unge fra 14-18 år samt forældre og andre interesserede, til den stiftende generalforsamling. Mødet afholdes i dyrehavens lokaler. Jamen, det er da dejligt, vil forhåbentlig de fleste sige. - Men det er ikke nok, at vi får klubben startet, den skal også køre. Og hvor skal vi være? Ja, I har måske hørt om vores plan, som jo gælder for alle i Vildsund og omegn. Måske kan vi i fællesskab gøre planen bedre. Det er helt sikkert, at klubben kommer med tilbud til alle, der ønsker at være med. Skal vi ikke hjælpes ad? Så også Vildsund med de mange børn og unge bliver en by, hvor også faciliteter er til stede. Både når det gælder de unge og også de ældre. Vi har ideerne. Håber vi ses mandag aften. På udvalgets vegne, Kristian.

Udvalget består af Poul Pedersen, Henning Sørensen, Bjarne Jensen, Knud Spanggård og Kr. J. Kristensen.

*Husk på det er jo dig, der bor i den lille by,
som af mange kaldes det smukkeste sted i Thy.
Mon ikke vi glemmer at sige tak og glad at smile,
Jo, naturligvis vi må hjælpes ad, derfor vi mødet vil ile!*

Problemet fik et par af de store drenge, Henning Sørensen og Bjarne Jensen, til at samle underskrifter ind. Det blev altså til 193, som vi stadig gemmer.

Vildsund Håndværker- og Borgerforening

Hyttefadet blev tidligere anvendt som pakhús, men blev i 1981 købt af Vildsund Ungdomsklub til klubhus. 1983.

hjalp til i begyndelsen. Der blev nedsat et udvalg med blandt andre Poul Pedersen, Tage Birk, Knud Spanggård, Henning Sørensen, Bjarne Jensen, Pia Jensen, Inge Sørensen og Kr. J. Kristensen. Udvalget indkaldte til stiftende generalforsamling. Vi fik travlt, for hvor kunne vi være? Tre gange blev det foreslået at bygge hus, men det blev alle gange afslået. I 1981, nærmere bestemt 18. maj, blev Vildsund Ungdomsklub stiftet, og allerede 1. februar 1982 startede klubben.

Huset blev døbt Hyttefadet og indviet 18. juni 1982. Ungdomsklubben har siden bygget til og i 2009 tilkøbt et areal på 898 kvadratmeter af Linda og Walter Refsgård til parkeringsplads.

Hyttefadet snart 30 år har bestået.

Utroligt så hurtigt tiden er gået.

*Venskab og sammenhold, gode timer vi fik,
Tak til alle der hjalp os i tiden der gik.*

Brødudsalget

Af Ry B. Kristensen, søn af de tidligere ejere.

Det hele begyndte tilbage i 1968. Den parcel, Blommevænget 1, hvor Brødudsalget kom til at ligge, var blevet udstykket fra ejendommen Fjordlyst af Haring-Stagstrup Kommune. Grunden blev først solgt til en dame fra Ålborg, men hun solgte den efter ganske kort tid videre til Vera og Kristian J. Kristensen for 7.000 kr.

Efter lidt over et år, nærmere bestemt 29. marts 1968, stod Brødudsalget klar til indflytning. På dette tidspunkt var Vildsund kun en femtedel af den nuværende størrelse, så der var masser af albuerum.

Omsætningen på åbningsdagen blev på hele 144,70 kr.

Det var en dag med meget blandede følelser især for Vera, der skulle drive forretningen og samtidig holde styr på to små drenge. Ville deres satsning på et brødudsalg kunne klare sig i den lille by? Det gav mange bekymringer og søvnløse nætter. Men nu var der ingen vej tilbage!

I butikken, der målte ca. 40 kvadratmeter, var der næsten enhver tænkelig vare. Der var friskbagt brød, fire-punds rugbrød fra Salomons Bageri i Vestergade i Thisted og mælk i plasticposer fra Mejeriet Pasteur, som Kristian hentede om morgenen i Thisted.

Lange arbejdsdage

De første år med Brødudsalget var hårde for Vera og Kristian. At drive et brødudsalg var ikke et almindeligt 37-timers job. I begyndelsen åbnede butikken kl. 7 og lukkede kl. 22 alle ugens syv dage. Herudover havde parret to små børn, Ib og Bo, der var henholdsvis fire og to år.

Heldigvis havde Vera gennem årene hjælp af en masse unge mennesker. Det hjalp også en smule, da de efter et par år begyndte at lukke kl. 18 på hverdage og kl. 16 på søndage. Men der var også en masse arbejde ud over det at drive Brødudsalget i åbningstiden. Hvert år skulle der laves i hundredvis af gavepakker, købmandskurve og deslige. Knud Jørgen Thomsen, der ejede Hanstholm Køkken og

Inventar, var en af de største aftagere af især julekurve.

Der gik mere end fem år, før Vera og Kristian og deres to børn kunne tage på ferie og komme lidt væk fra Brødudsalget.

Dengang var det almindeligt at få mælk bragt ud, og på et tidspunkt overtog Kristian en eksisterende mælkerute, som hurtigt blev udvidet så meget, at han stoppede med sit daværende job for kun at køre med mælk for Brødudsalget. Det daggamle wienerbrød kom også med i mælkebilen, og det blev altid solgt. Kristian havde tit en af de unge medhjælpere med på ruten til at hjælpe med at bære varerne ind.

Byens samlingssted

Butikken fungerede som et samlingssted for hele byen. Det var her, man skrev sig på og betalte til konfirmationslister, meldte sig til udflugter og fester, betalte til gaver og lejede Hyttefadet. Det var også her, man fik den seneste historie fra byen ...

I 1973 begyndte Kristian som halinspektør i Snedsted Hallen, hvilket betød endnu mere arbejde for Vera. I 1978 fik de deres tredje barn, Ry, og de fik en ung pige, Sonja, i huset til at hjælpe med at passe Ry. Vera husker, at børnene og de unge i byen kaldte hende for 'Kris'. Det var deres ord for Brødudsalget: "Vi skal ned til Kris og købe slik!"

Efterhånden gjorde de store fødevarekæder deres indtog over hele landet, hvilket lagde pres på de små forretninger især i de mindre byer. Det påvirkede også Vildsund, hvor den ene butik efter den anden lukkede. Brødudsalget overlevede dog, og på et tidspunkt var der dén og så den lille kiosk tilbage.

I 1996 var økonomien imidlertid så dårlig i

Vera Kristensen lukker og slukker sin købmandsbutik. 1996.

forhold til de mange timer, der blev lagt i butikken, at Vera og Kristian besluttede at lukke Brøduksalget. Hvis det skulle køre rundt, måtte Vera gøre det hele selv, og det ville blive for hårdt.

1. marts 1996 blev den sidste dag med Brøduksalget. En vemodig, men også en dejlig dag for familien, hvor især Vera kunne se frem til at få den fritid, hun havde måttet give afkald på i de 28 år, forretningen havde eksisteret.

Helt slip har de dog ikke givet på Brøduksalget. Hyttefadet skal stadig udlejes på Blommevænget 1, og æg, kartofler, grøntsager, ænder m.m. sælges fortsat fra hobbylandbruget eller ved døren.

Brøduksalget har givet mange gode minder og haft betydning for og gjort indtryk hos mange mennesker, ikke mindst takket være personerne bag: Vera B. Kristensen og Kristian J. Kristensen.

Købmand, lillebil og fiskemagasin

Fortalt af Ejvind Nystrup Hansen til Historiegruppen

Mette og Valdemar Nystrup Hansen blev gift i 1929 og åbnede købmandsforretning og fiskehandel. Uden for huset opstillede de en gammel rutebil som kiosk - herfra solgte Mette Rønbjerg-ispinde for 10 øre stykket. De solgte også Nafta-benzin til 37 øre literen.

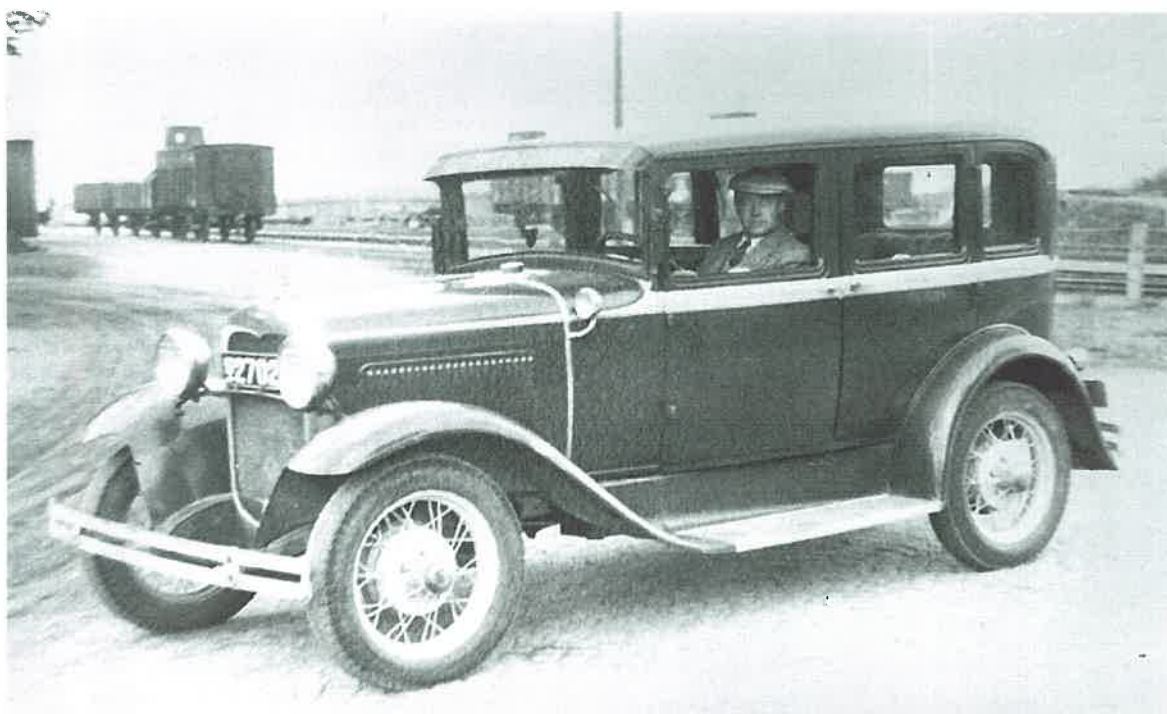
Valdemar opkøbte Vildsund-fiskernes fangst, som han pakkede og solgte fra cykel. Han mente dog ikke, at han kunne sælge alle fiskene i nærområdet, så han cyklede til Thisted, hvor efterspørgslen var større.

Cyklen blev hurtigt skiftet ud med Rebecca – en Ford T. model 1923. Rebecca ydede noget af et pionerarbejde som hyrevogn i Vildsund. Ved siden af lillebilfirmaet drev Nystrup Hansen også køreskole, og når han havde elever, kørte Mette taxakørsel.

Dengang kostede det fem kr. for en køretime og en køreprøve hos den motorsagkyndige i Thisted 10 kr. Om bilen også blev anvendt til udbringning af fiskene melder historien ikke noget om.

En kold vinterdag i 1929 var tiden kommet til at skifte Rebecca ud. Valdemar tog et gammelt kasseapparat, han havde fået fra sin fars købmandsforretning, satte det i bilen og kørte over det tilisede Næssund.

Nu skulle der handles, og i bytte for bilen fik han en Ford-vogn med overbygning. Vel

Valdemar Nystrup var flot kørende i 1937.

hjemkommen satte han et nyt skilt i vinduet 'Lukket bil udlejes'.

Nystrup Hansens lillebilforretning blev efter hans død overtaget af sønnen, Ejvind Nystrup Hansen.

Han fortæller, at hans hjem, købmandsforretningen, oprindeligt kun var i et plan, og at tyskerne under krigen etablerede en maskingeværrede på det flade tag, hvor der ellers var en terrasse, som blev benyttet til at nyde udsigten og en is.

Ejvind og hans kone Inga drev fra den samme bygning igennem mange år taxaforretning samt et lokalt dækkende jagt- og fiskerimagasin.

En legende på landevejen

Af Anders Mikkelsen, søn af Frede Mikkelsen

Den syngende buschauffør, med det borgerlige navn Frede Mikkelsen, er født og vokset op i den lille flække Centrum på Sydmors. Han fik tidligt kørekort til bus og lastbil. Efter soldatertiden begyndte han en lang karriere som rutebilchauffør, først hos lokale vognmænd på Mors, dernæst i en halv menneskealder på rute 40, Thisted-Nykøbing, som senere blev til Hanstholm-Thisted-Nykøbing-Skive.

I sine unge år var han sanger i det navnkundige "Alfred Haanings Orkester", men mikrofonen blev til dels lagt på hylden, da Frede i

1961 blev gift og stiftede familie. Sønnen Ole blev født i 1963, og i 1967 besluttede Anna-Marie og Frede Mikkelsen at bygge huset på Vildsund Møllevej, hvor de fortsat bor. Kort tid efter, i 1969, blev Anders født.

Utraditionelle koncerter

Frede Mikkelsen tog musikken op igen på en noget utraditionel måde, idet han på eget initiativ begyndte at synge for passagerne i bussen - via rejseledermikrofonen og til tonerne af medbragt musik på kassette-bånd.

Dette vakte gennem årene en del opsigt, og

Frede fik besøg i bussen af både *Familiejournalen* og *DRs Landet Rundt*. Hans erklærede mål var at sprede glæde omkring sig, og han var lykkelig, når han med sin sang formåede at forandre et morgensurt ansigt til et smil.

Der er gennem tiderne blevet indgået mange væddemål på passagersæderne i Fredes bus: "Er det chaufføren, der synger - eller er det bånd?" Det var chaufføren, der sang, og med sit humør blev Frede Mikkelsen efterhånden en maskot for rute 40.

I begyndelse af 1970'erne fik Kristian J. Kristensen øje på den musikalske chauffør og en-

Frede Mikkelsen, bedre kendt som Den syngede Buschauffør, kørte rute 40 i en menneskealder. Et af hans store numre var i øvrigt 'Snevalsen', der passede fint til omgivelserne denne decemberdag i 1983.

gagerede ham til den lokale sportsfest sammen med lille Ole. Den lille fyr sang flot og måtte stå på en kasse for at nå op til mikrofonen - ikke et øje var tørt!

Musik med familien

Gennem de næste 20 år var Frede, ofte suppleret af begge sine drenge, en hyppig gæst til diverse lokale arrangementer samt på plejehjem og ældrecentre. Samtidigt passede han sit chaufførjob, men gik dog på efterløn i 1990 efter mere end 30 år på landevejen.

Han fik mere tid til musikken og fortsatte med at synge, indtil sygdom satte en stopper for karrieren i 2004. På det tidspunkt havde Frede udgivet både et kassette-bånd og en CD.

Fredes hjerte har altid banket for populærmusikken, især den såkaldte 'Palmehavemusik', en slags dinér-musik, som havde sin storhedstid i perioden fra 1930 til 1970. De to drenge blev til gengæld hurtigt interesseret i viser og folkemusik, og begge sønner har udnyttet den musikalske arv fra deres far.

Ole blev uddannet lærer og har benyttet musikken aktivt i sin undervisning. Anders har satset endnu mere på musikken og har gennem årene udgivet tre CDer med egne tekster og melodier. Den seneste, som udkom i 2008, blev nomineret til 'Danish Music Awards - Folk' i kategorien 'Årets danske visealbum 2009'. Anders turnerer fortsat over hele landet som sanger/sangskriver, og de to brødre optræder lejlighedsvis også sammen.

Vildsund Vandværk

Af Henry Hansen, Vildsund

I årene op mod Anden Verdenskrig skete der

det i Vildsund, at Thisted Amt opførte Vildsundbroen og slagterierne i Thisted, Nykøbing og Hurup byggede Kødfoderfabrikken Vildsund. Det satte gang i parcelhusbyggeriet, og borgerne i Vildsund gik sammen om at opføre et fælles vandværk. Alle skulle have rent vand - eller måske rettere sagt renere vand, end man fik fra private brønde.

11. april 1946 samledes nogle borgere på Hotel Vildsund Strand, hvor det vedtoges at oprette et vandværk i byen. Anlægssummen var på 34.000 kr. uden vandrensningsanlæg. Vandafgiften blev fastsat til 3 kr. pr. måned for første hane, 50 øre for den anden hane og 25 øre for de øvrige. Det var en meget omstændelig fremgangsmåde. Der var 30 forbrugere tilsluttet.

Anlægssummen blev på 28.740 kr. Arbejdet blev overdraget til brøndborer Kristian Hornstrup, Bedsted. 13. juni 1946 kunne bestyrelsen på generalforsamlingen fremlægge love for det etablerede vandværk. Vandværket med én boring blev bygget på Gl. Færgevej, hvor nu Gl. Færgevej 14 ligger.

I løbet af få år kunne boringen ikke holdes fri for den salt, som fjordbunden indeholder. Drikkevandet havde så stort saltindhold, at gæster selv måtte medbringe vand til kaffen. I 1958 blev der i samarbejde med Vildsund Kødfoderfabrik lavet en boring, hvor nu

Bestyrelsen 1946

Harald Nederby, brofoged (formand)
Kristian Jensen, smed
Mikkelsen, fyrbøder
Alfred Nielsen
Anders Visby

Vildsund Vandværks bygning ligger. Her var vandkvaliteten markant bedre, og ingen behøvede længere at medbringe fremmed vand til kaffen. Vandet blev fortsat pumpet ud til forbrugerne fra Gl. Færgevej. Beholder og pumper fra det gamle værk var stadig intakt. Aftalen med kødfoderfabrikken var, at fabrikken måtte bruge op til 10 kubikmeter vand om året til kaffe og badeværelser, mens man hentede vand i Stagstrup Å til kedlerne. Efter lukningen af Vildsund Kødfoderfabrik i 1965 overtog Vildsund Vandværk anlægget.

I 1968-69 udstykkede Harring-Stagstrup Kommune en opkøbt landejendom, det nuværende Skråningen og dele af Parkvej. Da indså man det forkerte i at lade vandet løbe ned til

Henry Hansen sad i Thisted Byråd for Socialdemokratiet og har været engageret i 'Skole og Samfund'. 1985.

Formænd for vandværket

Brofoged Harald Nederby,
Arbejdsmand Henry Pedersen,
Tømrmester Åge Håning
Vognmand Herluf Poulsen
Fhv. afdelingsleder Henry Hansen

værket på Gl. Færgevej og derefter pumpe det tilbage til husene på Skråningen.

Vildsund Vandværk byggede i 1972 nye faciliteter på Vildsundvej 59 med moderne og fuldt udbyggede tekniske installationer med hydro-anlæg og åbne rensekar. Først nu blev vandet rensat for okker. Dog kunne der fortsat forekomme urensat vand i enkelte af de gamle huse i Vildsund.

I 1972-73 udvidede vandværket sit forsyningsområde med ejendommene øst for A 11 op til Skjoldborg by og med Gærup-området. Op i 1980'erne og 1990'erne blev der bygget en del på Gl. Færgevej og Snittingshøj. I Vildsund by er der i 2010 ca. 280 forbrugere og i landområdet 45. I alt har Vildsund Vandværk nu 325 forbrugere, blandt dem to store kvægbesætninger, en stor svinebesætning og et hotel. I 1995 installerede vandværket vandmålere hos forbrugerne. Det bevirkede et fald i forbruget fra 127.000 til 57.000 kubikmeter om året.

Det øgede antal forbrugere og ændring af vores forbrug af vand førte til, at bestyrelsen i 1992 besluttede at bygge til den eksisterende bygning på Vildsundvej 59 med indretning af kontor og mødelokale samt vaske- og toiletfaciliteter. Derudover lavede man en udskiftning fra borer til et lukket system med bypumper. Vandet renses i lukkede beholdere og iltes

ved kompressor. Flere opgaver er digitale og computerstyrede og overvåges på et overvågningsanlæg.

Ombygningen og de tekniske moderniseringer, som også indebar, at vandværket i årene 2005-07 udskiftede flere hundrede meter rørledning, betyder, at Vildsund Vandværk med rigeligt vand i boringerne er godt rustet til fremtiden.

Vildsund og Omegns Håndværker- og Borgerforening

Af Hanne Toft

Vildsund og Omegns Håndværker- og Borgerforening blev stiftet på Hotel Vildsund Strand 2. februar 1950. Det kan læses i de gamle vedtægter, at foreningens formål var at fremme alt, hvad der tjente håndværkerne og borgerne tarv. Der skulle tages initiativ til blandt andet gadebelysning, forbedring af fortove, veje, pladser, kloakering, rutebilkøreplaner og billetpriser.

Hvis et medlem stod i restance med sit kontingent i mere end tre måneder efter opkrævningen, betragtede man ham som udtrådt af foreningen. Ønskede man på ny at blive medlem, måtte man først betale restancen.

Når foreningen afholdt festligheder, havde medlemmerne lov at medtage alle i deres husstand. Ligeledes havde enker eller enkemænd til afdøde medlemmer ret til at deltage.

Vildsund Håndværker- og Borgerforening mistede desværre alle protokoller ved en brand i 2003, så det er oplysninger fra byens borgere, som kom med i talen til foreningens 60-års jubilæum i 2010.

Søndag 16. juli 1989 var Vildsund Hånd-

værker- og Borgerforening og Sundby Mors Borgerforening drivkræfterne bag det store arrangement Vildsundbroens 50-års jubilæum, som strakte sig fra 10. juli til 16. juli. Festen var flot og med et afvekslende program, som først sluttede sent søndag aften. Hele jubilæumsdagen var der flag, musik og underholdning af forskellig art. De to borgerforeninger søgte medhjælpere blandt foreninger, skoler, klubber og korps både i Thy og på Mors, da der skulle bruges mange hænder til så stort et arrangement.

Borgerne i Vildsund fik i 1995 rejst et var-tegn, en stor jernskulptur af et hestehoved i en hestesko, for Vildsund. Skulpturen er fastgjort til en stor sten med inskriptionen:

”Rejst af Vildsundborgere 1995”. Hesten er et symbol på det årlige Vildsund Heste- og Kræmmermarked i uge 30. Det er en folkefest for alle både beboere og gæster. Foreningen ejer og vedligeholder en stor legeplads på Parkvej i Vildsund. I 2010 er legepladsen blevet totalt renoveret.

Udsnit af erhvervsliv 2011

Af Historiegruppen

CN Biler

Firmaet er grundlagt 1968 af Karen og Tage Olling samt Svend Aage Tollbøll. Sidstnævnte trak sig dog ud allerede i begyndelsen af 1970'erne, og Tage Olling drev derefter forretningen frem til 1988, da Carsten Nyby blev kompagnon.

I 1998 solgte Tage Olling sin part til Kristian Holm, som sammen med Carsten Nyby drev firmaet som HN Biler indtil juli 2001, da Kristian Holm udtrådte. Ved denne lejlighed blev

navnet ændret til CN Biler, og forretningen ejes nu alene af Carsten Nyby.

Gennem alle årene har virksomheden været bedst kendt som Honda Vildsund – et navn som i daglig tale fortsat hænger ved, selv om firmaet ikke længere sælger nye Honda-biler.

OK-Plus

Butikken er bygget af Helle og Kent Wolff i juni 1998. Den startede som DK-benzin/Nærkøb, men benzinkæden DK blev senere opkøbt af OK, som derved blev leverandør af benzin. I 2007 forpagtede Anita Leegaard Pedersen butikken af Helle og Kent Wolff, som året efter solgte butikken videre til HABDK Invest, hvor Anita stadig er forpagter.

Rute 26

Rute 26 åbnede i april 1997. Butikken ligger i Jysk's gamle lagerlokale. Da Jysk byggede nyt ved siden af, kom Rikke Jensen og Bettinna Kærgård på ideen om at åbne en tøjbutik i de ledige lokaler. Rikke stoppede i 2005. Rute 26 sælger tøj til en bred gruppe af piger og kvinder.

Rute 26 startede i håb om, at når det regner på præsten, så drypper det på degnen, og det har det gjort. I dag kommer folk heldigvis også i Rute 26, selv om de ikke nødvendigvis skal i Jysk.

Vildsund Genbrug

Vildsund Genbrug blev etableret februar 1998 af Kirkens Korshær og Danmission. Butikken benytter sig af frivillig arbejdskraft og har ca. 50 medarbejdere fordelt i Vildsund og Stagstrup. Hvert år holder butikken en udflugt, som er lønnen - samt en julefrokost, der udgør fe-

riepengene. Butikken har egen bil, som bruges til at afhente og levere varer. Den er uundværlig. Til det årlige Vildsund Marked sælger man gerne en sofa eller to. Når så markedet er slut, kommer køberne oftest med dem igen. Det er genbrug!

E & F Rengøring

E & F Rengøring er en velfungerende virksomhed, der har eksisteret i næsten 20 år.

Firmaet er etableret af Ellen og Flemming Bjerregård og beskæftiger sig med rengøring af virksomheder, institutioner, butikker og kontorer i Thy og på Mors. Der er 19 ansatte (2010).

Restaurant Cavallini

Restaurant Cavallini ligger ved Vildsundbroen ned til fjorden. Restauranten har et varieret menukort, som både byder på traditionelle og mere eksotiske retter. I bygningen har der været drevet forretning i mange år. Huset er bygget af Carl Murer til Mette og Valdemar Nystrup Hansen som købmandsbutik.

Der er mulighed for at spise i det fri på restaurantens tagterrasse, hvor man kan nyde udsigten til Mors og Thisted.

Møllegårdens Camping

Møllegården var oprindelig en gård bygget i 1864 med en tilhørende mølle. Møllen er for længst nedrevet, men gården har altså beholdt sit navn.

Anna og Verner Nielsen købte gården i 1954 af Evald Bak og drev den som landbrug frem til sommeren 1967. Herefter blev Møllegårdens Camping etableret og indviet 1. februar 1968. Anna og Verner Nielsen solgte i 1982 Mølle-

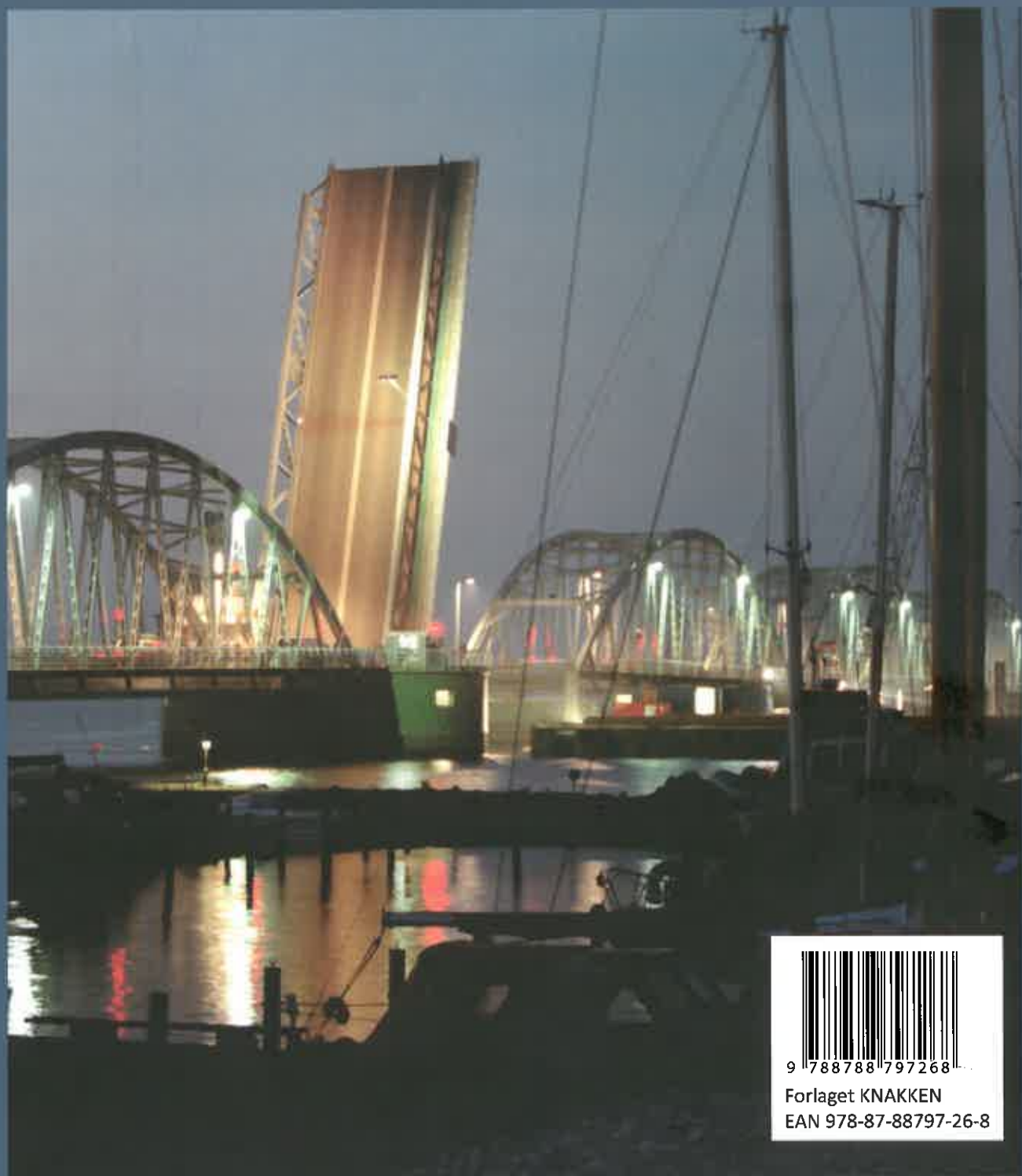

Moden, en Camp-Let, demonstreres foran Møllegårdens Camping i 1984. I dag står de store campingvogne på pladsen foran forretningen.

gårdens Camping til sønnen Niels Kr. Nielsen og hustruen Birthe, som flyttede ind på gården. Flere udvidelser blev foretaget i de følgende år for bl.a. at etablere et servicecenter. I 2004 indtrådte Birthe og Niels Kr. Nielsens søn, Michael Nøhr Nielsen, som medejer i firmaet for at opnå et glidende generationsskifte. I 2010 er der foruden ejerne 14 medarbejdere.

Vildsund Camping

Vildsund Camping ligger på en del af den gamle dyrehave. I 2006 blev der bygget nyt stort køkken med overdækket terrasse og udekøkken/grill samt vaskeri og to minibaderum. Kiosken sælger de mest nødvendige dagligvarer. I 2008 er Vildsund Camping udvidet til 133 pladser.

9 788788 797268

Forlaget KNAKKEN
EAN 978-87-88797-26-8